

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul IX ■ Nr. 1 (86) ■ Ianuarie 2018



Din sumar:

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș (prin intermediul Centrului de Cultură și Arte), Trustului de Presă „Argeș Expres” și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”.

Tristețea majestății, singurătatea statorniciei

Gheorghe PĂUN

Mihai I al României.
Al patrulea nostru rege.

S-a născut la 25 octombrie 1921, a crescut odată cu România Mare, a domnit – formal – ani puțini și zbuciumați, putem însă număra 70 de ani de domnie morală, a făcut istorie, s-a retras în istorie pe 5 decembrie 2017.

Din 16 decembrie 2017, odihnește, alături de Regina Ana, în Necropola Regală de la Curtea de Argeș, în apropierea regilor dinaintea sa, constructori și întregitori de țară, în apropierea Basarabilor, întemeietori de țară.

Curtea de Argeș – Oraș Regal, Oraș Voievodal. Un oraș românesc în care sunt tot mai multe pietre de mormânt cu nume din Cartea Neamului... Continuitate – și nu de orice fel, ci la nivel înalt-domnesc, pentru că voievozii noștri domni erau numiți, căci unși erau întru Domnul de Sus.

Este modul de a fi al regilor, a fost modul de a fi al Regelui Mihai. Egal cu el însuși – trist și statornic – de la primii ani până la ultimele zile. Priviți-i fotografiile și veți înțelege ce spun, priviți-i fotografia din Parlament din 25 octombrie 2011, am reprodus-o alături, și veți avea o revelație – a distanței de la Majestatea Sa până la cei care vor fi fost prin încăpere, dar nu se văd, lipsiții de majestate... O fotografie a singurătății...

La mijloc de decembrie, românii s-au adunat pentru o ultimă oară în jurul lui. Cu zecile de mii în București, de-a lungul căii ferate regale, în Curtea de Argeș. În aceleași zile, câteva zeci de familii regale și nobiliare ale Europei au vegheat în tăcere alături de sicriul acoperit cu drapelul regal.

Un ultim dar pe care ni l-a făcut Regele, reamintindu-ne că putem fi uniți, că suntem un popor, reamintindu-ne că suntem rude cu elitele continentului și ale lumii.

Spunea Regele, într-un interviu, că s-a născut în același an cu comunismul românesc, dar i-a supraviețuit acestuia. Înțelegem cu adevărat, înțelegem îndeajuns lecția pe care ne-a dat-o Regele, prin viața și prin moartea sa deopotrivă?

Și prin cuvintele sale – puține, simple și adânci. Majoritatea, de încrustat în bronz, spre recitire, spre învățare. Aruncând în derizoriu, prin contrast, lozincile *dinainte* și pălăvrăgeala de acum...



Voi relua în continuare câteva dintre cuvintele Regelui rostite în Parlament. Silabisiți-le cu gândul la Mihai I al României – sunt sigur că și El, statornic și trist ca totdeauna, se gândește la noi – de acolo, din Lumea de Lumină, de aici, de la Curtea de Argeș...

Înțelegem cu adevărat lecția pe care ne-a dat-o Regele?...



Prima noastră datorie astăzi este să ne amintim de toți cei care au murit pentru independența și libertățile noastre, în toate războaiele pe care a trebuit să le ducem. (...) Nu putem avea viitor fără a respecta trecutul nostru.

România are nevoie de infrastructură. Autostrăzile, porturile și aeroporturile moderne sunt parte din forța noastră, ca stat independent. Agricultura nu este un domeniul al trecutului istoric, ci al viitorului. Școala este și va fi o piatră de temelie a societății.

Coroana regală nu este un simbol al trecutului, ci o reprezentare unică a independenței, suveranității și unității noastre. Coroana este o reflectare a Statului, în continuitatea lui istorică, și a Națiunii, în devenirea ei. Coroana a consolidat România prin loialitate, curaj, respect, seriozitate și modestie.

Instituțiile democratice nu sunt guvernate doar de legi, ci și de etică, simț al datoriei. Iubirea de țară și competența sunt criteriile principale ale vieții publice.

Lumea de mâine nu poate exista fără morală, fără credință și fără memorie. Cinismul, interesul îngust și lașitatea nu trebuie să ne ocupe viața. România a mers mai departe prin idealurile marilor oameni ai istoriei noastre, servite responsabil și generos.

Cele mai importante lucruri de dobândit, după libertate și democrație, sunt identitatea și demnitatea. Elita românească are aici o mare răspundere.

Nu trebuie niciodată uitați românii și pământurile românești care ne-au fost luate, ca urmare a împărțirilor Europei în sfere de influență. Este dreptul lor să decidă dacă vor să trăiască în țara noastră sau dacă vor să rămână separați.

Stă doar în puterea noastră să facem țara statornică, prosperă și admirată în lume.

Nu văd România de astăzi ca pe o moștenire de la părinții noștri, ci ca pe o țară pe care am luat-o cu împrumut de la copiii noștri.

Așa să ne ajute Dumnezeu!



Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...



La congresul literaţilor din Viena am văzut reprezentată România de un domnişor, anume Djuvara, care nici literat e, nici vrun om acătării, un biet omuşor de pe la Brăila, iată tot. Dar se vede că, de vreme ce în acel congres avea să se facă niţică politică socialistă, trebuia un mic fanariot care să asiste la adunări.

Nu avem, se-nţelege, o opinie exagerată despre importanţa acestor congrese internaţionale, dar în orice caz s-ar fi ales în România toată un om mai vrednic de a o reprezenta ca literat decât un băieţoi care-a scris franţuzeşte o broşurică despre Chestia izraelită, lipsită de orice originalitate, şi care apoi s-a furişat pe lângă o legaţiune română sub un titlu extraordinar şi supernumerar oarecare, până-i va suna ora sfântului buget.

Odinioară cancelariile ţărilor noastre erau pline de băieţi primiţi pe procopseală, care învăţau a scrie şi a citi în vro atenanţă murdară, precum le descrie cu pana sa de maistru răposatul Filimon. Din aceşti logofeţi Coate-goale, din aceste ciocoflendure au ieşit genitorii roşilor actuali, de o promiscuitate înspăimântătoare de provenienţă. Astăzi, legaţiunile noastre ameninţă a deveni asemenea instituţii de primire pe procopseală a fel de fel de plevuşcă greco-bulgărească, pe care o vezi apoi răsărind prin congrese internaţionale şi reprezentând România.

Acolo însă unde România ar trebui să fie reprezentată, ea lipseşte.

Astfel, în Veneţia s-a ţinut în luna aceasta congresul geografic internaţional.

Aci vedem reprezentate Austria, Belgia, Brazilia, Canada, Chili, Columbia, Egiptul, Franţa, Germania, Japonia, Grecia, Englitera cu coloniile, Mexicul, Olanda, Portugalia, Republica Argentiniană, San Salvador, Rusia, Spania, Statele Unite, Svedia, Sviţera, Ungaria, Venezuela.

Din partea României, d. Obedenaru promisese a veni, dar în momentul din urmă n-a venit. Pân-în timpul din urmă congresul rezervase un compartiment pentru obiecte din România, dar n-a sosit nimic.

Asemenea, n-a fost nimeni din partea României la manevrele militare italiane de la Padova, care au avut loc de la 11-22 septemvrie. Cu toate acestea erau reprezentate aci Germania prin patru ofiţeri superiori, Englitera prin trei, Franţa prin patru, Sviţera prin trei, Svedia şi Norvegia prin doi, Portugalia prin unul.

Unde s-ar întroluca socialişti, ateişti, comunarzi or oameni tot de mâna aceasta, acolo veţi vedea răsărind câte un Caligari, Horia şi Mircea Rosetti, ori altă seamă de tinerime fanariotică sub numirea specioasă de reprezentanţi ai rasei ciobanilor de la Rucăr ori a moşnenilor din Câmpulung.

Dar la ocazii în adevăr serioase, cum e bunăoară un congres geografic, cum sunt manevrele militare ale unei naţii consângene cu noi, la ocazii în care Apusul înrudit ar putea să fie interesat în lupta pentru existenţă a poporului romanic de lângă Dunăre, acolo sferele noastre determinante strălucesc prin absenţa lor. (*Timpul,* 24 septembrie 1881)

Cestiunea emanării de la naţiune nu este însă o cestiune de electivitate. Puterea judecătorească emană de la naţiune în înţelesul că în hotărârile ei nu se ia după voinţa arbitrară a şefului statului, nu după voinţa judecătorilor, ci aplică voinţa naţională, codificată în legi. Dacă cei ce execută legile ar trebui să fie aleşi, atunci ar trebui numiţi prin alegere şi ofiţerii din artilerie, şi profesorii de chimie şi fiziologie; atunci sufrajul ar trebui generalizat asupra tuturor ramurilor de activitate publică, de vreme ce toate emană de la naţiune, întru cât priveşte *voinţa* ce le-a înfiinţat şi le-a organizat activitatea.

Supuse electivităţii sunt în toate ţările organele acelea care exprimă şi formulează voinţa cetăţenilor.

Voinţa colectivă se formulează de către cei aleşi în lege generală; *voinţa* unei părţi a ţării, în corpurile de administraţie judeţeană şi comunală, se traduce în măsuri şi dispoziţii ce au putere de lege în circumscripţiunile respective. Dar această voinţă exprimată şi formulată în articole, în paragrafe, în alineate, omul tehnic, omul cu cunoştinţe speciale o aplică. A fost fără-ndoială voinţa naţională de a avea universitate, dar profesorii nu sunt aleşi de colegii; voinţa formulată de Parlament de-a avea drum de fier, dar inginerii l-au construit; voinţa codificată ca relaţiile juridice dintre părţi să fie astfel regulate cum sunt omul ştiutor de legi şi de drept o aplică; tot astfel precum voinţa naţională de-a se apăra în contra invaziei străine o aplică nu delegaţii aleşi ai colegiurilor, ci artileristul, cu tunul, infanteristul, cu baioneta.

E curios şi caracteristic pentru starea în care se află spiritele din ţară că ne vedem nevoiţi a expune asemenea lucruri elementare, a arăta că toată lupta între constituţionalism şi absolutism este o luptă pentru determinarea voinţei statului. Cine o determină sub absolutism? Regele cu Consiliul său de Stat. Cine sub constituţionalism? Toţi cetăţenii. Cine sub feudalism? Clasele istorice. Unde nu e vorba de voinţă, nu poate fi nici vorba de alegere.

Mai e oare îndoială că în privirea judecătorilor nu poate fi vorba de voinţa naţională, care stă codificată şi emanată demult pe masă, şi că judecătorul n-are alt de făcut decât să subsumeze cazurile ce i se prezintă sub paragrafii acestei voinţe? Să zică: cazul tău e cutare, după voinţa naţională ce stă dinaintea mea, el se cuvine să fie pus sub paragraful cutare.

Cum că puterea legiuitoare emană direct din alegerea naţiunii e natural, de vreme ce aceste corpuri sunt tocmai organul menit a-i formula voinţa în paragrafe de lege. Dar cea executivă şi cea judecătorească nu mai au de stabilit şi de formulat această voinţă, ele au numai s-o aplice. Un deputat nu e servitor al statului; un administrator, un judecător, da. El are să aplice ceea ce i s-a dictat şi condiţiile prin care se constată aptitudinea lui de-a le aplica sunt altele la jurist, altele la militar, altele la administrator, altele la medic, profesor, mecanician ş.a.m.d. (*Timpul,* 27 septembrie 1881)



N-a trecut mult de când în unul din porturile Engliterei a apărut o corabie încărcată cu 600.000 de kilograme de marfă. De provenienţă din şesul Dunării de Jos, încărcătura corăbiei a fost trimisă la moară, măcinată şi vândută. Dar nu era grâu ceea ce adusese corabia, nu cereale măcinase moara engleză, ci o marfă ciudată, neauzită pânacuma... oase omeneşti. Făină de oase omeneşti a fost vândută spre a îngrăşa ogoarele Engliterei.

Ale cui erau acele oase? Ale soldaţilor căzuţi înaintea Plevnei, ni se spune.

Bulgarii recunoscători au dezgropat pe ruşii, pe românii care au căzut pentru eliberarea patriei lor, pe turcii lui Osman şi i-au vândut. Amestecaţi astfel, bieţii cazaci de la Don, dorobanţii din Vaslui şi Vrancea, ostaşii din trei continente ale împărăţiei osmane, toţi la un loc au pornit la moară, sub a cărei pietre grele scrâşneau oasele vitejilor pentru a forma gunoiul trebuincios utilitarismului englez.

„Milowie" se chema acea corabie cu morţi; un nume ce merită a fi ţinut minte. (...)

Odinioară, o biserică plină de oameni, toţi având frica lui Dumnezeu, toţi sperând de la el mântuire şi îndreptându-şi vieţile după învăţăturile lui; azi acea biserică stă pustiită prin necredinţă şi nevoi. Spiritul speculei, a vânătorii după avere fără muncă şi după plăceri materiale a omorât sufletele.

Odinioară, o clasă dominantă puţin numeroasă, incoruptibilă şi păstrătoare a tradiţiilor ţării; azi, dasupra oameni îmbogăţiţi prin camete, prin specule, prin ruina altora. Odinioară, o organizaţie a muncii putând a rezista străinilor; astăzi ,acea muncă descompusă breaslă cu breaslă, sterilizată prin năvălirile negoţului străin. Odinioară, legi răsărite din înseşi datinile şi deprinderile poporului, azi, codici întregi traduşi din franţuzeşte. Odinioară, o dreaptă cumpănire între mijloace şi trebuinţe, azi, deprinderea de mii de trebuinţe străine, în desproporţie cu puterea de producere a ţării. Odinioară, populaţia creştea şi se înavuţea; azi se înavuţesc străinii, iar populaţia străveche se stinge pe zi ce merge. Din oasele ei măcinate de greutăţile impuse de aceşti feneanţi răsar şi se hrănesc Caradalele, Costineştii, Pherikyzii şi cum i-o fi mai chemând. „Milowie" ar trebui să-i cheme pe toţi! (*Timpul,* 29 septembrie 1881)

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Redacţie: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR şi USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, Bucureşti, **Spiridon Cristocea** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeş, **Sorin Mazilescu** – lector la Universitatea Piteşti, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – expert naţional etnolog, Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti, Argeş, **Cornel Popescu** – director al Muzeului Judeţean Argeş, Piteşti, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Judeţene „Dinicu Golescu", Piteşti, **Adrian Sămărescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Ion C. Ştefan** – profesor, membru al USR, Bucureşti.

CURTEA DE LA ARGEŞ
Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeş Expres" (Str. Cuza Vodă, nr. 131, tel./fax: 0248-722368) şi a Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (B-dul Basarabilor, nr. 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeş.

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com
Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacţiei – Trustul de Presă „Argeş Expres" (25 lei/6 luni şi 50 lei/12 luni) sau trimiţând banii în contul Asociaţiei Culturale Curtea de Argeş (detaliile bancare apar mai jos) şi o adresă poştală prin e-mail.

Tiparul:
Tipografia Argeş Expres
argesexpres@yahoo.com
tipografieae@gmail.com

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.



Homo sapiens



Paradigma Goethe

Horia BĂDESCU

Istoria umanității nu e doar istoria suferinței umane, cum scriam cândva, ci și a milenarei și nesfârșitei bătălii între puterea de a crea și voința de a distruge, între sublimul efort de a ține împreună și neostoitul impuls de risipire în neantul extincției, a disputei eterne între entropie și negantropie. Victoria unuia sau a altuia dintre aceste principii statuează triumful sau stingerea unei civilizații, iar înclinarea balanței către aceasta din urmă vestește sosirea inexorabilului amurg. Mai înainte de a fi expresia acestuia, decadența, cu fascinația nemăsurii, a libertinismului, a risipirii, este boala voinței de-a fi, renunțarea la ființare a omului, boala uitării de sine. După „veacul aprins”, cum numea crucificatul Labiș veacul XX, neuitatul veac luminat de flăcările și cenușile infernale, omenirea pare a se fi aruncat cu ochii închiși în caruselul marelui circ al noninterdicțiilor și-n „marea trăncăneală” în care s-au risipit, luate de vântul flecărelii, aproape toate valorile care ajutaseră umanitatea să dureze de-a lungul însângeratului ei parcurs.

Nu știu dacă e târziu, ori prea târziu sau deja inutil să mai vorbim despre paradigme și nevoia lor, mai ales că viața m-a învățat că omul e incapabil să ia seama la ele, dar am naiva încăpățânare de a crede că valoarea actului poetic constă în capacitatea lui de a adăuga valoare, aură pozitivă lucrurilor care umplu orizontul infinit al absolutului, în calitatea sa negantropică, care îl face să se opună întunecatelor puteri ale entropiei.

Iată de ce simt nevoia să reiau astăzi un exemplu pe care-l ofeream cititorilor mei în anii sumbri ai dictaturii și care, vai nouă!, își află și astăzi deplina actualitate.

Când, în 1808, la Erfurt, aflat față-n față cu Goethe, Napoleon îi spunea acestuia „Sunteți un om!”, constatarea nu era una nici de circumstanță, nici de curtoazie – domeniu în care de altminteri corsicanul nu a excelat niciodată, ci exprimarea unui adevăr pe care îl descoperea *sur place* cu fulminanta și fulgerătoarea sa intuiție. Sunt convins că el nu avea nicio legătură cu opera titanului de la Weimar. Nu cred că prea multe pagini din opera acestuia îi ajunseseră sub ochi. Și, în fond, în circumstanțele date, asta nu are nicio importanță. Oricum, faima lui Goethe era atât de mare, încât Napoleon ar fi putut spune fără să clipească un lucru la care ne-am fi așteptat cu toții: „Sunteți un geniu!” Napoleon spune însă „Sunteți un om!”, ceea ce înseamnă de fapt „Sunteți Omul!”, intuind adevărata natură goetheană și aducându-i poetului supremul omagiu. Fiindcă, dacă nu-i este dat oricui să fie geniu, cu atât mai puțini sunt aceia să fie astfel încât să poată întruchipa cu adevărat Omul. Omul scris cu majusculă, omul împlinit în toate ale sale, în frumusețea trupului, dar mai ales a cugetului, a faptei și vieții sale, așa cum era el închipuit în idealul grecilor antici și al Renașterii. Omul însetat de cunoașterea și frumusețea universului, omul în relație armonioasă cu acesta, omul măsurii, al echilibrului și voinței de desăvârșire, omul trăirii plenare, al bucuriei de a fi și de a împărtăși, fără false pudori, din această bucurie a existenței, omul luminii și al rațiunii.

Omul! Niciodată umanitatea n-a fost mai aproape de acest ideal ca prin personalitatea divinului Goethe. Niciodată acest ideal nu și-a găsit o mai exactă exprimare decât prin opera și viața acestuia. Cei care i-au urmat l-au acuzat deseori de uscăciune, răceală și raționalism, când, de fapt, nu era vorba decât despre dreaptă măsură, simplitate, respect față de sine însuși. În numele unei precare libertăți, care nu era de multe ori decât libertatea instinctelor obscure și a iraționalismului, i-a fost negată acea adevărată libertate pe care a propus-o și practicat-o. Libertatea cugetului clar, a stăpânirii de sine, a trăirii în acord cu legile supreme ale naturii, a exprimării exacte și a smulgerii din accidental.



Numai că, iată, la aproape două veacuri, cât s-a scurs de la moartea sa, această înclinare spre exces care a dominat umanitatea, lipsa de măsură interioară, libertatea prost înțeleasă, al cărei firesc și ultim reflex îl constituie deseori tirania cea mai atroce, nu le-a adus oamenilor decât întunecare și barbarie. Cum am putea numi altfel toate atrocitățile, toate atentatele la demnitatea și ființa speciei pe care le-a comis și le comite, încă, o lume ce se vrea numită civilizată? Așa încât, mai mult ca oricând, lumea are nevoie de Goethe. De exemplul lui, de spiritul lui, de opera lui, ca de o înaltă lecție de morală.

De opera lui, care ne vorbește de nevoia de armonie, de echilibru, de certitudine, într-un veac dezechilibrat, dizarmonic și nesigur. De armonie nu numai ca lege a universului, ci și ca raport al omului cu acest univers, acum, când între om și lumea care-l înconjoară se cască o prăpastie tot mai adâncă, când în numele unui precar și lacom confort omul tinde să distrugă natura și să se autodistrugă odată cu ea.

De opera lui care ne vorbește despre esența lucrurilor, despre mume și urphenomene, ca expresie a ceea ce e statornic în univers și în om, despre ceea ce-l face să reziste și să dureze, să supraviețuiască și să spere.

De opera lui ce preamărește omul și ne învață respectul față de el, acum când valoarea ființei umane tinde uneori să intre în categoria mărfurilor cu preț redus.

De opera lui care ne vorbește în numele omului universal, acum când omenirea, aspirând să devină o mare comunitate, își exacerbează în același timp, poate așa precum orice boală are un punct de maximă criză, excesele de fanatism și intoleranță.

De opera lui care ne propune o artă poetică a clarității și a construcției severe, acum când bâlbâiala expresivă, galimatiasul ideatic sunt folosite cu fervoare să ascundă refuzul gândului, al simțirii, al talentului.

De opera lui, de viața lui, care ne poate învăța să fim oameni deplini, în care cugetul și simțirea se află dimpreună și dimpreună guvernează fapta. Fapta ce trebuie împlinită cu toate puterile ce ne-au fost date, dând chip și măsură vieții și bucurându-ne de ea cu nobilă și firească simplitate.

De fapte avem nevoie la începutul unui an care ne-așază dinainte oglinda în care-și odihnesc chipul marii Făptuitori, oglinda din care ne ațintesc, mult întrebători și mustrători, ochii lor.



Ființa și menirea academiilor (III)

Dimitrie GUSTI

Domnilor colegi,

Tabloul schițat până acum al unei academii perfecte pune, în adevărata lumină, ființa și menirea Academiei Române.

Prin regulamentul sancționat de Locotenența Domnească, în 1866, Societatea Academică Română fu consfințită legal, ca reprezentantă oficială anticipată a unirii de azi și ca depozitara culturală a nestinsului dor secular de unire a tuturor românilor; prin art. 2 al acestui regulament profetic se arată, cu nespusă hotărâre, că pentru Societatea Academică Română nu există hotare nedrepte politice și geografice, căci el prevedea ca membri ai Societății: 3 români de peste Milcov, 4 de dincoace de Milcov, 3 din Transilvania, 2 din Banat, 2 din Maramureș, 2 din Bucovina, 3 din Basarabia și 2 din Macedonia.

Academia Română a fost nu numai fidelă misiunii ei naționale, un forum patriotic, care, prin membrii din toate punctele locuite de români, avea plasate pretutindeni sentinele neadormite pentru a veghea la întreținerea și exaltarea focului sacru național, ea a avut, în același timp, o neîndeajuns de prețuită activitate, care, păzind proporțiile cuvenite pentru o națiune tânără, în plin avânt de renaștere culturală, poate rivaliza și fi comparată – îndrăznim a afirma, fără teamă de exagerare – cu activitatea celor mai de seamă academii ale lumii.

Pentru a nu vorbi de ședințe solemne, concursuri și premii, de comunicări, memorii și publicații, Academiei Române îi revine onoarea a fi dat țării prima bibliotecă publică europeană, unice colecții de manuscrise, de documente, de hărți geografice, stampe și portrete și o minunat de bogată colecție numismatică.

Prima grijă a Academiei, de la întemeierea ei până azi, a fost și va fi și în viitor cercetarea și dezvoltarea limbii noastre, care, după geograful Hoffmann, citat de primul președinte de onoare al Academiei, regele Carol I, în cuvântarea de deschidere a ședinței solemne, ținută cu prilejul jubileului de 25 de ani ai Academiei (1 aprilie 1891): „Limba română, zicea Hoffmann, este atât de bogată încât, dacă s-ar cultiva, ar merita să fie limba a tot genului uman”.

Potrivit acestui prim program, Academia a întocmit, după cum se știe, lucrări întinse privitoare la limbă, ortografie, gramatică, folclor, texte și bibliografii vechi, care și-au găsit încoronarea în *Etymologicum Magnum Romaniae*, azi *Dicționarul limbii,* în curs de apariție și care, când va fi terminat, va merita să fie închinat aceluia care l-a patronat, regelui Carol I: *in memoriam et honorem regem.*

După limbă, cum era și firesc, Academia a consacrat activitatea ei – de care poate fi mândră – istoriei naționale, organizând studii, publicații și monumentala colecționare de documente privitoare la istoria românilor.

Mai târziu, în mod sporadic, Academia, absorbită cu lucrările sale asupra limbii și istoriei, a întreprins și cercetări științifice proprii, cum au fost, bunăoară, observații meteorologice, cumpărarea de instrumente și instalare de diferite observatorii în țară, cum este de dată mai recentă explorarea arheologică a Dobrogei, cu Histria și cetățile Ulmetum, iar acum, de curând, prin intervenția ei energică, a salvat observatorul de astronomie, de renume european, de la Nistru, din Basarabia.

În sfârșit, prin crearea școlilor din Paris și Roma, ce se datoresc exclusiv inițiativei Academiei, s-a extins sfera ei de influență departe, în străinătatea clasică.

→



Homo sapiens

Este bine a reîmprospăta amintirii noastre aceste câteva date, cunoscute de altfel și care, din lipsă de timp, sunt departe a fi complete, azi, când avem norocul de a trăi o nouă epocă din viața neamului și când toate forțele trebuiesc încordate pentru a da fericitei soluționări politice a existenței noastre naționale strălucirea unei noi renasteri spirituale.

Înlănțuind prezentul ilustrului moment, noi obligații se impun. Academia Română trebuie să se înarmeze pentru o acțiune și mai concentrată și mai avântată și mai puternică decât a fost până acum.

Căci ea trebuie, în sfera ei de acțiune, să consolideze și să consacre succesul politic al zilei printr-o înălțare și o prosperitate a culturii naționale sub *specie aeternitatis*.

Viața unei națiuni este împodobită cu frumusețea unui adânc sens etic; națiune înseamnă un ideal cultural de realizat; ea este, deci, un principiu de comunitate a muncii culturale.

Cu cât cultura națională este mai dezvoltată și mai originală, cu atât mai adevărat și profund este sentimentul comunității muncii culturale, deci chitul de cimentare a unității naționale.

Dacă este așa, atunci Academia Română este părtașă la înfiriparea și crearea națiunii, reprezentând, în același timp, o repetiție în ordine culturală a națiunii, pentru totdeauna una și indivizibilă și veșnic frământată de nostalgia realizării maximale a ei însăși.

Aceasta fiind menirea Academiei ca institut național, ea va trebui să aducă unele revizuiri organizației sale interne și, în cadrul actualei constituții, să facă unele retușări de Statut pentru a se apropia și mai mult de „academia perfectă".

1. Potrivit principiului Academiei active și militante, ar fi de dorit ca, în viitor, să se dea o mai mare însemnătate secțiilor în viața generală a Academiei noastre; munca intensivă din sânul secțiilor să se desfășoare în ședințe săptămânale, prin participarea regulată și obligatorie a membrilor lor, pentru comunicarea unor rezultate personale, noi, pentru punerea la punct, în mod critic, a celor mai noi cercetări din alte părți ori pentru organizarea lucrărilor colective de specialitate (cum ar fi, între altele, pentru a aminti pilda Academiei ungare: editare de clasici, de tratate mai științifice ori de dicționare enciclopedice).

2. Dacă fiecare secție va avea viața și acțiunea ei proprie, sforțările lor, cooperând pentru un scop comun, vor trebui coordonate în ședințele plenare.

3. Numărul secțiilor Academiei va trebui să fie mărit, căci Academia nu poate, împotriva spiritului vremii, să excludă din sânul ei științele sociale și pe cele filosofice.

Nu trebuie uitat că una din cele mai vechi societăți românești, care s-ar putea considera ca o venerată străbună a Academiei, se intitula, în 1795, „Societatea filosofească a neamului românesc în mare prințipatului Ardealului".

Științele sociale sunt, de altfel, și azi prevăzute în Secția Istorică – celui ce vă vorbește i s-a făcut cinstea a fi ales în această secție, ca sociolog –, științele sociale sunt însă prea importante și prea dezvoltate, numărul lor prea mare și formează un tot științific caracteristic, pentru a putea fi considerate ca o simplă anexă la alte științe; științele juridice, economice, statistice, etnologice, politice, religioase, sociologice cer dreptul la o existență autonomă și nu numai la una tolerată și miluită.

În această ordine de idei, amintim că ilustrul academician dispărut D. Sturdza – căruia Academia îi datorește o bună parte din tradiție și renume – a făcut, într-o ședință plenară a celei de-a doua conferințe a păcii, ce a avut loc în 1907, la Haga, „propunere pentru înființarea și organizarea unei academii de drept internațional", cu reședința în Haga – propunere ce a avut un mare răsunet pe vremuri.

Academia de drept internațional se va inaugura solemn abia la 14 iulie din acest an, în Palatul Păcii din Haga. Avem dreptul să fim mândri de succesul strălucit de azi al realizării unei idei emise de un academician român în fața unui areopag mondial, acum 16 ani!

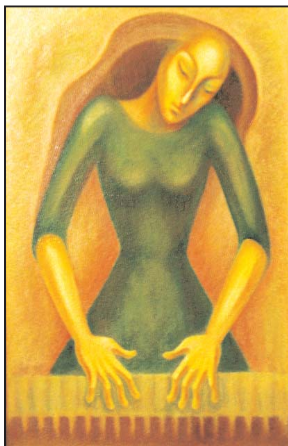
Cred că n-ar face impresia unei inovații îndrăznețe și pripite ca să intre în Academia Română științele, pe care, prin însăși definiția și natura ei, o academie trebuie să le cuprindă și pentru care, în 1795 în Ardeal, se înființase chiar o societate specială, iar în 1907, se propunea, de un fost membru al Academiei noastre, întemeierea unei academii speciale la Haga.

4. Dar Academia Română mai are o lacună simțitoare de împlinit; ea a fost totdeauna o instituție culturală și nu numai o asociație științifică; știința este numai un element al culturii, celălalt este arta.

Ei bine, dacă de la început Academia a numărat printre secțiile ei una literară, ea nu poate refuza să i se alăture și una a artelor.

De altfel, aceasta ar fi și conform spiritului actualelor statute, care prevăd că Secția Literară are a se ocupa „și cu chestiunile de *belle-arte*", apoi „a încuraja și recomanda, spre premiare, operele literare și *artistice* meritorii".

În acest chip, revizuirea statutelor Academiei noastre ar însemna, propriu-zis, o precizare a lor, iar „reorganizarea" ei n-ar fi decât aplicarea spiritului în care au fost concepute.



5. Este de reținut numai necesitatea unei noi regrupări, repartizări și clasificări de secții ori de noi subsecții în cadrul actualelor secții, care să facă posibile lucrările lor.

Principiul de constituire a secțiilor ori a subsecțiilor nu poate fi altul decât acela de omogenitate a specialității membrilor ce le compun, pentru ca, prin coeziunea acelorași interese și preocupări științifice și artistice, lucrările Academiei să dea un maximum de rod.

În tot cazul, este de dorit – aceasta reiese ca o recapitulare firească a expunerii noastre de până acum – ca viitoarea reorganizare a Academiei să cuprindă trei mari secții: I. Secția științelor matematice, a științelor fizico-chimice și a științelor biologice (naturale și medicale); II. Secția științelor istorice, a științelor filologice, a științelor sociale și a științelor filosofice și, în sfârșit, III. Secția Literaturii și a Artei (muzică, sculptură, pictură, arhitectură).

Delimitarea dintre secții nu va fi rigidă; oricând, după nevoi, ele putând colabora împreună, când lucrările întreprinse vor impune aceasta. Firește că noua reorganizare va atrage după sine și o mărire corespunzătoare a numărului membrilor Academiei.

6. Academia, fiind o instituție culturală reprezentativ națională, ar fi de dorit ca ea să aibă un contact mai intim cu opinia publică prin comunicări regulate publice, la ore când publicul poate veni, asupra ultimului stadiu ori a celor mai noi mari descoperiri ale gândirii și progresului științific, care frământă și dau signatura epocei în care trăim.

Desigur, nu poate intra în sarcina Academiei ca ea să întreprindă opera atât de utilă a popularizării științelor și nu poate fi de demnitatea ei ca să fie turburată de ambiția popularității.

Academia servește adevărul și frumosul cu exclusivitatea oricărei alte tendințe și ea nu urmărește decât un respect și o considerație bazată pe încredere în menirea ei.

Totuși, dacă știința are secretele ei, ea nu este un secret pentru nimeni. Știința este a națiunii, care trebuie să fie întreținută și luminată în mod regulat asupra marilor probleme ale timpului.

7. În sfârșit, Academia Română va trebui să participe efectiv la lucrările Academiei internaționale, cu care să rămână în cea mai strânsă colaborare, căci națiunea română, prin Academia ei, are datoria să vorbească și dreptul să fie ascultată pretutindeni, unde sunt în joc prerogativele conștiinței științifice universale.

Trebuie să se înțeleagă mai mult decât până acum că națiunea, trimițând la adunările internaționale pe ambasadorii ei științifici, săvârșește un act elementar de manifestare a onoarei naționale.

Domnilor colegi,

Aceste noi necesități, noi organizații, noi întreprinderi, noi manifestări implică noi obligații, firește, în primul rând spirituale, însă și materiale.

Pentru a răspunde splendidei sale chemări, ca instituție reprezentativă a națiunii, înăuntru și în afară, Academia Română are nevoie de noi resurse. Căci astăzi – este un secret public – ea are veniturile scăzute și mijloace insuficiente pentru a face față îndatoririlor ei vechi, necum celor noi.

Lipsa de local pentru numeroasele și prețioasele ei colecții – unice în țară –, lipsa de fonduri pentru cercetări mai întinse, resurse cu totul neîndestulătoare pentru lucrările în curs, cum este opera de căpetenie a Academiei, *Dicționarul limbii;* iată jena în care se află Academia, cu toate că ea posedă și administrează domenii și donații provenite din numeroase legate. Acestea au însă inconvenientul că sunt afectate pentru întrebuințări speciale și pe deasupra sunt și depreciate.

Atunci, ce-i de făcut? Iată o întrebare într-adevăr „academică", căci și-au pus-o și o pun încă astăzi regulat toate academiile, preocupate veșnic a-și asigura un buget convenabil și corespunzător multiplelor lor necesități.

Autorul teoriei monadelor, Leibniz, pentru a înjgheba Academiei sale venituri și bunuri specific academice, adică independente de capriciile oficialității și de vicisitudinile finanțelor statului, a desfășurat, în uimitoarea manifestare fecundă a spiritului său universal, și o bogată activitate fiscală.

Nu este proiect de taxe și impozite pe care geniul, nu numai speculativ, ci și fiscal al lui Leibniz nu l-a imaginat pentru a salva bugetul Academiei berlineze – de la monopolul calendarelor, sute de ani singurul izvor financiar al Academiei, până la propuneri de impozite pe hârtie și cărticele, de monopoluri ale diverselor vânzări și loterii, ale hârtiei timbrate și chiar a cultivării viermilor de mătase, în sfârșit propuneri ca Academia să exploateze un birou bizar de pompe de incendiu, ca și birouri de plasare și informații de tot felul!

Timpurile de mai târziu au fost mai generoase; utilitatea și însemnătatea științei au fost înțelese; de aceea statele, chiar cele sărace, au dotat academiile cu sumele necesare. Academiile n-au avut nevoie a fi transformate în agenții fiscale ori birouri de plasare.

Statul român este ținut și el moralicește a interveni acum în criza financiară prin care trece Academia. Căci Academiei îi trebuie, pe lângă local, între altele, ca să-și poată împlini înalta ei misiune, funcționari științifici și birouri, pentru a nu fi ceea ce este azi, un minister al culturii superioare, fără a avea, însă, nici măcar personalul indispensabil întreținerii corespondenței curente cu străinătatea, pe care totuși trebuie să o facă, fiind sesizat pentru aceasta de multe ori de înșuși ministrul nostru de Externe.

Mai bine de o jumătate de veac, Academia Română a avut mândria a trăi prin propriile ei resurse; până însă ce vor veni liberalitățile donațiilor viitoare – care, desigur, nu vor întârzia să vină – și care să-i asigure autonomia financiară, până atunci statul, cu toate sarcinile sale, totdeauna crescânde și din ce în ce mai grele, însușindu-și cercetările științifice și activitatea culturală a Academiei și considerându-le ca pe ale sale, nu va putea să întârzie satisfacerea urgentă a numeroaselor ei trebuințe, fără de care Academia este amenințată în existența ei, ceea ce ar primejdui însăși existența superior culturală a națiunii.

Căci, încă o dată, Academia Română împlinește funcția specifică de reprezentantă permanentă a intereselor înalte științifice și artistice ale națiunii. Iar pentru păstrarea acestui patrimoniu spiritual, niciun sacrificiu nu poate fi prea mare. *Opera vere basilica.*

Când Academia Română va avea larga posibilitate de lucru, prin singura virtute a activității sale productive, prin zelul și valoarea membrilor ei, prin deferența statului și a opiniei publice, ea se va găsi îmbrăcată, fără vreo constrângere, de o magistratură și ascendentă activă și morală firească, necerută și totuși dată, asupra întregului mers propășitor al culturii naționale.



Homo sapiens



Grigore Antipa și multidisciplinaritatea științifică

Acad. Cristian HERA

Mi-am intitulat cuvântul pentru deschiderea sesiunii de astăzi *Grigore Antipa și multidisciplinaritatea științifică,* ținând seama de preocupările sale în domenii atât de variate: naturalist, biolog darwinist, zoolog, ihtiolog, ecolog, oceanolog, hidrobiolog, domenii în care, fără îndoială, a obținut realizări excepționale, unele prioritare la nivel mondial, creând adevărate școli.

Grigore Antipa a văzut lumina zilei la Botoșani, acum 150 de ani, la 27 noiembrie 1867, motiv pentru care, împreună cu Secția de Științe Biologice și Institutul de Biologie al Academiei Române, am hotărât să organizăm această sesiune comemorativă.

Desigur, nu am să intru în tainele preocupărilor și realizărilor profesionale ale marelui savant Grigore Antipa. Sunt convins că o vor face colegii din domeniile sale de activitate.

Îmi îngădui să spun că cel care și-a petrecut adolescența pe meleagurile botoșănene, în preajma și împreună cu tineri români, armeni, evrei, și-a însușit cu ușurință limbi străine și obiceiuri bune din comunitatea în care crescut, ceea ce, cred eu, a contribuit substanțial la acumularea unui tezaur de cunoștințe profesionale, mai întâi în România, apoi în Germania și în alte țări ale lumii.

Datorită demersurilor făcute de fratele sau mai mare, Nicolae Antipa, de profesie parazitolog, a primit o bursă la Universitatea din Jena, unde a studiat timp de 4 ani (1887-1891), la sfârșitul cărora a obținut și titlul de doctor în științe cu calificativul *magna cum laude.*

Aici a avut șansa să îl cunoască și să lucreze alături de celebrul naturalist Ernst Haeckel, creatorul științei ecologice.

Grigore Antipa a avut o activitate deosebită, cu realizări remarcabile, în cadrul stațiunilor de oceanografie de la Villefranche-sur-Mer, Helgoland și Napoli, ca apoi să participe la bordul navelor „Hirondelle” și „Princesse Alice” la explorarea hidrologică a unor zone din Marea Mediterană. În studiile consacrate Dunării și Mării Negre, Grigore Antipa a beneficiat de sprijinul Regelui Carol I, care i-a pus la dispoziție crucișătorul „Elisabeta”, de la bordul căruia a făcut primele cercetări de biologie marină în apele fluviale și marine românești.

Îmi face plăcere să reamintesc și aici că Majestățile Lor Regale Carol I și Ferdinand au acordat un sprijin substanțial marelui nostru savant și patriot Grigore Antipa, în organizarea și funcționarea în condiții moderne a Muzeului care astăzi îi poartă numele.

Cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la nașterea acad. Grigore Antipa, ca semn de recunoștință, Muzeul Național de Istorie Naturală vernisează o expoziție temporară cu tema *O prietenie regală: Grigore Antipa și Regii României, 1892-1944.*

Ca urmare a cercetărilor întreprinse, a rezultatelor obținute și publicate, Grigore Antipa este considerat creatorul școlii românești de hidrobiologie.

Discursul său de recepție la Academia Română, intitulat *Cercetările hidrobiologice în România și importanța lor științifică și economică,* rostit la 25 mai 1912 în prezența Majestății Sale Regele Carol I și a Alteței Sale Regale, Prințul Ferdinand, publicat în Editura Academiei Române, *Discursuri de Recepție,* volumul V (sub îngrijirea colegei noastre Dorina Rusu, membru corespondent al AR), reprezintă o strălucită dovadă nu numai a probității profesionale, ci și de probitate etică și morală a marelui nostru predecesor.

Fără a face referire la consistentul conținut profesional, de specialitate, al Discursului său de recepție, îngăduiți-mi să mă refer, pe scurt, la motivarea pe care a făcut-o privind titularizarea sa în Academia Română: „Sarcina ce mi-ați dat este, însă, cu atât mai grea, cu cât locul ce mi l-ați încredințat *a fost ilustrat un timp îndelungat de o persoană eminentă,* a cărui activitate a lăsat urme adânci în numeroasele direcții în care a lucrat”. Persoana eminentă care a lăsat locul vacant pe care a fost titularizat Grigore Antipa este marele om de știință, economist, agronom, organizator de școală și om politic, prestigioasă personalitate a neamului românesc, Petre S. Aurelian, același Petre Silișteanu Aurelian pe care și eu l-am omagiat în Discursul meu de recepție la Academia Română ca *mare slujitor al pământului românesc.*



Grigore Antipa, membru corespondent al Academiei Române la 16 aprilie 1907, titularizat la 14 mai 1910, două mandate vicepreședinte al Academiei Române (11 iunie 1921-11 iunie 1924; 31 mai 1935-3 iunie 1938), președinte al Secțiunii Științifice a Academiei Române (1939-1942), a prezentat cuvânt de răspuns la titularizarea unor prestigioși membri ai Academiei Române.

Unul dintre aceștia este acad. Gheorghe Ionescu-Sisești, cel mai mare agronom român al tuturor timpurilor, al cărui colaborator am avut șansa să fiu încă din anul 1960, la vârsta de 26 de ani, în calitate de secretar științific al Secției, care la acea perioadă se numea de Biologie și Științe Agricole, Secție al cărei președinte era acad. Ionescu-Șișești, în același timp și vicepreședinte al Academiei Române.

Nu pot să nu afirm și în acest context că acad. Gheorghe Ionescu-Șișești a reprezentat reperul activității mele profesionale, exemplu de probitate și moralitate, reper și exemplu elogiat și în discursul meu de recepție la Academia Română.

Înainte de a face referire la modul extraordinar în care a fost prezentat acad. Gheorghe Ionescu-Sisești, îngăduiți-mi să aduc la cunoștință dezbaterea din prima jumătate a secolului 20 referitoare la *valorificarea terenurilor din Lunca Dunării.*

Ilustrii membri ai Academiei Române Grigore Antipa, Anghel Saligny și Gheorghe Ionescu-Șișești au participat la aceste dezbateri cu concepte total diferite. Grigore Antipa susținea fără rezervă „exploatarea Dunării în regim natural”, în timp ce Anghel Saligny și Gh. Ionescu-Șișești justificau, prin argumente, „îndiguirea totală a Dunării, pentru folosirea în scopuri agricole a terenurilor eliberate de ape”. Îmbinarea celor două concepții, preluând aspectele pozitive, a condus la luarea deciziilor de către Executivul și Legislativul de la începutul anului 1940.

Grigore Antipa și-a început cuvântul de răspuns la data de 24 mai 1937 la discursul de recepție al prof. Gheorghe Ionescu-Sisești intitulat *Dezvoltarea studiilor despre sol în România,* astfel:

„Academia Română mi-a făcut distinsa onoare de a mă delega să răspund discursului de intrare ca membru activ al noului nostru coleg, d-l Ionescu-Sisești și a-i spune, în numele ei, tradiționalul *Fii bine venit între noi!*”

Sunt recunoscător (...) pentru că pot arata meritele pentru care acest *om însemnat de știință al țării* a fost ales de noi și speranțele pe care Academia le pune în activitatea sa viitoare.

V-am urmărit activitatea de când erați încă student la Academia Superioară de Agricultură din Hohenheim și apoi la Universitatea din Jena, unde, după cum îmi scriau profesorii d-voastră, ați făcut cinste țării prin capacitatea și seriozitatea d-voastră.

În afară de remarcabilele d-voastră publicații științifice (...) ați creat o adevărată școală, ca un stat-major de elită (...) spre a desăvârși și acea operă pe care Academia Română a început-o – în liniște și fără manifestări zgomotoase – încă din primii ani ai existenței sale.”

Un cuvânt de răspuns memorabil a fost rostit de acad. Grigore Antipa la 13 iunie 1926, cu prilejul titularizării eminentului om de știință, speolog, Emil Racoviță, cel care a participat la expediția întreprinsă în Antarctica cu vasul „Belgica”. Președinte de onoare al Societății de speologie și Societății de zoologie a Franței, pentru care exprima sentimente de adâncă admirație, „nu numai pentru un om de știință de reputație universală și unuia din cei mai străluciți reprezentanți ai culturii române, ci, totodată, și unui coleg de specialitate, de care mă leagă, din cea mai fragedă copilărie, o strânsă prietenie”.

Desigur, într-un cuvânt de deschidere la un eveniment comemorativ dedicat unei personalități atât de strălucitoare în performanțe profesionale, nu se poate face o incursiune în nominalizarea prestigioaselor sale realizări. Rezultate remarcabile a obținut și în cercetarea științifică zoologică, în studiile din Marea Neagră asupra peștilor endemici, în apele dulci și marine, unde, ca urmare a descoperirilor sale, se poate confirma, cred eu, fără drept de tăgadă, că ilustrul savant Grigore Antipa este cel mai renumit ecolog și hidrobiolog român.

Prin publicarea, în anul 1935, a lucrării *L'organisation générale de la vie collective des organismes et du mécanismes de la production dans la Biosphère,* Grigore Antipa pune bazele unei noi științe interdisciplinare, bioeconomia, care are la bază o teorie biologică originală, care constă în *înțelegerea respectării echilibrelor ecologice.*

Nu pot să nu arăt că, în anul 1965, când, cu o bursă FAO, am făcut o specializare în SUA, la Universitatea Urbana, Statul Illinois, am aflat pentru prima dată noțiunea de *bioeconomie,* teorie a românului Grigore Antipa, care se aplică pentru exploatarea complexă a luncilor inundabile ale fluviului Illinois.

În alocuțiunea mea, l-am numit pe Grigore Antipa, *mare savant și patriot.*

→

Alteță Regală,
Domnilor colegi,

Membrii institutului lui Salomon din insula lui Bacon, Bensalem, egali cu cele mai înalte personagii ale statului, apăreau în public îmbrăcați în costume pompoase, înconjurați de un aparat sacerdotal, cu mitră, cârjă și patrafir; la intrarea lor într-un oraș, toți magistrații și funcționarii formau un cortegiu solemn, în fruntea căruia se purta o cruce, ca înaintea unui episcop, în timp ce membrii institutului străbăteau mulțimea îngenunchiată și o binecuvântau.

În adunările lor, academicienii din Bensalem cântau liturghii și ridicau rugăciuni consacrate a aduce omagii autorului și suveranului acelor opere admirabile, care formau obiect al studiului și contemplării lor.

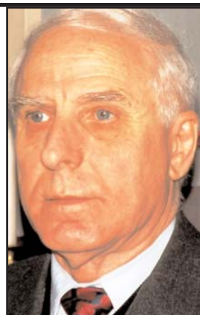
Azi, savanții nu au nevoie de acest aparat exterior, care să lovească imaginația mulțimii și să cucerească științei în acest fel locul de onoare ce-i aparține.

Căci azi strălucirea culturii și a științei se răsfrânge îndeajuns și asupra modeștilor ei reprezentanți, care, dacă ar fi fost proclamați, cu o ușoară ironie, de nemuritori, e pentru că ei participă cu un infinit devotament la opere eterne.

Să fie permis totuși acelui ce vă vorbește să ia pildă de la pontifii colegiului sfânt din Bensalem și să aducă acum, când are înalta satisfacție de a se găsi în mijlocul d-voastre, un imn de slavă destinului fericit ce-i este hărăzit Academiei Române, spre onoarea și prestigiul patriei.



Mai este arta întrupare a valorii estetice? (II)



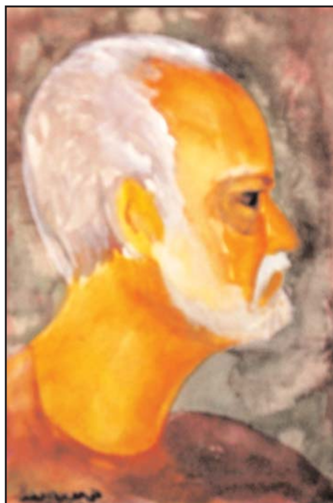
Marin AIFTINCĂ

Formulat astfel, la o primă vedere, titlul studiului de faţă poate apărea paradoxal cititorului. În realitate, el surprinde un aspect caracteristic artei contemporane, avertizând cumva că ceva neobişnuit se întâmplă în acest univers al creaţiei umane, intrinsec vieţii noastre. Se pare că produse ale creaţiei artistice subminează statutul cunoscut al artei. Sesizând acest fenomen, survin unele interogaţii inevitabile: Ce este, totuşi, arta? Şi apoi, oare este posibilă arta în afara esteticului? În fine, ce este şi ce sens are dezestetizarea operei artistice? Vom încerca, în cele ce urmează, să căutăm răspunsurile potrivite acestor interogaţii.

Fără îndoială, arta a fost şi a rămas unul dintre domeniile esenţiale de manifestare a culturii. Ea constituie o modalitate spirituală de expresie ce depune mărturie despre fiinţarea în chip specific a omului în lume. Mai mult, suntem mereu surprinşi în faţa puterii sale miraculoase de a ne spune cum este această fiinţare şi, mai ales, de a ne spune ceva semnificativ despre cel ce fiinţează (1). Este o spunere liberă, în forme care se adresează cu precădere percepţiei sensibile, diferenţiindu-se astfel de oricare altă modalitate de expresie de tip utilitar, dar şi de celelalte configurări ale culturii ca ştiinţa, morala, religia, filosofia, prin care spiritul vorbeşte lumii (2). Această distincţie provine mai ales din faptul că arta, dincolo de numeroasele definiţii ce i s-au dat, este o întrupare a valorii estetice, care îi conferă identitate şi specială legitimitate între toate celelalte produse ale activităţii omeneşti. Deşi în structura sa coexistă, într-o unitate de nezdruncinat, diferite valori (morale, politice, economice, juridice, religioase etc.) care alcătuiesc substanţa vieţii umane din care se nutreşte artistul, în afara valorii estetice, sub dominaţia căreia se plasează toate celelalte, arta, mai exact, opera de artă este o negare de sine (3). Ea poate fi orice, un document, un obiect utilitar sau unul ce cuprinde semnificaţii empirice, dar s-a exclus din sfera artei. Este adevărat că, în această privinţă, circulă astăzi puncte de vedere conciliante, asupra cărora vom reveni ceva mai încolo. Acum însă trebuie să mai adăugăm, în continuarea aceleiaşi idei, încă un aspect deosebit de important: izvorâtă din tensiunile spiritului omenesc în raporturile sale cu realitatea exterioară şi cu sine, opera de artă „se detaşează de lumea empirică şi produce o alta opusă ei, de esenţă proprie, ca şi cum ar fi" (4).

Dintr-un unghi de vedere asemănător, Vianu, polemizând cu Et. Souriau, care susţinea caracterul operei de a fi un lucru, propune conceptul „arealităţii" artei, remarcând însuşirile ei „de a fi sustrasă şi izolată de planul practic al lucrurilor" (5). El pledează astfel pentru ideea conform căreia „arta nu este un lucru, ci aparenţa unui lucru" şi, prin urmare, aparţine „regiunii ideale a aparenţelor". De aici decurge autonomia artei faţă de realitatea ca atare şi faţă de toate celelalte forme ale activităţii omeneşti, ceea ce se constituie în propriul său principiu funcţional, care pretinde ca orice creaţie artistică, deşi eterogenă în conţinutul ei, să fie valorizată prin ceea ce îi este intrinsec specific; adică pe temeiul valorii estetice, nu apelând la criterii exterioare, pe baza cărora i se poate cere să fie ceea ce ea nu este.

Dacă trebuinţa generală de artă şi esenţa artei au o explicaţie ancorată în metafizică, ce trimite, între altele, la argumentul lui Hegel, potrivit căruia „omul trebuie să facă din lumea interioară obiect al conştiinţei sale spirituale, obiect în care (...) îşi recunoaşte propriul său eu" (6), fenomenalizarea artei cere determinări temporale şi spaţiale. Aceasta înseamnă că, în vreme ce prima dimensiune surprinde caracterul universal şi etern al artei în perspectivă conceptuală, a doua, prin natura ei empirică, reflectă continua sa particularizare, devenire şi diversificare. Cu alte cuvinte, arta ca formă de expresie umană a fost şi este oriunde şi oricând ceea ce este, adică artă pur şi simplu, în pofida oricăror păreri contrarii. Privită în orizontul temporalităţii, arta s-a obiectivat în creaţii artistice, care au cunoscut evoluţii dintre cele mai profunde şi diverse, atât de-a lungul epocilor istorice, cât şi în raport cu spaţiile culturale diferite. De la arta antichităţii şi cea medievală, la renaştere, clasicism, romantism, de la schimbările modernităţii la căutările febrile ale contemporaneităţii şi revoltele postmoderniste, de la arta vechiului Orient la cea egipteană, elenistică, africană, europeană etc. se configurează o incomensurabilă imagine policromă alcătuită din operele artistice, în care epocile istorice şi culturile lumii se oglindesc fidel, cu tot ceea ce au ele mai reprezentativ în planul vieţii istorice şi spirituale. Altfel spus, viziuni mitologice, filosofice, religioase, ştiinţifice despre lume, concepţii morale, fapte istorice şi politice etc. sunt filtrate în imensa varietate a creaţiilor artistice, care şi-au pus pecetea pe orice tip de societate.



Fireşte, cele de mai sus constituie numai unul dintre aspectele care confirmă teza dublului caracter al artei, de care vorbeşte Adorno. El susţine, pe baza unui larg consens, că arta este, în acelaşi timp, autonomă şi fapt social (*op. cit.*, p. 11), ceea ce se răsfrânge imediat asupra orizontului autonomiei sale. Este o relaţie strânsă cu empiria, confirmată şi de adevărul conform căruia culturile şi epocile istorice, sub influenţa unei spiritualităţi determinate sau a unei anumite concepţii despre lume, au înţeles arta fiecare în chip propriu, i-au conferit semnificaţii şi funcţii diferite, modelând gustul care a îndrumat creaţia propriu-zisă şi evaluările bunurilor artistice.

Marea diferenţiere a percepţiei şi rosturilor rezervate artei, precum şi a idealurilor ce au călăuzit-o, reprezintă, în concepţia lui Pareyson, conţinutul „poeticilor" care guvernează artisticul şi au caracter istoric şi operativ (7). Spre deosebire de estetică, orientată, după opinia autorului citat, spre definirea unui „concept" filosofic al artei şi având un caracter speculativ, poeticile „apar pentru a propune «idealuri» artistice şi «programe» de artă" (*Ibidem,* p. 406). Ca atare, ele sunt concentrate în coduri normative de creaţie, argumentate în lucrări teoretice, modelând stilul autorului şi gustul publicului. La fel de legitime, din punct de vedere estetic, poeticile, spune Pareyson, „prescriu artei sarcini de a «înfăţişa» realitatea, ca în programele unei arte realiste, naturaliste, veriste" (*Ibidem,* p. 409) ori de a „transfigura", a „deforma" sau „descompune" realitatea, ţintind către finalităţi distincte sau pur şi simplu de a inventa o realitate inedită, în contrast cu cea cunoscută prin experienţă sau chiar opusă acesteia. Alte poetici solicită artei spontaneitate ingenuă, imediateţe instinctivă în exprimarea sentimentelor, după cum altele pretind artistului un savant efort constructiv, străin oricăror semne afective (*Ibidem*).

Cel puţin două aspecte ni se pare că trebuie să reţinem în contextul de faţă, în legătură cu aceste poetici. Primul: autor al teoriei conform căreia „arta este pură formativitate", Pareyson consideră, pe bună dreptate, că indiferent dacă este exponentul uneia sau alteia dintre poetici, important e ca în creaţia artistică, autorul să „imagineze" şi să „formeze", încât rezultatul să fie artă autentică. De asemenea, esenţial este ca arta să fie interpretată nu în sens poetic, ci în primul rând estetic, pornind de la o fenomenologie a experienţei artistice.

Al doilea aspect: niciuna dintre poetici nu trebuie absolutizată, astfel încât să pretindă că ea singură conţine esenţa artei, erijându-se, în consecinţă, într-o falsă estetică. O poetică sau alta este recomandată artiştilor pe baza unei concepţii despre lume, dar ea trebuie să aibă caracterul unei dorinţe; niciodată să nu se transforme într-o comandă imperioasă şi nici să nu impună criterii de apreciere a operei artistice (*Ibidem*), aşa cum s-a întâmplat în istorie. Exemplul cel mai proaspăt şi concludent pentru noi este rebarbativa doctrină a realismului socialist, care a compromis, între altele, romanul realist, care ajunsese la zenit în veacul al XIX-lea. Fapt în genere cunoscut, în devenirea autonomiei sale, arta a trebuit să facă faţă cerinţelor de a răspunde unor imperative politice, religioase, pedagogice, să fie angrenată într-un joc frivol în serviciul decorativismului, divertismentului şi, mai nou, al apetenţelor comerciale.În aceste împrejurări, artistul şi-a însuşit punctul de vedere al „comanditarului", urmărind să producă anumite efecte asupra publicului.

Este un adevăr pe care Hegel îl recunoaşte, dar nu îl legitimează. Conciliant în aparenţă, filosoful socoteşte că, în general, arta „poate fi şi în serviciul altor scopuri", asumându-şi „un rol de simplu secundant". În atare situaţie, însă, ea îşi realizează finalitatea nu prin sine, „ci prin alte obiecte şi raporturi" (8). Totuşi, arta are capacitatea de a se elibera de asemenea servituţi, pentru „a se ridica liberă şi de sine stătătoare până la adevăr, în care, neatârnată, ea îşi atinge plenitudinea, realizând numai propriile sale scopuri" (*Ibidem*). Prin urmare, supusă comenzilor sau exigenţelor unui program dinainte stabilit, arta există nu atât prin sine, cât mai ales prin modul aparte în care îşi onorează comanda. Ea îşi poate, însă, împlini menirea numai urmărindu-şi propriile finalităţi.

→

Pentru susţinerea acestei afirmaţii, dacă este nevoie, amintesc aici, cu prilejul comemorării sale, excepţionala comunicare prezentată în Academia Română la data de 5 aprilie 1940, moment de grea cumpănă pentru România, publicată în *Analele* forumului nostru, cu titlul *Rolul Academiei Române în combaterea campaniilor de ponegrire a poporului şi statului român,* actualizată şi considerată ca o chemare în paginile revistei *Curtea de la Argeş*.

Grigore Antipa a început discursul, considerat comunicare, spunând: „Niciun popor de pe întreaga faţă a globului nu a fost mai ponegrit ca poporul român. Neadevăruri patente, statistici anume ticluite, insinuări tendenţioase, ... s-au strecurat mai bine de o jumătate de secol în literatura beletristică şi în ştiinţa din toate ţările, în cărţile cele mai răspândite de informaţii, în descrieri geografice, reviste ştiinţifice, ziare şi aşa mai departe."

Putem considera această comunicare academică, acest discurs, drept un *apel către cei 167 de membri corespondenţi şi titulari şi 35 de membri de onoare pe care îi are astăzi Academia Română?* În ce mă priveşte, cred ca DA.

Avem datoria să ne susţinem neamul, patria şi pământul pe care si din care trăim. Să învăţam şi să reţinem gândurile bune de la prestigioşii noştri predecesori şi să clădim cu devotament şi dăruire un viitor prosper pentru România, ţara care aniversează în 2018 Centenarul Marii Uniri.

(Cuvânt rostit pe 20 noiembrie 2017 în Aula Magna a Academiei Române, în deschiderea Sesiunii *Satul Românesc -100 de ani de evoluţie rurală,* dedicată Centenarului Marii Uniri, prilejuită şi de împlinirea a 150 de ani de la naşterea ilustrului naturalist român Grigore Antipa.)



Homo sapiens

Plăsmuită fără constrângeri programatice, opera de artă, în apariția ei sensibilă, se deschide reflecției și confirmă libertatea creatorului său.

De pe acest promontoriu ideatic pe care s-a așezat modernitatea, întrebarea privitoare la artă, la esența, conținutul și finalitatea sa, este reluată cu o energie care violentează tabuuri, tradiții, reguli anchilozate în contextul condiționărilor sociale și spirituale, care angajează artistul noilor vremuri. Problematizările generate de tensiunile spirituale ale timpului profilează două orientări ideatice. Una a constituit-o estetismul sau mișcarea „l'art pour l'art", fundată pe cultul frumuseții ca valoare supremă. A doua orientare se coagulează în jurul ideii de transgresare a exclusivității esteticului și structurarea zonelor valorice tensionate ale extraartisticului.

Prima orientare este, după cum se știe, o reacție de protejare a artei împotriva presiunilor falsificatoare exercitate de lumea modernă, prinsă în vârtejul expansiunii industrializării și urbanismului, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Promotorii estetismului, înfruntând o realitate socială potrivnică, „au aprins cultul pasionat al frumosului", năzuind, cu afinități platoniciene, să atingă desăvârșirea de sine prin „iubirea pentru frumusețea vizibilă" (9). În consecință, ei au formulat concepția izolării artei de viață, dar și de publicul „insensibil", prin cultivarea formei perfecte, mai puțin interesată de idei, în căutarea frumuseții ca valoare absolută. Cu specificul său, arta există în sine, scopul ei constă în a fi frumoasă.

Teoretizând această viziune estetică, Poe scrie, în eseul *Filosofia compoziției,* că esența frumuseții rezidă în „elevația intensă și pură a sufletului". Este un efect ce trebuie să devină preocuparea fundamentală pentru oricare artist. Artă a cuvântului, poezia înseamnă „crearea ritmică a frumuseții. Singurul ei arbitru e gustul. Cu intelectul sau cu conștiința nu are decât relații colaterale" (*op. cit.*, p. 425). Ecoul acestor idei s-a auzit chiar și după ce protagoniștii mișcării artă pentru artă au fost cuprinși ei înșiși de anumite deziluzii. Un exponent de frunte al abstracționismului, Kandinsky, trăia febra estetismului. „Totul în el se orienta spre puritate", izbutind astfel „să elibereze linia și cunoașterea de orice servituți" (10).

Determinat de anumite elemente justificative, formalismul estetic a însemnat exploatarea unui nivel al operei și neglijarea celuilalt, conținutul. Fără îndoială, istoria artei atestă faptul că cele două componente se despart uneori, deși integrarea lor este premisă a valorii estetice și a calității artistice (11) – oarecum desuetă astăzi ca problemă, nu ni se pare oțioasă reamintirea adevărului că echilibrul și unitatea dintre forma estetică și conținutul de viață sau ideatic dau reușita unei creații artistice. Dezechilibrele ce apar în structura operei îi prejudiciază, într-un fel sau altul, calitatea și evident valoarea. Potrivit observației lui Adorno, atunci „când arta este percepută doar în perspectivă estetică, se întâmplă ca tocmai din această perspectivă ea să nu fie percepută corect" (12). De aceea, conceptul artei pure și expresia sa empirică în creație a provocat critici vehemente, până la „desconsiderarea fățișă și disprețul față de infatuarea estetică" (13). Purismul estetic primește astfel replica atitudinii opuse prin denunțul estetismului și propovăduirea nonartei, antiartei, care profilează a doua orientare, nu mai puțin excesivă, menționată mai sus. Ca urmare, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor, fenomenul artei este dominat de varii teme și idei provocatoare, motivații nu de puține ori contradictorii. Sunt puternice tensiuni interioare din care erup binecunoscutele curente avangardiste care invadează literatura, teatrul, muzica, artele plastice, afirmând o zgomotoasă reacție contestatară, negativistă, în numele libertății absolute de expresie și căutării unui limbaj mai proaspăt și neprihănit. Sunt legitimate astfel exercițiile de creație subordonate unui ideal care transcende arta.



Fără îndoială, aceste manifestări, cu tot ceea ce le-au urmat de-a lungul ultimului secol atât de convulsiv, au generat și întreținut procesul dezestetizării artei, ai cărui martori suntem și în prezent. În fond, dezestetizarea este mișcarea opusă purismului estetic și, la fel de unilaterală ca aceasta, este integrată în realitatea desemnată prin sintagma *artă modernă* sau *artă postmodernă.* Ea se poate traduce prin contestarea caracterului estetic al operei de artă și, în consecință, eludarea însușirii estetice a obiectului artistic sau, mai larg, a creației artistice de orice fel. Se consideră că abordările teoretice coagulate în Renaștrere și Luminism sunt socotite inactuale, și-au pierdut „elanul umanist-utopic", responsabil de faptul că „arta a decăzut, amorfă și pervertită, la nivelul unei estetici a trivialității", care se „manifestă pretențios, cultivând, în același timp, comoditatea lipsei de idei" (*Ibidem*, p. 25). Ca urmare a declarațiilor șocante și excesive de acest tip, cantonarea artistului în zona „artei estetice" și realizarea unor creații destinate delectării gustului este anatemizată, pe considerentul că ar fi academistă și superficială. Un singur exemplu: muzica lui Mozart și Schumann sau a oricărui compozitor din același orizont stilistic, care dă prevalență armoniei, melodicității, frumuseții spirituale, propunând nobilitatea umană, este uneori tăgăduită în numele aleatorismului, muzicii concrete, electronice, a celei noi, care ni se adresează în limbaje care exaltă trăirile senzuale sau abstracțiunile, se propun agitatei civilizații tehnologice actuale, în care omul este reorintentat către natura primară.

Motivațiile, tezele și faptele pe care se sprijină reacția dezestetizantă sunt dintre cele mai diverse. Adeseori divergente, ele converg în contestarea și refuzul principiilor, conceptelor clasice sau general admise de artă, operă, estetic, artistic, receptarea creației artistice etc., întrucât sunt învechite și epuizate. În consecință, sunt repuse în discuție.

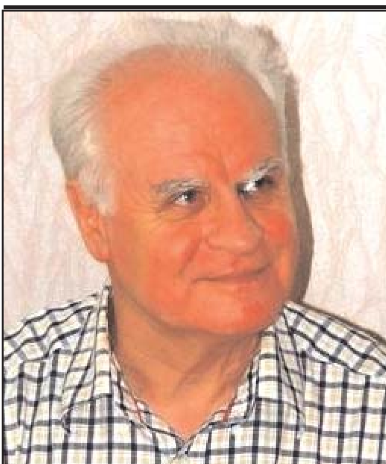
Firește, actul în sine nu este singular. Întrebarea privitoare la artă s-a pus adeseori în contexte istorice diferite. Surprinzătoare este nu reluarea ei în prezent, ci vehemența contestatară a propriilor condiții de existență și a rosturilor artei însăși. Impulsul dezestetizării, al antiartei este generat de evoluția istorico-socială a culturii, în general, și a fenomenului artei, în special. În conflict cu tot ceea ce înseamnă copie a realității sau imitație desuetă, cu ceea ce a avut valoare cândva, experiența artistică, îndrumată de principiul că nu există artă fără libertate, este subordonată pe de-a-ntregul căutării frenetice a noului, dincolo de orice convenții și refugiindu-se cu predilecție în zona reflecției, susținând că arta autentică nu este aceea care facilitează „comoditatea și lipsa de idei", că nu este identică cu „rezervațiile estetice" ale muzeelor și nici nu se oprește acolo unde, în locul plăcerii apatice, i se cere contemplatorului efortul confruntării perceptive. În strădania de a zămisli opere care se adresează „nu ochiului trupesc, cât mai ales celui spiritual" (Spengler, *Declinul Occidentului*), limbajele și formele de exprimare artistică ne pun mereu în fața unor creații care confirmă fenomenul dezestetizării.

Note

1. Marin Aiftincă, *Misterul artei și experiența estetică,* ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Academiei Române, 2007, p. 5.
2. Marin Aiftincă, *Perspective filosofice,* București, Editura Academiei Române, 2011, p. 74.
3. Noțiunea de artă este atât de generală și abstractă, încât nu-i corespunde nimic real. Ea își circumscrie conținutul și dobândește concretețe numai atunci când o asociem cu opera.
4. Theodor Adorno, *Teoria estetică,* traducere din germană de Andrei Cornea, Gabriel H. Decuble, Cornelia Eșianu, Pitești, Paralela 45, 2005, p. 6.
5. Tudor Vianu, *Estetica,* București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 77.
6. G.W.F. Hegel, *Prelegeri de estetică,* vol. I, traducere de D.D. Roșca, București, Editura Academiei, 1966, p. 37.
7. Luigi Pareyson, *Estetica. Teoria formativității,* traducere de Marian Papahagi, București, Editura Univers, 1977, p. 405.
8. G.W.F. Hegel, *Op. cit.*, p. 13.
9. K.E. Gilbert, H. Kuhn, *Istoria esteticii,* traducere Sorin Mărculescu, București, Editura Meridiane, 1972, p. 418. Vezi și paginile următoare.
10. Pierre Courthion, *Curente și tendințe în arta secolului XX,* traducere Maria Carpov, București, Editura Meridiane, 1973, p. 187.
11. Se face distincție între opera de artă (de orice tip) și obiectul estetic (concretizarea operei constituită în trăirea estetică). Aceeași delimitare conduce implicit la deosebirea dintre *valorile artistice,* care se afirmă în opera propriu-zisă, și *valorile estetice,* care apar concret în obiectul estetic (Roman Ingarden, *Studii de estetică,* traducere în românește, București, Ed. Univers, 1978, p. 223).
12. Theodor Adorno, *Op. cit.,* p. 13.
13. Werner Hofmann, *Fundamentele artei moderne,* vol. I, traducere Elisabeth Axmann-Mocanu, București, Editura Meridiane, 1977, p. 40.

(Va urma)

Lacrima Anei



Nicolae Mătcaș s-a născut la 27 aprilie 1940, în Crihana Veche, județul Cahul, Basarabia. Studii primare, gimnaziale și medii în satul natal. Licențiat al Universității de Stat din Chișinău, Facultatea de Istorie și Filologie, specializarea Limba și literatura română (1962). Studii postuniversitare de doctorat la Leningrad (1964-1967). Timp de peste 30 de ani a lucrat în învățământul universitar (Universitatea din Moldova și Universitatea Pedagogică „Ion Creangă" din Chișinău). Ministru al Educației al Republicii Moldova în 1990-1994. A scris mai multe manuale universitare, este membru al Uniunii Scriitorilor din România și Moldova, a primit numeroase distincții, printre care și titlul de doctor honoris causa al Universității din București.

Dintre volumele de versuri publicate: *Surâsul Giocondei* (1997), *Trenul cu un singur pasager* (1998), *Azur* (2002), *Câte-s visele, multele* (2003), *Coloana infinitului* (2003), *De-a alba – neagra* (2006), *Roată de olar. Sonete* (2008), *Vernale ploi* (2008).

Poemul alăturat este reluat din numărul 7 (octombrie-decembrie 2017) al revistei *Arena literară,* Editura Betta, București.

De parcă axu-l ține, dreaptă, Ana

Negat, un timp, mărețul Turn Eiffel.
Mai nou, la noi, Coloana lui Brâncuși.
Prea dur lovea-n orgoliul de sus-puși
Al unor mari pigmei croiți altfel.

Idei, la fel, ținute în cătuși:
Prea sus ținteau cu suflul lor rebel.
În pâclă, țevi sonore, de oțel,
Loveau în ax spinal ca-n grele uși.

Turbau călăii. Sfinții din celule,
În ultim ceas, sub sabie, pe trunchi,
Nu consimțeau să moară în genunchi.

Nu s-a-ndoit niciunul din module,
De parcă axu-l ține, dreaptă, Ana,
Cum stau, în vreme, Turnul și Coloana.



Despre emigrație și importanța diasporei românești



Acad. Victor VOICU

Omul, în naivitatea lui perenă, se consideră stăpânul Pământului, folosind fără discernământ resursele, poluând și distrugând mediul natural, într-un avânt care pare de necontrolat. În bună măsură, la acest comportament al omului contemporan a contribuit și periculoasa ideologie marxist-leninistă precum că omul ar fi „stăpânul naturii".

Speranța că tehnologia viitorului ar putea rezolva problemele omenirii este o iluzie, dacă comportamentul uman nu este autocenzurat. Libertatea nu este fără limite și orice acțiune umană majoră, orice soluție aparent salvatoare este contracarată de o reacție compensatorie care resetează sistemul. Fie că este vorba de sisteme tehnologice revoluționare, fie de proiecte socio-economice inovative, consecințele finale se reflectă adesea negativ asupra existenței umane.

Pericolele care amenință potențial lumea contemporană pot fi exogene, naturale, din lumea care ne înconjoară, sau endogene, din interiorul societății omenești. Conform adevărului biblic, templul se dărâmă cu uneltele făurite în interiorul acestuia...

Pericolele endogene sunt insidioase și consecutive propriilor acțiuni și comportamente, o contrareacție a sistemului. Se ne reamintim că deteriorarea procesului educației, nemunca și comportamentul hedonic al reprezentanților societății contemporane sunt relevante și îngrijorătoare.

În context, ca o excrescentă a orgoliului uman, apare *puterea,* ca mijloc și scop. După unii analiști, sociologi și filosofi, puterea financiară, ca o amenințare, este un fel de rezultantă a puterii omului contemporan. Este forma cea mai complicată, dominantă și imposibil de combătut! Rezultă că una dintre cele mai redutabile amenințări este cea economico-financiară, polarizarea societății umane și crizele, greu controlabile.

Societatea umană, implicit, este expusă la diferite alte amenințări, în bună măsură rezultate direct sau derivate ale puterii economico-financiare. Un exemplu este amenințarea CBRN, respectiv armele chimice, biologice, radiologice și nucleare.

Amenințarea nucleară, redevenită actuală după Războiul Rece, teribilă, pare imposibilă sau improbabilă datorită consecințelor globale de neimaginat. Dar să nu fim prea optimiști. La ora actuală, 10 state dețin arme nucleare.

Printre numeroase alte amenințări, una este generată de *imigrația necontrolată și necontrolabilă,* care induce crize complexe culturale, religioase, demografice și finalmente geopolitice. Aplicându-se conceptul „politicii corecte" și principiile discriminării pozitive pentru etniile și comunitățile minoritare, acestea, cel puțin în parte, vor recurge la toate mijloacele pentru autonomie sau chiar desprindere de statul din care fac parte. De aici, un nou tip de criză, la care asistăm deja!



Amenințările globale, geopolitice vizează dominația chiar asupra unor națiuni independente care doresc un anumit tip de afiliere și alianțe. Vezi vizibila iritare a Rusiei față de extinderea spre est a NATO și UE, deși, teoretic cel puțin, națiunile au dreptul suveran de a-și alege alianțele, politicile și strategiile.

Fără a intenționa să enunt și să analizez potențialele amenințări globale sau cu impact național, este esențial de subliniat că, toate aceste amenințări, enunțate sau nu, își produc efectele specifice mai ales în contextul preexistenței unor vulnerabilități.

Să încercăm să centrăm puțin discuția noastră asupra unor probleme și vulnerabilități mai mult sau mai puțin specifice societății românești.

Spre exemplu, deloc lipsită de semnificație este migrația românilor în ultimii 28 de ani, vulnerabilitățile demografice induse, consecințele asupra forței de muncă calificate, cu impact major, economic, social și finalmente asupra dezvoltării României.

După cum bine știm, România a devenit o țară de emigrație cu urmări economice, sociale, demografice și de securitate îngrijorătoare. Se admite că, după Siria, România se confruntă cu o dramă emigrațională care îi va marca evoluția pe termen mediu și lung. Recent, se estimează emigrația la circa 5 milioane de români. În acest context, România se califică drept una dintre importantele furnizoare de forță de muncă calificată la nivel european și nu numai.

Este axiomatic că resursa umană este cea mai importantă și determinantă în orice proces socio-economic și imposibil de substituit.

Fenomenului migrațional românesc este explicat prin motive economice, ținând de impredictibilitatea investițiilor și a locurilor de muncă, de lipsa unui proiect de dezvoltare a țării pe termen mediu și lung. Consecințele, desigur, sunt și de natură demografică, fapt cu urmări complexe și de lungă durată. Au dispărut peste 40% din locurile de muncă din economie, ca urmare a unor privatizări păguboase, finalizate cu închiderea unor companii industriale și nu cu investiții și dezvoltare, cum s-ar fi cuvenit.

Ciudat este că, la nivel politic, se vorbește despre reindustrializare – dar nu avem niciun semn că lucrurile merg în acest sens.

Vorbim și despre dezvoltare regională, pentru armonizarea dezvoltării regionale a țării, dar se constată depopularea unor zone și scăderea implicită a interesului investitorilor. Nu există o abordare pozitivă a unui eventual proces de întoarcere a emigranților, proces care este, poate, mai complicat decât emigrația însăși. Cel mai grav aspect pare a fi impredictibilitatea investițiilor, inexistența unor proiecte zonale sau regionale, a școlilor de diferite grade repartizate armonios, a instituțiilor spitalicești și ambulatorii stabile și performante etc. Aparentele avantaje ale migrației, respectiv reducerea șomajului, combaterea sărăciei la nivelul familiilor emigranților, poate chiar creșterea nivelului de trai, orientarea potențială a unor resurse financiare către țară etc., nu par a compensa consecințele negative.

Se estimează, într-un raport al Comisiei europene pentru ocuparea forței de muncă, afaceri sociale și incluziune, din 2012, că economiile emigranților români ating cifra de 11.981 milioane euro anual, sumă care ar putea contribui la dezvoltarea economică a României, pe termen lung.

Se sugerează direcționarea acestor resurse financiare spre proiecte de dezvoltare rurală, prin inițierea și consolidarea contractelor cu diaspora românească, atragerea economiilor acestora în țară.

Sporirea încrederii emigranților în mediul de afaceri românesc ar putea constitui, evident, o prioritate pentru statul român. În acest sens, se recomandă o strategie națională, cu planuri anuale de acțiune din care să rezulte implicarea diasporei românești, posibilități de investiții, analiza tendințelor pieței forței de muncă etc. Finalmente, este nevoie de realizarea unei baze de date despre emigrație, studii și cercetări sistematice asupra fenomenului, prognoze, recomandări de politici, studii de impact, evaluări etc.

→



Poemul lunii

Balada doamnelor de-odinioară

François Villon (1431 – 1463?)

«Spuneți-mi, unde,-n care vis
E Flora florilor râmlene:
Archipiada și Thaïs,
La fel de mândre, cosângene?
Unde-i Echo chemând alene,
Superb rotindu-se prin lunci
În frumuseți nepământene?...
Dar unde-s iernile de-atunci?

Și prea-nțeleapta Heloïs
Ce-a hotărât scopit să fie
Cel Esbaillart, și-apoi proscris
Să viețuiască-n schimnicie?
Dar Doamna care,-ntr-o mânie,
Pe Buridan, a dat porunci
Să-l zvârlă în bulboana vie?...
Dar unde-s iernile de-atunci?

Cu versu-i ademenitor,
Unde e Blanche – boboc de floare –
Și-Alice, și Beatrice – ce dor!
Și Berthe cu prelungi picioare.
Și Arenburgis? Și – oroare! –
Ioana d'Arc cea arsă-n munci?
Ci unde-s, Maică-îndurătoare?...
Dar unde-s iernile de-atunci?»

Închinare:
«Măria Ta! grea întrebare:
(Astea-s povești de spus la prunci,
Căci Doamnele sunt trecătoare...)
Dar unde-s iernile de-atunci?...»

Reluare din volumul Radu Cârneci, *Mari poeți ai iubirii – antologie de lirică universală,* Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2017.
Un veritabil clasic al culturii române, totdeauna apropiat revistei noastre, Radu Cârneci (născut la 14 februarie 1928 în satul Valea lui Lal, comuna Pardoși, Vrancea), a trecut în lumea de lumină la 8 decembrie 2017, deci cu două luni și câteva zile înainte de a împlini 90 de ani.
Mai singuri și mai triști, dar cu cărțile lui aproape, murmurăm alături de cei care l-au cunoscut, de cei care l-au citit: Odihnească-se în pace!...



Istoria de lângă noi

Toate procesele cu caracter pozitiv enumerate nu au generat dezvoltarea ţării, practic, nu au influenţat semnificativ niciun domeniu relevant socio-economic. Statele care au evaluat obiectiv migraţia încearcă să valorifice efectele pozitive ale acesteia şi să reducă impactul celor negative. În esenţă, aceste state se implică, prin măsuri de sprijinire a revenirii migranţilor, sprijinirea familiilor lor, a investiţiilor acestora.

În scopul exemplificării concrete a celor afirmate, să încercăm să analizăm starea sistemului românesc de educaţie prin prisma raportului Uniunii Europene.

Rezultă din acest document că în ţara noastră procentul tinerilor cu vârste între 25 şi 39 de ani *slab calificaţi* a atins 18% în 2005, creşte la 25% în 2015, în timp ce tinerii înalt calificaţi ating nivelul de 25%, România clasându-se sub acest aspect penultima ţară din UE, după Italia. În contextul emigraţiei actuale a forţei de muncă, această poziţie, în rândul primelor cinci ţări cu cele mai scăzute procente de calificare înaltă în rândul populaţiei tinere, ne creează mari vulnerabilităţi socio-economice.

Deficitul de resursă umană din România este din ce în ce mai marcat, practic în toate domeniile: în administraţie publică, la toate nivelurile, în educaţie, în cercetarea ştiinţifică, în sistemul sanitar, al serviciilor, în domeniul urbanismului ş.a.m.d.

Lipsa de interes a tinerei generaţii, oferta ignorată, neonorată adesea, pentru ocuparea unor posturi stabile în educaţie, învăţământ şi cercetare de către tineri înalt calificaţi devine un fenomen periculos, cu consecinţe pe termen mediu şi lung.

Există în Europa ţări mici, cum este cazul Estoniei, care prin politici bine orientate şi predictibile au ajuns la rezultate notabile, respectiv, în 2015, sub 20% tineri slab calificaţi, iar cei înalt calificaţi au atins un nivel de 41%, versus 24–25% în România. Rezultate pozitive au obţinut în acest sens şi Cehia, Lituania, Croaţia.

Grav este că, în ultimii 28 de ani, sistemul de educaţie şi învăţământ marchează o scădere netă a calităţii şi a armonizării cu nevoile societăţii româneşti contemporane. Nivelul „analfabetismului funcţional" este de peste 40%, au dispărut şcolile de meserii înfiinţate de Spiru Haret cu peste o sută de ani în urmă.

Ne confruntăm cu o amnezie periculoasă la nivel de decizie politică, respectiv necesitatea elaborării de urgenţă, cât nu este prea târziu, de măsuri pentru redresarea sistemului naţional de educaţie şi învăţământ în acord cu nevoile de dezvoltare a ţării. Să nu uităm că *numai românii educaţi sunt foarte performanţi!*

În esenţă, se consideră de către autorităţi prestigioase (Raportul Naţiunilor Unite) că România înregistrează a doua cea mai mare creştere a emigraţiei într-un stat care nu se confruntă cu un război, în sens clasic. Astfel, migraţia în România a atins 7,3% pe an, pe primul loc aflându-se Siria, cu 13,1%, pe locul trei Polonia, cu 5,1%. În sinteză, vizând cauza determinantă, românii emigrează din motive economice; fie şi-au pierdut locurile de muncă, fie au venituri foarte reduse şi caută şanse pentru un trai decent în străinătate. Se apreciază, pe baze statistice, că jumătate din populaţia activă din România a plecat în străinătate. Este de remarcat că românii care au emigrat s-au adaptat uşor în ţări europene cu care avem contingenţe culturale, cum sunt Italia, Franţa şi Spania. Mulţi dintre ei au primit cetăţenia ţărilor respective. Potrivit Eurostat, românii se situează pe primul loc în privinţa obţinerii cetăţeniei altui stat membru al UE.

O componentă importantă a fenomenului discutat o reprezintă migraţia medicilor şi asistenţilor medicali. Din punctul meu de vedere, care coincide cu al multor analişti, sistemul de educaţie şi învăţământ şi sistemul public de sănătate din România constituie fundamente ale integrităţii morale, performanţei profesionale şi sănătăţii naţiunii noastre. Implicaţiile celor două sisteme, educaţie şi sănătate, vizează determinant prezentul şi viitorul românilor.

Recent, în octombrie 2017, un ziarist (în ziarul *Curentul*) relata că, la Iaşi, 14 agenţii de recrutare reprezentând spitale din Europa ofereau medicilor 300 de posturi în Franţa, Germania, Norvegia, Suedia şi Danemarca, cu salarii de 4.000 euro pe lună, cazare şi cursuri pentru învăţarea limbii ţării respective.

Dintr-un raport al Biroului OMS din România şi al Institutului Naţional de Sănătate din România rezultă că, în ţara noastră, nu există un sistem de monitorizare a forţei de muncă din sistemul de sănătate, nici intern şi nici extern. Pentru emigraţie, singurul sistem de estimare sunt certificatele de echivalare a diplomei, eliberate de Ministerul Sănătăţii, şi certificatele de bună practică eliberate de Colegiul medicilor.

Colegiul Medicilor atrage atenţia decidenţilor că, anual, ies din sistem 3.500 de medici şi intră 3.000 de medici. Precizăm că actualmente circa 39.000 de medici sunt membri ai Colegiului Medicilor din România.

La nivelul spitalelor, numărul medicilor a ajuns la 13.521, comparativ cu 20.648 în 2011 şi 14.487 în 2013, versus un necesar de 26.000 de medici. În spitale, 2.961 de medici au vârsta de peste 60 de ani, 2.610 între 50 şi 60 de ani, 3.642 între 40 şi 50 de ani, 3.901 între 30 şi 40 de ani şi doar 407 sub 30 de ani. Subliniem că migraţia este predominantă



la generaţia de mijloc, respectiv 30-50 de ani, ceea ce ilustrează o perspectivă de deficit dezastruos de medici şi de asistenţi medicali în următorii ani.

La o conferinţă recentă, „Better working conditions for better care", organizată la Bruxeles de Comitetul Permanent al Medicilor Europeni, s-a precizat că deficitul de personal medical este imposibil de acoperit în Estul Europei. Mai multe ţări din această zonă acordă sănătăţii procente mici din PIB şi riscă să rămână fără medici în câţiva ani, a menţionat preşedintele Asociaţiei Europene a Medicilor de Spital, dr. Joao de Deus.

Pentru România, de exemplu, în raportul C.M.R. pentru anul 2013 se semnalează un record, respectiv, au emigrat 3.000 de medici şi au absolvit 2.900!

După datele INS, în perioada 2009-2012, în România au activat anual 52.213 medici şi au ieşit tot anual din sistem 6.757 de medici, fie prin pensionare, fie prin deces sau emigrare. Dată fiind cifra totală anuală a absolvenţilor de medicină, de 4.881, rezultă că, deficitul de medici este dezastruos, respectiv, un deficit anual de 1.876 de medici. Un calcul simplu spune că, în contextul acestei tendinţe, în 28 de ani rămânem fără medici.

Revenim la discuţia noastră, la alte aspecte conexe. Diaspora românească, în ansamblul ei, atât numeric, cât şi calitativ, reprezintă un segment de mare importanţă al identităţii româneşti din afara graniţelor şi nu numai. În context, trebuie să apreciem adecvat înfiinţarea şi activitatea Ministerului Românilor de Pretutindeni, care, alături de Institutul Cultural Român, elaborează politici concrete şi realiste pentru conservarea şi dezvoltarea atributelor identitare ale diasporei, limba, religia şi cultura românilor.

Un membru al diasporei româneşti a remarcat recent o serie de aspecte de notabil interes şi de anvergură. În esenţă, compatriotul nostru vorbea despre „Societatea românească globală", alcătuită din românii aflaţi pe teritoriul naţional şi românii răspândiţi în afara acestui teritoriu. Avem de învăţat acest concept şi de la alte naţiuni vecine, ambiţioase şi agresive. În acest sens, trebuie organizate relaţii constante cu comunităţile stabile ale diasporei, asigurarea asistenţei juridice şi comunicare, în condiţii de necesitate, sprijinirea culturală şi identitară a românilor din diaspora. România şi românii trebuie să-şi promoveze marile valori ale trecutului şi ale prezentului. Mândria de a aparţine poporului român devine astfel o trăire, un sentiment firesc, neperisabil.

Voi încheia cu un aspect de mare relevanţă pentru cultura şi valorile româneşti din ţară şi din diaspora românească, de-a lungul anilor. Şi, pentru a nu părea subiectiv, voi folosi un exemplu semnificativ.

În urmă cu câţiva ani, Dl. Phillipe Etienne, ambasadorul Franţei la Bucureşti, distins diplomat şi om de cultură, vorbitor de limbă română, a ţinut un discurs în Aula Academiei Române intitulat „Aceşti români care au făcut Franţa". Precizez că actualmente Dl. Phillipe Etienne este consilierul diplomatic al Preşedintelui Emmanuel Macron.

În Franţa, voi românii, spunea Phillipe Etienne, *aţi jucat şi continuaţi să jucaţi un rol foarte special.*

Comunitate relativ redusă ca număr, ea s-a implicat deplin şi adesea cu mult talent în construcţia Franţei.

Franţa a strălucit şi străluceşte şi datorită emigraţiei române.

Ambasadorul Phillipe Etienne evocă două secole de istorie densă, cu un fel de fertilizare încrucişată prin creaţia culturală şi artistică. Evocă sprijinul Franţei prin Napoleon III pentru realizarea Unirii Principatelor. (Paul Morand, în cartea sa *Bucarest,* consideră că, în acele momente, s-a realizat acea legătură indestructibilă care-i determină pe români să aleagă Franţa ca pe o a doua ţară.)

Elita românească, începând cu 1830, reprezentată de Ion Ghica, Alexandru Ioan Cuza, Dumitru Brătianu, urmaţi în 1843 de C.A. Rosetti şi de Ion Brătianu, de Nicolae Bălcescu şi Mihail Kogălniceanu, a frecventat colegiile Franţei şi a făcut cunoscută România în faţa elitei franceze. Phillipe Etienne îi evocă pe cei doi principi Bibescu, Grigore şi George, cursanţi ai Şcolii Militare de la Saint-Cyr.

Ambasadorul aduce un omagiu bogăţiei pe care românii, fie ei cunoscuţi, fie anonimi, au adus-o Franţei. Evocă exemple faimoase, cum sunt Constantin Brâncuşi, Emil Cioran şi Eugen Ionesco, care au contribuit într-o asemenea măsură la „construcţia Franţei" încât mulţi francezi ignoră că sunt din România.

Sunt evocate alte mari personalităţi româneşti care au marcat cultura Franţei: Tristan Tzara, Benjamin Fondane, Gherasim Luca, Paul Celan, Panait Istrati, Martha Bibescu, Ana Brâncoveanu de Noailles (marele Premiu al Academiei Franceze pentru literatură şi Legiunea de onoare) şi Elena Văcărescu.

Îl uită pe Horia Vintilă, Premiul Goncourt, 1960.

Phillipe Etienne evocă glorioasa, cel puţin pentru noi, Şcoală românească de la Fontanay-aux-Rose de lângă Paris, înfiinţată de Nicolae Iorga în 1922, prin Decret regal, unde s-a specializat o parte importantă a elitei intelectuale româneşti. A fost închisă în 1947, prin dispoziţia Anei Pauker.

Sunt evocate alte mari personalităţi, cum ar fi Nicolae Titulescu, stabilit în Franţa în 1936, George Enescu, Dinu Lipatti, Marcel Mihailovici, Elvira Popescu, Maria Ventura, Maria Cantacuzino (soţia pictorului Puvis de Chavannes), fizicianul Proca, matematicianul Pierre Sergiescu.

Mai recent, în contemporaneitate, şi-au marcat prezenţa intelectuali dizidenţi cum sunt Paul Goma, Monica Lovinescu, psihanalista Elisabeth Rudinesco, sociologul Serge Moscovici, doctori, medici faimoşi, scriitorii Virgil Tănase, Dumitru Ţepeneag, Bujor Nedelcovici, Matei Vişniec şi George Banu, regizorul Lucian Pintilie, sopranele Angela Gheorghiu şi Leontina Ciobanu Văduva etc.

Ambasadorul Phillipe Etienne promitea atunci că va extinde subiectul şi va vorbi despre „Românii care fac Europa". Domnia Sa sau altă personalitate va vorbi desigur, în curând, despre valorile diasporei româneşti contemporane.

(Text rostit, la 14 noiembrie 2017, în Aula Universităţii din Bucureşti, la lansarea cursului dedicat românilor de pretutindeni din cadrul Masterului de studii de securitate şi analiză a informaţiei, Facultatea de Sociologie şi Asistenţă Socială.)

Participant la Marea Unire



Ion ANDREIȚĂ

A fost pentru mine o mare emoție să văd atâtea drapele tricolore fluturând.

Convorbirea cu învățătorul Ion Șerdean a avut loc în anul 1988, cu prilejul aniversării a 70 de ani de la Marea Unire. Ea s-a desfășurat în biroul prietenului scriitor și gazetar Ștefan Dinică, un moromete din satul lui Marin Preda (Siliștea-Gumești) stabilit în Alba Iulia.

Parțial, secvențe din interviu au apărut în ziarul *România liberă* în cadrul unei anchete mai largi, consacrate evenimentului. Interviul a fost reluat într-o formă cvasicompletă în cartea mea *Viață, drumuri, litere…*, apărută în anul 2010, în Editura „Antim Ivireanul”, din Rm. Vâlcea. Se poate spune că forma definitivă apare acum, în revista *Curtea de la Argeș*.

– Așadar, stimate domnule învățător Ion Șerdean, în 1918 aveați 16 ani și ați participat la Marea Unire. Ce vă amintiți dumneavoastră, în legătură cu acest eveniment?

– De fel, sunt din comuna Limba, azi Dumbrava, un sat la vreo trei kilometri de Alba Iulia. La Unire n-am participat numai eu, a participat întregul sat. Satele din jurul orașului au venit în masă, în totalitate. Comuna noastră fusese pregătită de învățătorul nostru, Ioan Bucur. De fapt, dascălii pregătiseră poporul pentru Unire în toată Transilvania. Ei trăiau alături de popor, la țară, și-i cunoșteau durerile și dorințele. Așa că la Unire eram cu tot satul, cu părinți, cu vecini, cu veri, cu verișoare. Eu m-am așezat la poarta nr. 1 a Cetății, mai într-o parte, să văd cum vin oamenii la Marea Adunare. Am primit, ca să zic așa, un fel de defilare. Oamenii veneau încolonați, cu steaguri tricolore și o tablă în față, pe care era scris locul de unde vin, comuna, județul. Pe mine asta m-a impresionat cel mai mult, steagurile tricolore. Până atunci, noi nu aveam voie să purtăm drapelul tricolor. A fost pentru mine o mare emoție să văd atâtea drapele tricolore fluturând. Oamenii erau veseli și cântau. Pot să vă spun ce cântau? – că țin minte.

– Bineînțeles.

– Fiecare județ venea cu un cântec. Primii au venit moții dinspre Brad. Ei cântau:

…El este liber și stăpânul,
Stăpân pe-ogorul ce moși-strămoși
I l-au lăsat,
Pe unde-au tras străinii brazdă
Și-au despărțit pe frați de frați
Să-ntindem hora înfrățirii
Pe coama vechilor Carpați…

De pe Târnave, dinspre Blaj și Mediaș, se auzea:

Astăzi, fraților români,
Ne vedem din nou stăpâni
La-ale noastre vechi moșii
Ce erau mai mult pustii.
Nu putea bietul român
De tiranul cel păgân
Nici de casă a-și căta
Și soarta și-o blestema…

Cântecul celor din Sibiu era:

Haideți, frați, să-ntindem hora
Spre mândria tuturora,
Hora cea din multe sate,
Cea din șaptezeci și șapte.
Saltă arma, ranița,
Ca să trecem granița,
Să mutăm capitala
Drept la Alba Iulia.
Alba Iulia, crăiasă,
Pregătește-te, mireasă,
Că vine alaiul tot
Cu-al lui Mircea strănepot,
Vine alaiul cu toți
Cu-ai lui Horea strănepoți…

Din altă parte – uite că nu-mi mai amintesc ce scria pe tablă – răsuna:

Colo-n munții Țebei
Unde Horea-odată
Și-aduna oștirea
Sub falnic gorun
Se vede-o movilă
Și-o cruce uitată,
A lui Avram Iancu
Eroul tribun.
Dormi lin, dormi în pace
Eroule mare,
Căci și de-a ta umbră
Dușmanii se tem.
Dar veni-va ziua,
Ziua sfântă-n care
O Dacie nouă
Iar să ridicăm…

De la Abrud, de la Câmpeni și de la Zlatna, de pe toată Valea Ampoiului, alți moți cântau:

Strigă Bărnuț din Sibiu
Că Ardealul nu-i pustiu,
Strigă Iancu de la munte
Nu te teme, măi Axente,
Că și eu vin de la munte
Cu opt mii și șapte sute,
Că românii sus, la munte,
Stau ca brazii, mii și sute…

Cei care veneau dinspre Cluj cântau:

S-a deșteptat din somn românul.
Azi nu mai este sclav încătușat…

Dinspre Hunedoara și Petroșani cântau:

Avem o mândră țară,
În timp de jale-amară
Strămoșii se luptară
S-o scape de străini,
Azi singuri, noi românii
Suntem pe ea stăpâni,
Sus inima, români!
În Țara Românească
De-a pururi să trăiască
Credința strămoșească
Și graiul din bătrâni,
Sus inima, români!…

Așa cântau de pe toate văile, de pe toate locurile…

– Totuși, iertați-mi întrebarea, cum de le-ați ținut chiar așa de bine minte?

– Așa. Eu am o memorie bună. Le-am ținut minte și atunci, pe loc, mi s-au întipărit apoi definitiv. Că eu eram elev. Apoi am ajuns învățător. Iar ca învățător de sat, le-am cântat peste 40 de ani cu copiii la școală.

– Ce-ați mai auzit, în afară de cântece?

– Apoi, nu doar cântecele le-am auzit. Am văzut cum l-au adus mort pe Ion Arion, un delegat dinspre ținutul Clujului. În gară la Teiuș, ostașii din garda maghiară, ascunși pe acoperișul gării, au tras în el. El era pe scara trenului, cu drapelul în mână. L-au împușcat mișelește. A fost adus în Alba Iulia înfășurat în tricolor și înmormântat cu tot alaiul. Există și astăzi locul și crucea lui; numai că lumea a cam uitat de el.

– Altceva ce-ați mai făcut dumneavoastră, în Ziua Unirii?

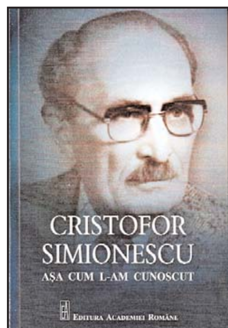
– M-am amestecat în mulțime și m-am dus spre Sala Unirii. În sală nu se dădea voie decât la cei cu mandat. Dar s-a nimerit să fie de santinelă Popa Clement, un băiat din satul nostru, văr de-al meu dinspre mamă. Mă rog de el: Dă-mi, vere, și mie drumul. Nu pot, vere, zice, dacă n-ai credențional. Zic: Fă-te că te plimbi mai încolo, ca să mă strecor eu. Și el s-a plimbat, și eu am intrat. Dar cred că el știa că Unirea era pe sfârșite, că altfel nu se plimba să mă lase pe mine să intru. Că eu când am intrat, doar l-am auzit pe Pop de Băsești zicând: „Doamne, acum pot să mor fericit, că văzură ochii mei unirea tuturor românilor într-o țară mare, mândră și bogată”. Apoi au ieșit cu toții afară și au vorbit poporului. Erau patru tribune de la care vorbeau. După fiecare vorbire se cânta câte o cântare. Așa s-a cântat *Marșul lui Iancu, Deșteaptă-te, române, Pui de lei, Cântecul lui Mihai Viteazul, Hora Unirii*. Cu *Hora Unirii* s-a încheiat, pe la patru-cinci după amiază. Unii au stat și mai târziu. Dar noi ne-am întors acasă. Întoarcerea spre casă a fost o bucurie de nedescris.

Semn(al) de carte

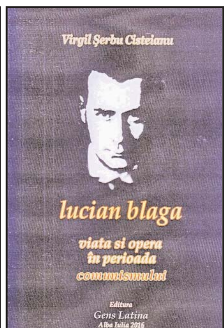
Cristofor Simionescu așa cum l-am cunoscut **(coord. Bogdana Simionescu), Editura Academiei, București, 2017 (Volumul include contribuții din partea unui mare număr de colaboratori și prieteni ai acad. Cristofor Simionescu, din țară și din străinătate.)**

Volumul de față nu prezintă doar personalitatea omului și savantului Cristofor Simionescu, ci vorbește despre circumstanțele istorice și politice în care un intelectual autentic, demn, curajos și devotat școlii a construit, în vremuri dificile și complicate, imposibil de judecat în alb și negru. Considerându-mă încă tânără, mă deranjează gândirea unora care, deși nu au trăit acele vremuri, le judecă simplist, neînțelegându-le, demonstrând de cele mai multe ori superficialitate sau chiar ignoranță. (Bogdana Simionescu, în *Cuvânt înainte*)

Cât timp voi mai putea ține condeiul în mână, nu voi înceta să comunic cu cei care vin după mine. Cât timp voi putea fi de folos elevilor, colaboratorilor, semenilor mei, mă voi dărui cu pasiune, afecțiune și dinamism. Sper să dispun de tăria de a mă retrage în momentul în care voi simți că-mi slăbesc puterile, spre a nu mă rușina în fața elevilor mei și a nu beneficia de clemența lor. Doresc să le las imaginea unui om dârz, activ și volubil, care a ținut la demnitate și și-a apărat convingerile. (Cristofor Simionescu, pe coperta a patra a cărții)







Lidia Grosu, *Între tăcere și absurd, confesiunea...* (poezie), Ion Cârchelan, ilustrații (acuarelă), Editura Iunie-Prim, Chișinău, 2017

Prin tot ce a scris valoros până în prezent, publicistică, investigații științifice, poezie, doamna Lidia Grosu, absolventă a Facultății de Litere a USM, a demonstrat că are pană îndelung exercitată și un gust aparte pentru tustrele domeniile. Amplele și instructivele informații ce țin de viața Universității și a Senatului, pe care le semnează cu regularitate în ziarul USM, precum și în alte publicații, numeroasele studii și articole despre poeții contemporani examinați din perspectiva stării românești a dorului, cele două plachete de versuri miezoase și bine articulate poetic, *Salcie sunt* și *Pe aripa infinitului*, învederează un om de creație în mare parte constituit și afirmat, aplicat cu toată seriozitatea și responsabilitatea asupra scriiturii. (Acad. Mihail Dolgan, la începutul cărții)

Virgil Șerbu Cisteianu, *Lucian Blaga. Viața și opera în perioada comunismului*, Editura Gens Latina, Alba Iulia, 2016

Dezvoltând, cu argumente de necontestat, confuziile vehiculate privind aderarea poetului la Mișcarea Legionară sau privind propunerea de a i se acorda lui Blaga Premiul Nobel, Virgil Șerbu Cisteianu aduce probe convingătoare, din care rezultă intrigile și rețeaua denigratorilor invidioși, care au alimentat prigonirea poetului și nedreptul destin blagian. Aflăm adevărul privind verticalitatea lui Pavel Țugui în cazul Blaga, deși i-a adus destituiri și dușmănii, provocând adversități din partea unor activiști ai propagandei acelor ani. (...)

Această carte sintetizează interesante aspecte de reținut și de neuitat despre vitregia vremurilor, care au provocat prigonirea și răsturnarea valorilor, sau despre culisele și avalanșa nedreptăților provocate de învălmășelile și rostogolirile oamenilor pe tobogan ul istoriei. (Livia Fumurescu, în prefață: *Culise ale nedreptului destin blagian*)



Centenarul Marii Uniri



O capodoperă scrisă în tranşee

Este vorba despre poemul *Limba noastră*, scris de Alexei Mateevici (n. 16 martie 1888, Căinari – d. 13 august 1917, Chişinău) în timp ce se afla pe frontul de la Mărăşeşti, în iunie 1917. Îl reluăm aici din volumul Alexei Mateevici, *Versuri,* Editura Serebia, Chişinău, 2017, volum apărut în cadrul Proiectului „Românii din jurul României", coordonat de Vasile Şoimaru şi finanţat de Eugen Statnic. Imaginea de pe copertă aparţine pictorului Vasile Didic.

Pe pagina de gardă scrie: „Ediţie aniversară, la 100 de ani de la scrierea poeziei *Limba Noastră* (17 iunie 1917), şi omagială, la 100 de ani de nemurire a Poetului Naţional Alexei Mateevici, autorul acestui Imn al Limbii Române. Editorii"

Reluăm în continuare poemul şi fragmente extinse din postfaţa la carte, semnată de Nicolae Dabija.

Limba noastră

Limba noastră-i o comoară
În adâncuri înfundată,
Un şirag de piatră rară
Pe moşie revărsată.

Limba noastră-i foc, ce arde
Într-un neam, ce fără veste
S-a trezit din somn de moarte,
Ca viteazul din poveste.

Limba noastră-i numai cântec,
Doina dorurilor noastre,
Roi de fulgere, ce spintec
Nouri negri, zări albastre.

Limba noastră-i graiul pânii,
Când de vânt se mişcă vara;
În rostirea ei bătrânii
Cu sudori sfinţit-au ţara.

Limba noastră-i frunză verde,
Zbuciumul din codrii veşnici,
Nistrul lin, ce-n valuri pierde
Ai luceferilor sfeşnici.

Limba noastră-s vechi izvoade.
Povestiri din alte vremuri;
Şi cetindu-le-nşirate,
Te-nfiori adânc şi tremuri.

Limba noastră îi aleasă
Să ridice slavă-n ceruri,
Să ne spuie-n hram ş-acasă
Veşnicele adevăruri.

Limba noastră-i limbă sfântă,
Limba vechilor cazanii,
Care-o plâng şi care-o cântă
Pe la vatra lor ţăranii.

Înviaţi-vă dar graiul,
Ruginit de multă vreme,
Ştergeţi slimul, mucegaiul
Al uitării-n care geme.

Strângeţi piatra lucitoare,
Ce din soare se aprinde,
Şi-ţi avea în revărsare
Un potop nou de cuvinte.

Nu veţi plânge-atunci amarnic,
Că vi-i limba prea săracă,
Şi-ţi vedea cât îi de darnic
Graiul ţării noastre dragă.

Răsări-va o comoară
În adâncuri înfundată,
Un şirag de piatră rară
Pe moşie revărsată.

„Limba noastră-i foc ce arde..."



Acad. Nicolae DABIJA

Nu departe de Căinari, într-o prisacă de sub un deal nins cu floare de salcâm bătrân, într-o zi dintr-o vară mă minunam în glas de ceea ce vedeam – pădure şi cer amestecate – ca de o pradă a ochilor mei flămânzi de frumuseţi.

Prisăcarul, un bătrân care se porăia cu fumul şi trântorii, mi-a spus, cu părere de rău parcă: „Dacă trăieşti mai mult în faţa unei frumuseţi, de la o vreme n-o mai observi".

Şi atunci mi-am amintit de copilul de odinioară al acestor locuri – Alexei Mateevici.

De secole, oamenii din părţile noastre vorbeau această limbă preaplină de frumuseţi, generaţii de plugari şi cărturari au trudit ca nişte albine la fagurii ei şi toţi aceştia într-atât se obişnuiseră cu ea, încât nu-i mai observau frumuseţile, metaforele care se împlântaseră într-atât de adânc în limbă, încât deveniseră cu timpul cele mai banale şi şterse expresii (cine ar sta azi să descifreze până la urmă, de pildă, sensurile unor vorbe ca „mijeşte de zi" – sugerează parcă un ochi somnoros care ba s-ar deschide, ba nu s-ar deschide, sau „l-a furat somnul" – deci tâlhăreşte, fără voie, ori „a se-ngâna ziua cu noaptea" – ca şi cum ar presupune o ceartă paşnică între doi bătrâni, „un om şi jumătate" – cineva de treabă etc. etc., vorbe uzate azi de prea deasa lor folosire; primul dintre vorbitori, însă, care le-a pus alături, a fost neîndoios, un mare poet).

Despre limba română vorbită de basarabeni se scrisese şi până la Mateevici. Ca unei ţărănci care se află-n toiul lucrului, cuvintele îi veneau ca nişte sfaturi, mai degrabă, nu ca un elogiu. O primă etapă a unui proces multisecular de închegare şi constituire a limbii noastre la începutul acelui secol în care a scris Mateevici – după eforturile cronicarilor, cărturarilor ardeleni, ale marilor scriitori Eminescu, Creangă, Caragiale ş.a., se încheiase. Se părea că vorbitorilor dintotdeauna ai acestei limbi parcă le scăpase frumuseţea cuvintelor pe care le rosteau zi de zi.

De multe ori limba urmează a fi supusă şi ea la anumite încercări, ca s-o descoperim în toată plinătatea ei. De aceea, nu mă miră faptul că cel mai înălţător omagiu adus Limbii Române aparţine unui basarabean.

Câteodată îmi vine să cred că Alexei Mateevici s-a născut să scrie o singură poezie.

Poemul *Limba noastră* e atât de cunoscut, spre deosebire de partea cealaltă a creaţiei sale, încât unor cititori li s-ar putea părea lesne că Mateevici n-a scris decât acest poem.

Tânărul poet, veşnic tânărul poet al acestei limbi, Alexe Mateevici, a rostit această poezie şi, la fel cum apăruse pe neaşteptate pe scena istoriei basarabene, la fel de pe neaşteptate s-a retras în timp, lăsând în urma lui această vibraţie de clopot:

Limba noastră...

Un imn şi o odă, un bocet şi o baladă, o elegie şi un basm.

Ades mi se pare şi mie că Alexei Mateevici nu este decât autorul acestui poem alcătuit din doar 12 strofe, că celelalte poezii şi lucrări ale lui nu fac decât să-l completeze şi să-i evidenţieze sensurile şi mai mult. Parcă tot ce a scris el de-a lungul întregii sale vieţi n-a făcut decât să pregătească terenul sau să comenteze scrierea acestei capodopere – *Luceafărul* poetului Alexei Mateevici.

De fiecare dată când deschid cartea lui, simt o căldură răzbind dintre cuvinte, parcă m-aş afla în preajma unui rug: aud sevele călătorind prin copaci, livezi viitoare vuind în fiecare sâmbure, roi de fulgere care despică zările şi cerurile de deasupra amestecându-se cu cele dedesubt, pâinea vălurind ca o mare fără sfârşit în vântul care-o mişcă, doina care a putut cuprinde în ea toate dorurile noastre de ieri şi de azi...

Deschid cartea lui Alexei Mateevici, cea pe care reuşise s-o scrie în viaţa lui scurtă, şi mi se pare ca-i aud gândurile forfotind ca un furnicar înainte de ploaie:

Hai, măi frate, hai, măi frate,
Zorile se-aprind...

Vestea apropiindu-se Ziua unităţii de neam, cea care urma să descătuşeze meleag, brazdă, doină, grai.

Mateevici a murit de tânăr. Ca şi Eminescu. A fost şi el un fulger care a străfulgerat bolta literelor noastre, lăsând o lumină de care ne mai dor ochii. Pe care încă zeci de generaţii o vor mai păstra pe retină.

Limba noastră e o poezie pe care ar fi putut-o scrie Eminescu, sugerează Călinescu. Cum şi unele poezii de-ale lui Eminescu, cel puţin cele din tinereţe, se pare că le-ar fi putut scrie şi Mateevici, dacă s-ar fi născut ceva mai devreme, ori ar fi activat cel puţin în atmosfera încurajatoare a *Convorbirilor literare* sau Junimii.

Citesc poemele sale (devenite ale noastre) de când mă ştiu cititor. Ele sunt proaspete, ca scrise ieri, sau azi, sau chiar acum, sub ochii mei, în timp ce le citesc. Am senzaţia că privesc nişte tablouri în care culorile încă nu s-au uscat.

Eu cu ierbile poienii
N-am nimic de împărţit,
Jale mi-i că moldovenii
Încă nu s-au înfrăţit.
(*Frunza nucului)*

Poetul e cel care încearcă să îmbuneze omul – încrâncenat de războaie, strâmbătăţi sociale – cu ajutorul unei metafore. El îl smulge din cotidian, pentru a-i dărui cotidianul. Dar unul trecut prin metafore. Coagulat într-o metaforă.

Dar ştiu eu, schimba-se-vor vremile iar,
Căci toate pe lume se schimbă...

Îmi ziceam că poeziile lui ar fi trebuit, poate şi de puţine ce-s ca număr, citite doar în zile de sărbătoare. Dis-de-dimineaţă. Pe nepusă masă. Îmbrăcat în haine de duminică. Dar, cu anii, m-am convins că poeziile Dumnealui, ale poetului Mateevici Alexei, sunt scrise pentru toate zilele săptămânii. Dovadă: poemele mirosind a grâu şi a muncă.

Şi glasul vieţii ascultând
Venirea zorilor eu cânt...
(*Eu cânt*)

Şi cele mirosind a praf de puşcă şi a tranşee umede:

Dar fie-ţi milă de creştin
Ce spicul din sudori îl creşte,
De-un biet nevinovat Român
Ce-şi spune-amarul româneşte.
(*Deasupra târgului Bârlad*)

Şi cele adiind o revoltă:

Hai să căutăm dreptate,
Voie şi pământ.

Poetul vine să-i ajute omului simplu ca să se înţeleagă mai bine pe el însuşi.

Soarta ţărănimii basarabene – când în anii 1905-1907 tunurile cele care urmau să apere poporul s-au întors să bată chiar în acel popor, când sângele lor s-a amestecat, ca de atâtea ori de-a lungul istoriei, cu brazda reavănă – era una dintre durerile poetului de la Căinari. El nu putea să se prefacă atunci a se uita în altă parte, cum o făceau unii versificatori ai vremii care cântau, pe fundalul împuşcăturilor de tun, floricelele, izvoraşele şi fluturii dalbi.

Poetul şi-a cântat secolul, fără să-şi pună vată în urechi.

→



Centenarul Marii Uniri

Poezia *Limba noastră* este o poezie scrisă între viaţă şi moarte. În vara anului 1917, în tranşeele de la Mărăşeşti, Mateevici îşi scrie cu creionul poemele într-un carneţel (pe care am avut fericita ocazie, cu amabilitatea scriitorului Florin Costinescu, să-l ţin în mâini şi răsfoiesc, el până nu demult păstrându-se la unica fiică a poetului, Nina), iar poezia care deschide ciclul e *Limba noastră*.

Era în acele zile un tânăr rătăcit pe drumurile Întâiului Război Mondial, c-un carneţel de versuri în buzunarul de lângă inimă. Ca şi cum acest gest ar fi vrut să zică: glonţul care te caută va străpunge mai întâi poemele tale şi, dacă nu va găsi în ele nicio stâncă sau o pădure în care să se oprească ori împotmolească, abia atunci îţi va străpunge inima.

Toată biografia poetului se rezumă, s-ar părea, la această poezie.

Mateevici a avut o viaţă plină de convulsii, ca şi timpul care i-a fost dat să-l trăiască.

Locuri de la Căinari, Zaim şi Chişinău şi-l revendică. Locuri unde a trăit, a visat, a plâns şi din lacrimile nădejdii au izvorât, câteodată, poezii. La Căinari se mai păstrează casa unde a văzut lumina zilei. Casa cu lemnul înnegrit de vreme, bisericuţa scundă vopsită-n albastru de nu prea departe, salcâmii bătrâni din timpul copilăriei lui – sunt semne că poetul a existat cu adevărat. (...)

Are preocupări de publicistică, folclorică, etnografie, istorie, arheologie a Basarabiei, fiind ales şi membru al Societăţii bisericeşti istorico-arheologice din Chişinău.

Constată stări de lucruri şi ia atitudini...

Visează şi speră...

Dar bubuiturile tunurilor anunţă începutul întâiului mare război al acelui secol...

E angajat preot militar. Acolo, pe front, încerca să aline durerile suferinzilor citindu-le şi din versurile sale: poezii şi cântece de acasă.

Cu câteva luni înainte de moarte, avea să scrie capodopera sa *Limba noastră,* pe care o alcătuise în iadul de la Mărăşeşti, între un glonţ care-l căuta şi altul. Soseşte la Chişinău de pe front, pentru a participa la Congresul învăţătorilor moldoveni, care a avut loc între 25 şi 27 mai 1917 şi unde citeşte în faţa pedagogilor poezia *Limba noastră,* care a impresionat congresul.

Poezia a văzut lumina tiparului mai întâi în revista *Cuvânt moldovenesc* (nr. 49 (249), 22 iunie, 1917), ca după aceea să înceapă drumul ei cel mare de la inimă la inimă, de la suflet la suflet, de la generaţie la generaţie. Aprecierile sunt cele mai elogioase: „O poezie care de-acum înainte nu va trebui să lipsească din antologii...", „Cea mai frumoasă poezie ce a fost închinată limbii...", „Prin această poezie, Mateevici s-a ridicat deasupra unor poeţi consacraţi, ca G. Sion, G. Coşbuc şi Victor Eftimiu, care cântaseră acelaşi subiect...", „E cântec, poezie şi rugăciune în acelaşi timp...", „Ar fi fost un poet mare, dacă mai trăia. Numai Eminescu a mai ştiut să scoată atâta mireasmă din ritmurile populare." Ultima aparţine criticului G. Călinescu, care a inserat-o în a sa *Istorie a literaturii române de la origini până în prezent.*

Prin ce ne farmecă această poezie? De ce cu trecerea timpului ea nu se învecheşte, nu pierde din sensurile incluse în canavaua ei, ci şi le sporeşte?

Fiindcă poezia *Limba noastră* este o expresie, una dintre cele mai adecvate, ale sufletului întregii Basarabii, rănite şi desteptate, îndurerate şi dornică de izbăvire.

Ea e concepută simplu, firesc, spontan: ca marile adevăruri, la care nu poţi adăuga nimic, din care nu poţi scoate nimic.

Or, simplitatea este un privilegiu ce aparţine doar celor mari. Artiştii mediocri nu-şi pot permite să fie mai mult decât sunt: înţeleşi de toată lumea. Inclusiv de ei înşişi. De aceea, vorbirea firească, simplitatea, o lasă, de regulă, pe seama oamenilor care au cu adevărat ce spune.

Şi Mateevici a avut ce spune. Şi atât de multe a avut a ne spune, că a încercat să „înghesuie" tot cerul, tot sufletul, toată istoria, toată simţirea, speranţa şi durerea noastră într-o singură poezie. Şi i-a reuşit.

Mateevici face aici o definiţie poetică a limbii. Ea e fulger şi cântec, foc şi vatră, pâine şi sudoare, moşie şi comoară, zbucium şi poveste, fior şi veşnicie, cer şi ţară.

Poezia *Limba noastră* conţine majoritatea noţiunilor noastre sfinte, intraductibile:

Limba noastră-i frunză verde,
Zbuciumul din codrii veşnici,
Nistrul lin, ce-n valuri pierde
Ai luceferilor sfeşnici.

Într-o singură strofă sunt prezente patru simboluri dintotdeauna ale spiritualităţii noastre: „Frunza verde" (cea cu care încep toate cântecele populare), „Codrii veşnici" (fratele de secole al românului, care l-a ocrotit şi l-a inspirat), „Nistrul lin" (apa veche a Moldovei), „Luceferii" (nu trebuie să explicăm ce înseamnă pentru noi de la Eminescu încoace simbolul luceafărului).

În poezie se mai vorbeşte de: doină, dor, neam, zări, pâine, ţară, cazanii, izvoare, soare, moşie, ţărani, vatră, foc.

Dacă din tot ce s-a scris la noi, în urma unei posibile calamităţi, nu va rămâne nimic decât această poezie, aşa cum antropologii după un os pot reconstitui un dinozaur sau o întreagă pasăre arheopterix, cred că, la fel, după această poezie, urmaşii de peste secole ar putea să reconstituie lesne sufletul poporului acestei aşchii de ţară.

În poezie şi-au găsit reflectare cerurile de deasupra Basarabiei; lanurile de grâu ori, mai exact, graiul acestora; omul simplu – purtătorul de istorie şi tradiţii care plânge şi cântă de secole acest grai; veşnicele adevăruri, povestirile din alte vremuri...

Ritmul poeziei are ceva din ritmul secret al naturii.

Limba noastră-i graiul pâinii
Când de vânt se mişcă vara... –

nu simţiţi în rostirea acestor cuvinte lanuri de grâu vălurind în adierea vântului de iunie?...

De aceea mai cred că această poezie e intraductibilă. Cum ai traduce dorul? Sau doina? Sau codrul? Cum ai traduce ploaia? Sau tunetul? Sau murmurul izvoarelor? Cum ai traduce o limbă în alta, cum ai muta o religie în alta, fără să-i pierzi zeii pe drum?!

Fiecare frază sună ca o telegramă, de alarmă şi de dragoste, de durere şi de speranţă, adresatul căreia e Cititorul, de atunci şi de azi. Cititorul dintotdeauna.

Poetul nu doar elogiază graiul, care e avuţia cea mai de seamă a unui popor şi a fiecărui individ în parte, poezia a fost scrisă şi ca o replică împotriva stricătorilor de grai, cât şi împotriva celora care susţineau că limba vorbită de basarabeni e prea săracă pentru a putea exprima idei mari, simţiri înalte, că e inaptă pentru poezie, filosofie, ştiinţe, bună doar pentru a comunica între ei aceşti trudnici dintotdeauna ai pământului – ţăranii. Moşierul basarabean Purichevici vorbise ceva mai înainte la una dintre şedinţele Dumei din capitala Imperiului Ţarist că noi, moldovenii, n-avem nevoie de şcoli în limba noastră, de limba noastră, de noi înşine, fiind frenetic aplaudat de acoliţii ţarului, care-şi făceau datoriile de împilatori ai popoarelor în provinciile fostei Rusii ţariste. La ora scrierii acestui poem, limba română era una în care mai mult se tăcea. Era limba celor de la plug, limba celor obidiţi, care căutau „dreptate, voie şi pământ".

„De la moldovean şi pân'la finlandez/ în toate limbile toţi tac", afirmase ucraineanul Taras Şevcenco într-una din genialele lui poezii, pe care Mateevici nu putea să n-o fi auzit în timpul studiilor sale la Kiev.

Dar se apropiau evenimentele de seamă ale secolului şi colosul, cu tot cu proptelele sale de granit, prinsese să se clatine...

Mateevici presimţea venirea Zorilor...

Cânta deşteptarea neamului său, care, zicea el, fără veste „s-a trezit din somn de moarte, ca viteazul din poveste..."

Vin clipe când clepsidra e răsturnată, pentru a măsura alt timp.

Clipele acestea le-a trăit şi Mateevici-poetul.

Nu există graiuri provinciale, iată ce-a vrut să spună Mateevici. Acest popor de plugari, care ieşea de fiecare dată cu furci şi ţăpoaie să-şi apere pământul, anume el a fost de-a lung de secole depozitarul acestei comori înfundate în adâncuri.

Zestre de la strămoşi. Comoară sacră. Depozit de comori. Cer de peste ţară – limbă a noastră.

Şi Mateevici şi-a făcut datoria. Poetul a cântat limba acestor ţărani, limba pe care o vorbea şi el, această avere cu care se născuse şi pe care, la rându-i, urma s-o ocrotească şi s-o steargă de „mucegai" şi de „slim".

Pentru asta vom rosti mereu cu evlavie numele celuia care a scris cea mai vibrantă odă dedicată limbii, poezie în care se reflectă ca într-o oglindă frământările şi speranţele noastre de secole, graiul nostru românesc – „un şirag de piatră rară pe moşie revărsată".

Cântecul zorilor

Hai, măi frate, hai, măi frate,
Zorile s-aprind,
Hai să căutăm dreptate,
Voie şi pomânt.

Plugărit-am viaţa toată
Ş-am muncit noi rău,
N-am văzut zi luminată
Numai greu, tot greu.

Şi pe umeri numai juguri
Pân-acum am dus,
În robie şi lanţuhuri
Toate ni le-am pus;

Ş-ale sufletului daruri
Noi le-am înecat
Tot în plânsete ş-amaruri,
Ce ne-au apăsat;

Şi odorurile minţei
Noi le-am prăpădit,
Căci în ceaţa neştiinţei
Tot am vieţuit.

Muncă, muncă şi iar muncă,
Altă n-am văzut;
Şi în munca noastră lungă
Toate le-am pierdut.

Am crescut în largi ogoare
Roadă cu prisos,
Dar din pâinea roditoare
N-am avut folos,

Căci ogoarele luate
Fost-au de la noi;
Nouă-n schimb ne-au fost lăsate
Juguri şi nevoi.

Goi, lipsiţi de toate-n lume,
Vecinic înjosiţi,
La boieri n-avem nici nume.
Pe pomântul ţărei mume
Zăcem năcăjiţi.

Dar destul! Venit-a ceasul;
Ceasul aşteptat,
Ca să dăm noi jos năcazul,
Care l-am răbdat.

Vezi?! în zarea depărtărei
Zorile s-aprind,
Sfânta zi a învierei
Vine strălucind.

Hai, măi frate, hai, măi frate,
Nu munci robind,
Hai să căutăm dreptate,
Voie şi pomânt.

Scoală, frate! Căci ne cheamă
Zorile ce vin.
Scoală, frate, şi ia-ţi samă,
Singur ţi-eşti stăpân.

Pentru noi, ficiorii gliei,
Zorile răsar,
Pentru-nfrângerea robiei
Bietului plugar.

Trece noaptea. Lupta vine.
Frate, ieşi gătit!
Cel nepregătit rămâne
Vecinie biruit.

Trece noaptea. Hai, măi frate!
Zorile s-aprind,
Hai să mergem spre dreptate,
Voie şi pomânt.

Chişinău, 5 februarie 1907



Mănăstirea Argeșului - 500



Simbolul unei mari victorii

Dan ZAMFIRESCU

Istoria românilor este istoria confruntării victorioase a neamului românesc de-a lungul a două milenii cu câteva apocalipse căsunate peste noi și obligându-ne să ne adunăm toate puterile și să desfășurăm un adevărat geniu spre a nu fi nimiciți de ele.

Istoricul Ferdinand Lot, într-o carte din 1937, a intitulat un capitol întreg – e adevărat cu alt înțeles – *O enigmă și un miracol istoric – poporul român.* Era vorba acolo de mult discutata problemă a continuității noastre la nord de Dunăre și Gheorghe I. Brătianu i-a răspuns într-o carte celebră. Dar enigma și miracolul erau cu totul altele: era ieșirea noastră ca popor neolatin și singur purtător al numelui strămoșilor romani, dintr-un mileniu de năvăliri barbare și de stăpâniri străine. Era pășirea noastră din cel mai adânc anonimat, direct pe scena istoriei universale, fiind cel mai numeros popor din acest spațiu sud-est european și dovedindu-se capabil de a doua zi să-și facă o țară numită *românească* ce urma să adune între hotarele ei, așa cum spunea Nicolae Iorga, pe toți vorbitorii limbii române. Ceea ce nu se va înfăptui decât peste șase secole, dar „programul" era dat în însuși numele ei încă din 1330, de când la Posada noul stat întemeiat de Basarab I intră în cartea istoriei universale.

Aberația cumană este contrazisă tocmai de faptul că presupușii cumani, în cap cu șeful lor, n-au numit-o *Cumania,* precum francii Franța și rușii Rusia, ci *Țara Rumânească,* numele cu care apare în cel mai vechi document de limbă românească ajuns până la noi, *Scrisoarea lui Neacșu* din 1521, adică din anul când se ridicaseră monumentul de la Curtea de Argeș urmat de Mitropolia de la Târgoviște.

Această victorie asupra desfășurării lucrurilor în mileniul așa-zis obscur, acest stat românesc urmat curând de cel de pe versantul estic al Carpaților și hotărât a dăinui împotriva tuturor încercărilor și adversităților pe care le-a avut de înfruntat, a fost întâia noastră *mare victorie.*

A doua va fi aceea simbolizată de monumentul a cărui jumătate de mileniu o sărbătorim azi în Academia Română, și despre care urmează să spun câteva cuvinte în sfertul de oră alocat cu prilejul celei dintâi vorbiri de care m-am învrednicit sub bolțile acestei ilustre instituții.

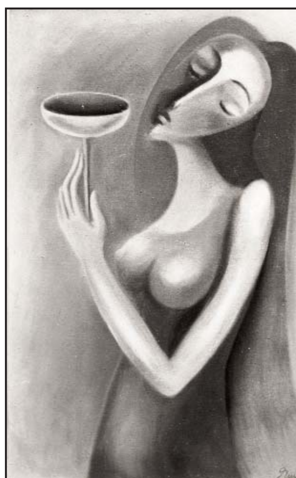
A treia a fost cea de la 22 Decembrie 1989, când la București s-au prăbușit porțile iadului cu care neamul românesc s-a angajat într-o luptă pe viață și pe moarte de-a doua zi după așa-zisa Revoluție din octombrie, între ale cărei obiective s-a numărat încă de la naștere, cu Lenin și Bela Kuhn, desființarea României Mari. Dar n-a fost să fie, vorba lui Constantin Noica. A fost să dispară tocmai unul din acei monștri ai istoriei universale de care a vorbit prima oară Dimitrie Cantemir în genialul său opuscul despre *natura fizică a monarhiilor.*

Acum, când ne-am adunat în această aulă unde au răsunat vocile tuturor celor ce au făcut să fie România de la 1918 și au reușit apoi să o scoată, câtă a mai rămas, din ghearele ursului în care au împins-o câștigătorii celui de Al Doilea Război Mondial și părtășia lor timp de aproape o jumătate de secol cu „imperiul răului", noi trăim, după convingerea aproape unanimă, cel mai primejdios ceas din întreaga noastră istorie. Este ceasul în care se lucrează fără odihnă să pierim ca neam, iar pământul să ni se tragă asemeni unui preș de sub picioare. Este ceasul când însăși Academia Română a ajuns să fie batjocorită pentru curajul de a rosti clar ce se întâmplă cu noi.

Dar tocmai de aceea, întorcându-ne la ce a fost a doua mare victorie din istoria românilor, aceea pe care o sărbătorim azi prin simbolul de la Curtea de Argeș, trebuie să nu ne pierdem nădejdea că dacă nu noi, cei ajunși în preajma plecării, dar poate că și unii dintre noi, de ne va mai da Cel de Sus câțiva ani, vom trăi să vedem cea de a patra victorie, al cărei simbol, asemănător cu cel de la Argeș, se înalță cărămidă cu cărămidă, în pofida opintelilor Marelui Degradant de sub pământ (cum l-a numit André Malraux pe diavol) și ale urdiei sale de la suprafață.

Monumentul de acum 500 de ani a avut rostul să eternizeze amintirea victoriei scrise atunci de neamul românesc în istoria universală: faptul că numai noi, în frunte cu cea mai mare personalitate a vechii noastre istorii, domnul zugrăvit la Cozia ținând pe brațe împreună cu fiul său nu doar o biserică, ci însăși Biserica, acoperită la sudul Dunării de diluviul islamic, numai noi am reușit să rămânem în afara unei stăpâniri otomane de o jumătate de mileniu care decretase că cine mai trage clopotele și mai ridică lui Hristos o biserică mai înaltă decât un turc călare, își lasă acolo capul.

Răspunsul neamului românesc dat celor ce s-au substituit vechilor imperii ale Bizanțului, Bulgariei medievale și Serbiei lui Ștefan Dușan a fost această cea mai strălucită, mai vestită și mai admirată ctitorie a istoriei noastre voievodale. Ctitorie în care meșterii lui Neagoe Basarab au folosit ca material de sinteză chiar și ceea ce începuse să creeze imperiul pe care neamul turcesc avea să-l țină în istorie drept cel mai longeviv după al Romei și Bizanțului.



Catedrala de la Curtea de Argeș a lui Neagoe Basarab a venit să încununeze cei 122 de ani trecuți de la epocala victorie de la Rovine din 17 mai 1395, care a hotărât nu doar soarta noastră, a celor din sud-estul european, ci și soarta Italiei, întrucât acest eveniment de impact universal a creat seria istorică ce a dus la stoparea primei ofensive otomane asupra Occidentului, care ar fi putut să-i croiască și Italiei soarta Bulgariei, lipsind-o astfel de putința de a da omenirii Renașterea.

În acești 122 de ani, Mircea cel Mare și „clonele" sale istorice, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare și Radu cel Mare, au așezat treptele pe care s-a ridicat opera lui Neagoe Basarab, în același timp politică și diplomatică, genial literară și genial artistică.

Regretatul Dumitru Năstase care ne-a părăsit nu de mult s-a făcut autorul și propagatorul unei teorii istorice care, cu unele nuanțări, are toate șansele să rămână una dintre „cheile" istoriei noastre. Aceea că în fața Imperiului Otoman și ținându-i piept cu sabia în mână, dar găsind și căi de tranzacție atunci când nu sabia mai putea vorbi, conform teoriei complementare a domnului academician Răzvan Theodorescu, românii au dat naștere la un veritabil *cripto-imperiu creștin* cu capitale la Târgoviște și București, la Suceava și Iași, având în frunte o seamă de conducători de statură cu nimic inferioară liderilor europeni din Apus sau țarilor pravoslavnici de la Răsărit. Aceștia din urmă le-au continuat lucrarea cu puterile specifice teritoriului și populației lor, dar niciodată egalându-i în opera de ajutorare a lumii ortodoxe din Turcocrație, câteva bune secole!

Pornită încă de pe vremea lui Nicolae Alexandru Basarab și a lui Vlaicu Vodă, dobândind însăși condiția *sine qua non* a existenței sale prin epocala victorie militară și politică a lui Mircea cel Mare, această structurare a unei adevărate împărății creștin-ortodoxe în fața celei islamice întinse pe trei continente a devenit o realitate și a conștiinței de sine a românilor, odată cu Ștefan cel Mare. Acesta s-a simțit realmente moștenitor și urmaș al împăraților creștini și a fost salutat în capitala Suceava cu „Trăiască țarul" la întoarcerea după victoria de la Vaslui.

Conștiința de singurii urmași rămași ai celor împinși în amintire de noii stăpânitori ai Peninsulei Balcanice a fost o realitate și pârghia morală cea mai puternică a faptelor lui Ștefan cel Mare, împreună cu conștiința sa *europeană* – el fiind poate întâiul mare european.

Dar crunta dezamăgire pe care a trăit-o cu această conștiință europeană l-a făcut să-i scrie cuscrului de la Moscova că mai răi decât păgânii îi sunt creștinii. Iar ca urmare, după 1480, timp de un sfert de veac a renunțat la confruntarea militară (dar nu și cu creștinii regelui Ioan Albert veniți peste dânsul) și va face din cele 30 de biserici ridicate după Putna cetățile apărării și afirmării neamului prin Biserică și cultură.

Această extraordinară moștenire, cultura și arta epocii lui Ștefan cel Mare, a fost încununată de o creație literară în limba slavonă – limba universală de cultură a Răsăritului de tradiție bizantino-slavă – *Letopisețul de când cu voia lui Dumnezeu s-a început Țara Moldovei,* devenit temelia întregii cronistici și istoriografii românești.

Cel care a înțeles lecția marelui contemporan din Moldova a fost Radu cel Mare, care s-a învrednicit, și nu degeaba, de același supranume în Țara Românească. El și-a găsit abia în ultimii ani un admirabil înviețor al memoriei sale în istoricul Radu Ștefan Vergatti.

Adevăratul întemeietor al „cripto-imperiului" creștin al lui Dumitru Năstase a fost Radu cel Mare, ctitorul ambițioasei mănăstiri de la Dealu, prin care se definea și afirma cu strălucirea artei, proprie Renașterii, însăși condiția specifică a românilor în această parte a Europei.

Radu cel Mare a înțeles că în viitor dăinuirea și afirmarea noastră depinde esențial de păstrarea comuniunii cu întreaga lume ortodoxă, aflată ca și noi, dar nu la fel ca noi, într-un spațiu peste care se instituise stăpânirea de lungă durată a unei credințe străine de a noastră, dar cu care vom fi obligați să conviețuim nu se știe câtă vreme, și trebuia să procedăm în consecință. Iar *calea regală* rămasă deschisă românilor era Biserica și cultura și, desigur, *arta,* devenită miracolul Apusului renascentist pe care se pare că l-a cunoscut el însuși. De aici și primul său act major de sincronizare a noastră cu acest Apus, care a fost introducerea tiparului, marea revoluție a lumii moderne la care Ștefan cel Mare, patronul străluciților caligrafi și miniaturiști de la Putna și Neamțu, nu se gândise.

La fel ca Ștefan cel Mare, el a înțeles să facă din religia creștină a neamului său nu doar poarta spre împărăția veșnică de dincolo de viața aceasta, ci în primul rând puterea dăinuirii și înălțării sufletești a acestui neam pe timpul scurtei, dar certei noastre petreceri de sub cer. Și a găsit și adus în țară pe fostul patriarh Nifon al II-lea al Constantinopolului, care a reușit în trei ani să ridice Biserica din Țara Românească acolo unde marelui Ștefan i-a trebuit un sfert de veac.

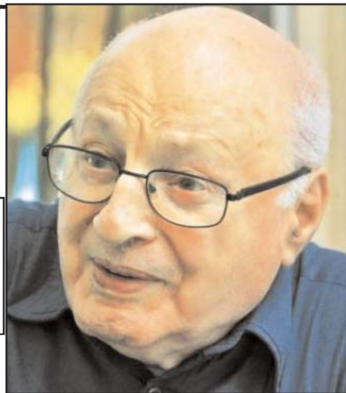
Această moștenire a lăsat-o Radu cel Mare celui pe care l-a avut sfetnic de taină, ministru de Externe și al Culturii – fiul lui Basarab Țepeluș crescut de Craiovești, care a realizat sinteza întruchipată de monumentul de la Curtea de Argeș și de perechea sa de slovă, „întâia mare carte a culturii românești", cum a numit Constantin Noica *Învățăturile către Theodosie.*

Neagoe Basarab a fost închipuit ca un adevărat împărat în fresca de la Curtea de Argeș, poruncită de văduva și de ginerele său Radu de la Afumați. Și a fost realmente împăratul acestui cripto-imperiu, atunci când a năzuit și a reușit să ridice la Curtea de Argeș biserica ce va fi asemuită cu Sfânta Sofia a lui Iustinian și când a putut face din târnosirea ei la 15 august 1517 cea mai strălucită și grăitoare manifestare a forței și vitalității acestei lumi ortodoxe sud-est europene, reprezentată la ceremonie de toți liderii ei, în frunte cu patriarhul ecumenic, patru mitropoliți și toți egumenii Athosului în frunte cu protosul Gavriil.



Sub crugul Eminescului

Aveam impresia că Eminescu este autorul limbii române



Solomon MARCUS

La Târgul de Carte Gaudeamus, ediția din toamna anului trecut, Editura Spandugino, București, a lansat volumul al șaptelea din seria Solomon Marcus, *Răni deschise,* cu subtitlul *Educația omenescului.* Va mai urma cel puțin încă un volum, probabil tot de mari dimensiuni ca și cele de până acum, amplitudinea scrierilor și gândirii marcusiene continuând să ne uimească, să ne atragă, să ne îndemne la a-l citi și reciti.

Reluăm din *Răni deschise,* vol. 7, un scurt eseu dedicat lui Eminescu, rostit inițial la Librăria Cărturești Verona, 20 februarie 2013. (Redacția)

Am să încep prin a mă referi la un moment în care cei mai mulți pe care îi am în față nu erau încă născuți, sfârșitul anilor '30, când aveam 15 ani, într-o Românie foarte urâtă, în care violența triumfa în stradă și avea să culmineze în toamna lui 1940, când Mișcarea legionară a cucerit puterea. În acel moment, în care mă aflam la etapa maximei sensibilități, la vârsta de 15 ani, am avut în mână cartea *Poezii* de Eminescu, ediția inițială care acum nu știu dacă se mai găsește.

În primul moment, am descoperit la Eminescu, cu mult înainte de a-l înțelege, o limbă română care pur și simplu m-a fermecat. Poate o să râdeți, dar în naivitatea mea de atunci, o naivitate însă frumoasă, la care simt nevoia să mă întorc, eu aveam impresia că Eminescu este autorul limbii române. Am trăit în această stare multă vreme. Pentru mine, limba română culturală are un autor clar, pe Eminescu. Era o limbă pe care o deosebeam foarte bine de limba care mi s-a livrat anterior.

Astăzi, un autor fundamental este un autor la care simți nevoia să te întorci în diverse momente ale vieții. Trebuie să vă descriu care au fost etapele în care am descoperit mereu aceste momente necunoscute anterior, din Eminescu. Mai întâi, el mi-a modelat atitudinile mele fundamentale. Modul meu de a vedea făptura feminină, bolta cerească, crepusculul de dimineață sau de seară. Toate astea mi-au fost modelate de Eminescu. Toată colecția cosmică, trecerea timpului, colecția trecutului și a viitorului îndepărtat, toate le-am citit impregnat de poezia lui Eminescu. Nu pot să explic fiecare lucru în detaliu. Unele le pot explica și am făcut-o în capitolul meu despre Eminescu din *Paradigme Universale,* pentru o seamă dintre aceste aspecte am prezentat analiza de detaliu. Asta a fost o primă etapă.

Solomon Marcus

RĂNI DESCHISE

7

– EDUCAȚIA OMENESCULUI –

Colecția Distinguo

Spandugino

A doua a fost să descopăr că Eminescu este un autor care se îmbogățește pe măsură ce cititorul devine un om din ce în ce mai cult. Cultura te ajută să descoperi straturile profunde ale lui Eminescu. De pildă, *Glossa* o citisem de când eram elev, dar un vers ca acesta: „Tot ce-a fost ori o să fie/ În prezent le-avem pe toate" este ceva impresionant. Ca să înțeleg bine aceste versuri din *Glossa,* a trebuit să treacă decenii, să acumulez toată cultura legată de ceea ce se numește structura holografică a universului, structura holografică a creierului uman, să parcurg și manuscrisele eminesciene, și i-am dat dreptate lui Noica care evalua atât de înalt aceste manuscrise. Eu am putut învăța acest lucru de la Eminescu, etapă cu etapă. Este un autor pe care, dacă nu îl citești, rămâi la un nivel jos de cultură, nu doar de cultură literară, să fim clari, de cultură de toate felurile, științifică, filosofică, iar dacă nu îți însușești această cultură, nu ajungi la stadiul de profunzime al lui Eminescu.

În cartea mea am mers pe aceste direcții. În anii 2000, am primit două cadouri care mi-au lărgit orizonturile eminesciene, două cadouri pe care cultura românească nu le prețuiește, probabil pentru că trebuie să se mai coacă. Primul cadou a fost publicarea manuscriselor eminesciene. Al doilea cadou a fost publicarea dicționarului de concordanțe al albumelor eminesciene.

Ce a însemnat publicarea manuscriselor eminesciene? Sunt o adevărată comoară, pentru că se poate vedea modul în care un poet simte nevoia să asimileze cât mai mult din cultura lumii, să învețe, acesta este cuvântul. Simte nevoia să învețe, să afle, este de o curiozitate extraordinară să învețe de toate. Bineînțeles că au apărut imediat tot felul de șarlatani care să interpreteze acest lucru în sensul că Eminescu este un mare economist, un mare fizician etc. Nu, pur și simplu, Eminescu a vrut să învețe, a vrut să afle, a vrut să înțeleagă cât mai mult și să poată explica. De pildă, această structură holografică a lumii care se reflectă atât de puternic în toată poezia eminesciană. De pildă, vizualul. Știți oare că cel mai frecvent cuvânt în poezia lui Eminescu este cuvântul *ochi?*

După care a venit etapa aceasta a dicționarului de concordanțe. Am să vă explic ce este acest dicționar, pentru că eu îl folosesc tot timpul și l-am folosit chiar zilele acestea. De pildă, în acest dicționar poți să înțelegi, iar lucrul acesta este esențial la Eminescu, legătura dintre aspectele locale și cele globale. De pildă, ca să mă pregătesc pentru prestația mea de mâine seară, când va trebui să vorbesc într-un alt context despre acel *Topos milenar al roatei norocului,* am vrut să văd cum apare „norocul" la Eminescu. Acest dicționar de concordanță te ajută să identifici toate contextele în care apare „norocul" la Eminescu. Și dumneavoastră vă dați seama că acest cuvânt „noroc" are o polivalență extraordinară. Are zeci și zeci de semnificații, de nuanțe. Te ajută să raportezi dintr-o dată un vers în care apare „norocul" la toate celelalte contexte eminesciene în care reapare norocul. Este o înțelegere extraordinară.

Vreau să mai fac o precizare: toată lumea repetă „Eminescu – poet romantic". Dacă vrei să aprofundezi această sintagmă, trebuie să mergi la autorii respectivi și să-ți dai seama că o componentă esențială a romantismului eminescian este dragostea de matematică. Toți acești autori, din categoria lui Eminescu, au fost îndrăgostiți de matematică.

→

Ceea ce s-a petrecut la 15 august 1517 a făcut dovada cea mai categorică a existenței, alături de Ortodoxia înfrântă și supusă de la sud de Dunăre, a unei *Ortodoxii biruitoare,* în stare să susțină cinci veacuri și pe cea din Turcocrație cu multiplele forme de ajutor care i-au servit lui Dumitru Năstase să creeze teoria „Cripto-imperiului" românesc în fața celui otoman.

Cultura și conștiința de sine a românilor au avut șansa și sprijinul de Sus ca între cei veniți atunci la chemarea voievodului să fie și un sârb, sau poate un rus după numele de Mâstislavici, aflat în fruntea obștii athonite, Gavriil, protosul sau Protul cum i s-a zis la noi, personaj cu rosturi până la Patriarhia ecumenică, unde a contribuit la salvarea lui Petru Rareș în 1541. Figură de seamă a Ortodoxiei vremii, el și-a asumat să scrie cea mai ilustră și inspirată hagiografie ortodoxă post-bizantină, închinată patriarhului Nifon al II-lea, dar de fapt glorificând opera ctitoricească a lui Neagoe Basarab și introducând în paginile ei un mesaj descifrat de neuitatul și marele Emil Lăzărescu, dar pe care mi l-a încredințat oral, nemaiavând putere să-l mai aștearnă el însuși pe hârtie. Anume, că *Viața patriarhului Nifon* de Gavriil Protul este de fapt doctrina succesiunii bizantine a românilor și a datoriei voievozilor noștri de a apăra și a ține în ființă, după modelul lui Neagoe Basarab, ceea ce a rămas viu din ilustra împărăție, prin unica ei moștenire care este Biserica Ortodoxă.

Acea impresionantă defilare de ajutoare la toate mănăstirile Athosului, dar și a altora, încheiată cu celebra formulare „ctitor a toată Sfetagora" avea tocmai rostul să teoretizeze și să țină vie flacăra ce luminase și până atunci, de la Vlaicu Vodă și Alexandru cel Bun, dar mai ales prin Ștefan cel Mare și Radu cel Mare, *politica românilor de salvare a Ortodoxiei, politică de care depindea și salvarea lor fizică și sufletească.*

Alături de *Învățăturile către Theodosie,* perechea de slovă a ctitoriei de la Curtea de Argeș, această hagiografie scrisă nu în grecește (versiunile grecești din secolul al XVIII-lea provin din cea românească), ci în slavonă și tradusă în românește de același genial anonim care pe vremea lui Șerban Cantacuzino a dat glasul limbii române și operei lui Neagoe Basarab, capodopera lui Gavriil Protul rămâne *eternul memento al măreției românești în istoria creștinismului ortodox post-bizantin.*

După părerea subsemnatului, ea nu a fost comandată de Neagoe Basarab, cum s-a tot spus, și nu a fost scrisă în timpul lui, ci după aceea, din inițiative care pot fi discutate, dar cea mai importantă fiind pornită din inima acestui mare contemporan și apropiat al domnului de la Curtea de Argeș, el însuși o personalitate marcantă a epocii, cum o dovedeste și corespondența cu ardeleanul Lațcu din Mățești, logofătul de la Buda al regelui Ioan Zapolya.

Gavriil Protul ne-a lăsat însuși „reportajul", de citit peste veacuri, al celor petrecute atunci.

O singură ficțiune hagiografică s-a strecurat și se cere emendată, chiar dacă literar vorbind este o pată de culoare în tablou: povestea despre conflictul care a pus capăt epocalei conlucrări a lui Radu cel Mare cu patriarhul Nifon. N-a existat în realitate niciun conflict. Domnul și patriarhul s-au despărțit în cele mai bune relații, l-a umplut de daruri cu care acesta a ctitorit el însuși la Athos. O spune însuși *Sinaxarul* redactat și aprobat o dată cu slujba, la 15 august 1517. Este meritul lui Leandros Vranoussis de a ni-l fi semnalat și de a ne fi trimis la Mănăstirea Varlaam de la Meteore să găsim manuscrisul în care se păstrează, dus acolo de ucenicii lui Nifon.

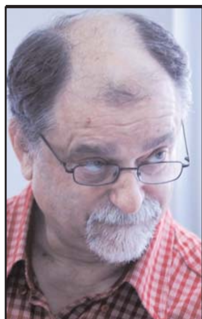
În concluzie: la Curtea de Argeș s-a ridicat prima catedrală închinată mântuirii neamului. Și anume, mântuirea lui de primejdia de a deveni la rându-i un rob al Imperiului Islamic timp de câteva sute de ani, fără domni, fără cultură creștină și fără alt viitor decât așteptarea resurecției moderne.

În zilele noastre, suntem martori și participanți la înălțarea unei noi catedrale a mântuirii neamului. Ea este menită să amintească generațiilor viitoare că singurul „proiect" existent și pus în practică azi, acela al *distrugerii României și exterminării neamului românesc,* a fost trimis înapoi celui care l-a creat și-l conduce și pe care Ignațiu de Loyola l-a numit „inamicul naturii umane". Și că neamul românesc întreg s-a încordat încă o dată, cu ajutorul Celui de Sus, spre a câștiga cea mai mare victorie din întreaga sa existență.

(Text prezentat în Aula Academiei Române, pe 3 iulie 2017, la Sesiunea dedicată aniversării a 500 de ani de la sfințirea Mănăstirii Argeșului și reluat aici din volumul realizat cu acest prilej de Editura Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, intitulat *1517 – 2017. Biserica Mănăstirii Argeșului: O jumătate de mileniu.*)



Sub crugul Eminescului



Eminescu unifică... (I)

Lucian COSTACHE

Eminescu unifică marile mitologii și filosofii ale lumii într-o operă literară unică și originală, folosind resursele profunde, *istorice și populare* ale limbii române ca depozitară a felului de a gândi specific românesc. El dă, prin ansamblul creației sale, literare și publicistice, un îndreptar genial gândirii (= limbii) românești pentru totdeauna.

Ioana Em. Petrescu, în cunoscuta sa carte, de excepție, *Eminescu. Modele cosmologice și viziune poetică* (ediția a II-a, îngrijită și prefațată de Irina Petraș, Editura Paralela 45, Colecția Deschideri, Seria Universitas, 2000), își începe volumul cu un citat din *Memento mori* (*Dar mai știi?... N-auzim noaptea armonia din pleiade?/ Știm de nu trăim pe-o lume, ce pe nesimțite cade?*) Versurile alese îi folosesc autoarei pentru a prefața, într-un fel, primul capitol al lucrării sale. Apropierea de filosofia lui Pitagora și încadrarea lui Eminescu între „gânditorii pitagoreici" atunci când e vorba de *muzica sferelor* ori de *inima Cântecului Veșnic* e pentru a atrage atenția asupra unui univers poetic, cel eminescian, care caută cu temeinicie înțelesurile mai adânci ale lumii, ale Universului, căutând totodată să lege (să ordoneze) într-o viziune unitară, deopotrivă mitică, filosofică, chiar științifică, și, evident, poetică, datele eterogene ale gândirii umane, așa cum pot fi ele *fatal legate de o mână de pământ*: „Părem surzi la muzica sferelor, deși ea însoțește întreaga noastră existență, de la naștere până la moarte; trăim în inima Cântecului Veșnic și, tocmai de aceea, nu suntem conștienți că-l auzim, așa cum, în mod normal, nu ne auzim nici inima. I se cade dar, așadar, gândirii să corecteze această distracție a auzului; și gânditorul pitagoreic, care vede în număr (*arithmos*) sau în raportul numeric realitatea ultimă a lumii, descoperă, pe lângă manifestarea vizibilă a acestei realități (mișcarea aștrilor), și manifestarea ei muzicală (muzica sferelor). În întregul lui, universul pitagoreic este o imensă sferă, având în mijloc *focul central* (Vatra lumii sau Altarul lui Zeus) și fiind mărginit în exterior de focul suprem." (*Op. cit.*, p. 17)

În treacăt doar, spunem că *sfera* este corpul geometric perfect și nu întâmplător ideea sferei ca simbol al locului de situare a geniului și ascetului, a omului superior, încheie poemul *Luceafărului. Ci eu în sfera mea,* cu verbul aferent, *mă simt....* e unicul loc, paradoxal atoatecuprinzător, al situării hyperionice, și undeva într-un centru al universului, în întreaga lui întindere. Mă simt e expresia conștiinței de sine și a determinărilor predicative suplimentare: *nemuritor* și *rece. Mă simt* e conștientizarea propriei condiții către care îndemnase „Părintele" ceresc, „lumina rece" a rațiunii, cu tot farmecul acestei revelații de revenire, de „îndreptare" și „întoarcere" (*întoarce-te, te-ndreaptă*...!) către care hotărăște, ca un verdict, imperativ, Demiurg: căci altfel nu se poate! Sferei, cu muzica și incandescența sa specială, cu manifestarea ei vizibilă și muzicală, în care se situează gânditorul pentru care *arithmos*-ul e și realitatea ultimă a lumii, i se opune *cercul strâmt,* în dimensionarea maximului terestru, cu temporalitatea subjugată norocirii sau nenorocirii ce îl *petrece* pe omul oarecare, adică sorții schimbătoare și efemere. E diferența dintre *cel ce nu cunoaște moarte* și al cărui *nume scapă de noaptea uitării* și de cei ce își au doar *timpul* și *locul* lor, a lutiferilor, a celor din *tină,* într-un *undeva* oarecare, al întâmplării, unde se așază sămânța dusă de vânt și un cândva trecător, determinat de sentimentul vanului, al zădărniciei, al acelui *memento mori.* Revenind la ultimele șase versuri ale poemului, prelungind o idee care a format un studiu independent, o lectură continuă se impune aici, în finalul *Luceafărului,* fără apoziție în versul 387, fără semnul exclamării, fără sens interogativ, căci nu mai e o comunicare cu un interlocutor, și nici cu punct la finalul versului 388, ci cu virgulă aici și cu continuarea ideii în ultima strofă, cu înțelesul *chip de lut Dac' oi fi eu sau altul,* Eu, Hyperion ori oricare altul, și nu: tu, Cătălina, chipule de lut! Ție, chip de lut [,]. Punctuația pe care o folosește Eminescu în *Almanah* și în *Dunărea* nu trebuie clarificată prin exces de zel gramatical ori logic, pentru că e suficientă logică și în cum credem noi că trebuie citit. Așa ar: *Ce-ți pasă ție, chip de lut/ Dac' oi fi eu sau altul,// Trăind în cercul vostru strâmt,/ Norocul vă petrece* – Schimbarea persoanei de la singular la plural, de la personalul *-ți, ție,* la posesivul *vostru,* determinant al *cercului strâmt,* explicat mai sus (și cu altă ocazie; vezi L. Costache, *M. Eminescu. Eseuri deschise. Luceafărul. Chipul de aer și chipul de lut*) e cu trecerea firească de la individ la multiplicare, la contingentul aparținător, la categorialul diferit de cel al geniului cugetător. Cu această punctuație, analiza comună nu ar putea explica versul 390: *Norocul vă petrece.* Dar trebuie să admitem că Eminescu e un mare poet și ceea ce poate fi pentru privitorul care caută logică strict gramaticală, poetul construiește inedit, neașteptat, căci ideea pare a fi continuată de o altă determinare, căci *cercul* nu este numai *strâmt,* ci și spațiul, locul și timpul unde norocul *trece,* se mută, *peste* existența individuală ori contingetară, <u>*vă petrece*</u> pe voi cei care trăiți în cercul strâmt al existenței.

E o diferență în cadrul Ființei, a „registrului de sus" al Ființei, transcendența conștientă de propria infinitudine, și „registrul median" al Ființei, omul, cu conștiința limitei proprii (pentru a folosi terminologia atât de clară și de sugestivă a lui Gabriel Liiceanu – *Despre limită. O fenomenologie a tragicului*). Ultimele două versuri ale poemului definesc geniul: *Ci eu în lumea mea mă simt/ nemuritor și rece. Dac' oi fi <u>eu</u> sau <u>altul,</u>* cu delimitarea netă între un *eu* singular, unic, și un *altul* oarecare, multiplicat, neidentitar, cu descendență oarecare, *copil din flori, de pripas,* căci aici nu mai e numit Cătălin, ci o categorie pe care o reprezenta (finalul poemului reia ipostazele Ființei, de la biologic și instincte, a indivizilor fără conștiința finitudinii, până la dumnezeirea conștientă, rațională – *mă simt* –, rece, *a nemorții* – D. Cantemir), a muritorilor, a chipurilor de lut din acel cerc strâmt (locul limitat și timpul limitat) al ființei umane și, repetat (*ci <u>eu</u>*), eul transcendent, cu determinările, *lumea mea, nemuritor și rece.* Așadar, spunând acestea, nu ne înregimentăm, nicicum, între detractorii lui Titu Maiorescu, ci doar în lectură și explicații personale, pentru că fiecare, și Criticul (cu majusculă, cum îl scrie Nicolae Manolescu), și Poetul, au contribuit esențial la evoluția și dezvoltarea literaturii (culturii) noastre clasice și moderne, actuale. Susținem un punct devedere distinct, fără a exclude orice altă lectură argumentată. Oricare ar fi aceasta și, cu atât mai mult, o nouă perspectivă, fie și parțială, ne atrage atenția asupra unui univers de gândire ce mai cere încă delimitări și nuanțe, posibile adânciri ale gândirii poetice eminesciene.

Ioana Em. Petrescu distinge, între alte numeroase nuanțe, ideea unui univers eminescian de sorginte pitagoreică, cuprinzând „idealul de cultură pe care grecii îl numeau *mousiké,* ceea ce implică o unire a logosului, melodiei și mișcării" și, deopotrivă, a unei judecăți platoniciene: „prin cel mai înalt dintre cele trei suflete ale noastre, sufletul rațional, *noi suntem o plantă, nu însă terestră, ci una cerească;* și capul (sediul sufletului intelectual) e ca un fel de *rădăcină* a ființei noastre, prin care suntem ancorați în pământul celest al patriei originare". (*Op. cit.*, p. 19)

(Fotografie de Alina Bianca Bălan, reprezentând modelul de ipsos patinat, așezat la intrarea în Biblioteca Academiei Române, București, sculptor Radu Adrian, al bustului care va fi instalat pe un soclu în fața Centrului de Cultură și Arte din Curtea de Argeș. Detalii la https://academiaromana.wordpress.com/2017/11/14/un-bust-al-lui-mihai-eminescu-la-biblioteca-academiei-romane/)

Matematica a constituit o componentă esențială în universul lor poetic și lucrul acesta, acum, cu internetul, se verifică. L-am detaliat în cartea mea. Acesta este un exemplu clar al modului superficial în care îl tratăm pe Eminescu, dacă nu ne plasăm într-un context cultural total.

Am impresia că este greu asimilată ideea că niciun domeniu azi, și în particular, nici literatura, nu mai poate fi o întreprindere pe cont propriu. Aceasta este ideea lui Eminescu. Dacă citești ce a scris Eminescu în manuscrisele sale, îți poți imagina ușor cum ar fi fost el astăzi, ochi și urechi, pe domeniul internetului. Eu vă propun să mergem la esența actului de cultură. Eu n-aș întreba de cărți, aș întreba de pagini. Cartea de poezii a lui Eminescu nu este o carte care se citeste din scoarță în scoarță, fiecare pagină se savurează, cum spunea Călinescu, „ținând seama de tăria parfumurilor sale". Aceasta este problema. Dumneavoastră repetați mereu cuvântul „citit", eu aș vrea să aud de „recitit". Adevărata citire, adică citirea profundă, este citirea care devine recitire, care simte nevoia să se repete la diverse intervale.

Este, poate, vorba despre deosebirea dintre „a înfuleca" și „a digera". N-aveți impresia când mulți care spun că citesc, că ei de fapt înfulecă, dar nu digeră? Adevărata problemă este, deci, când devine lectura un act de cultură? De cele mai multe ori, ea nu devine cultură. Să știți că există mulți copii care n-au citit aproape nicio carte și care sunt tobă de cultură, asimilată pe alte căi. I-am văzut în dezbateri, i-am văzut în carne și oase cât de capabili sunt să întreprindă o argumentare și o contraargumentare. Au asimilat, probabil, în special cu ajutorul internetului, pentru că internetul este și el un fel de lectură.

Trebuie, deci, să ne întrebăm: când devine lectura cultură? Aceasta este lecția lui Eminescu. De ce am insistat? Vedeți, manuscrisele lui s-au publicat, dar nu prea sunt folosite, nu prea se scrie despre ele. Ele au fost mai mult sărbătorite, dar prea puțin studiate. Cultura noastră nu simte încă nevoia de a le folosi. Noica a văzut foarte bine aici. Deci, pentru a înțelege lecția lui Eminescu, trebuie să ai un orizont de cultură total, să aspiri la așa ceva. Fiecare asimilează cât poate, cât îl țin puterile lui intelectuale, forțele lui fizice, dar asta trebuie să-și propună; or, aceasta este exact ceea ce nu se întâmplă în educația actuală.

Lectura unei pagini este un lucru extraordinar. De fapt, faptul că vorbim mereu despre cărți este o orientare greșită. A citi o pagină în mod serios, cu nevoia de a nota, de a te întoarce la ea, este un lucru extraordinar. Dar nu putem rămâne doar la literatură, pentru că literatura, nu întâmplător, a căzut în audiență. Nu întâmplător a adresat Eugen Ionescu un avertisment în anii '60 ai secolului trecut. Și nu numai literatura, ci și teatrul, au scăzut în audiență pentru că nu au asimilat lecția aceasta a unui metabolism cultural total de care este nevoie astăzi. Internetul este un personaj central astăzi.

Întoarceți-vă la Eminescu, învățați lecția lui Eminescu!



Sub crugul Eminescului

Cartea Ioanei Em. Petrescu, prin titlu, ne conduce către *viziunea poetică* eminesciană în construirea de *modele cosmologice*. E interesant de observat că și domnia sa remarcă preocuparea lui Eminescu pentru sistem. E cu atât mai îndreptățită opinia referitoare la dorința lui Eminescu de a realiza un sistem într-o formă poetică, una care să-i clarifice felul în care înțelege el lumea. De altfel, așa cum am admis, creația eminesciană e o încercare de a unifica mitologii și concepții filosofice (și științifice!) într-un sistem de gândire unic și original, într-o manieră (= formă) poetică. De aici și tentația noastră de a gândi volumul său de poezii drept o CARTE, ci nu doar o culegere de poezii dispersate, cu lectură și analiză individuală, independentă. Constituirea volumului de *Poesii,* ediția princeps, ar putea fi o construcție de 10 septade sau heptade (cifrele constituind ele însele o simbolistică distinctă) dacă am accepta că volumul ar fi trebuit să conțină 70 de poeme (și nu doar 61, cum sunt numerotate în ediția I Maiorescu, sub numărul 52 fiind trecute cele 4 texte, variante, ale poziei *Mai am un singur dor*). Ce conținea foaia tipografică dispărută e imposibil de precizat cu exactitate și orice încercare de a stabili fără controverse nu poate rămâne decât un deziderat. Se cunoaște, de asemenea, preferința lui Eminescu pentru cifra șapte, care apare cu simbolistica ei distinctă în mai multe texte eminesciene. Între altele, poate că e semnificativ că și poemul *Luceafărul* se construiește pe un multiplu de 7, având 98 de strofe: 2 x 7 x 7, sau 14 (= 2 x 7) x 7. Ar fi aproape imposibil ca cineva să admită astăzi o repartizare a strofelor poemului *Luceafărul* într-o altă distribuire decât aceea consacrată și marcată grafic, construind septade (grupaje de câte șapte strofe). La rigoare, putem însă distinge unele sugestii. „Uvertura” (strofele 1-7) are șapte strofe; tot șapte strofe are și intervenția lui Demiurg (strofele 68-74), dar și tabloul final, după ce Cătălin rostește acele cuvinte care par a-i depăși condiția, urcarea lui spre conștientizarea (poate doar o intuiție determinată de sentimentul iubirii, care poate trezi conștiința de sine și deci rațiunea, dincolo de instincte – *noaptea de patimi*) farmecului luminii reci: strofele 92-98; tabloul al III-lea, cu apariția lui Cătălin, de la *În vremea asta...* până la... *Vei pierde dorul de părinți/ Și visul de luceferi* are 21 (sau 3 x 7) de strofe (de la 44 la 64).

De la poezia *Singurătate,* cu deschiderea ieșirii din indiferența, din depresia singurătății și salvarea prin cuplu, *Este Ea,* ca moment inaugural al melancoliei care devine, se face vers, până la *Luceafărul,* când căutările se închid, într-un text conclusiv, care încheie CARTEA, sistemul. *Singurătate* e momentul întâlnirii inaugurale, cu determinările ulterioare ale cuplului, ale feminității determinative, cu toate ipostazele și ipostazierile sale, cu chipurile ei, cu implicări spațiale și temporale ce țin de mit, filosofie și știință – toate subordonate poeticului. Nu știm ce titlu ar fi dat Eminescu volumului său dacă ar fi hotărât singur! Poate așa a și fost: CARTEA-POESII. Pe de altă parte, titlul atât de impersonal pare cel mai potrivit, pentru că sub impresia *Ei* se deschide *CARTEA.* Nu e întâmplător că ipostazierile feminității, determinante pentru stratificările cuplului, sunt esențiale; tot sub spectrul acestei feminități, în ipostaza sa cea mai înaltă, *prea frumoasa,* și cea mai adevărată – ființă pieritoare și, deci, tributară condiției proprii, umane. Conștiința unei CĂRȚI în integralitatea ei e de văzut în marii cititori ai poeziei eminesciene, fie ei valorificatori obiectivi, fie admiratori subiectivi, dar competenți în sensibilitatea lor artistică. E suficient să reluăm versurile dedicate *Lui...* de Alexandru Vlahuță: *Tot mai citesc măiastra-ți carte/ Deși o știu pe dinafară,* sau în *Legământul* lui Grigore Vieru: *Știu: cândva la miez de noapte/ Ori la răsărit de Soare,/ Stinge-mi-s-or ochii mie/ Tot deasupra cărții sale.// Am s-ajung atunce, poate,/ La mijlocul ei aproape./ Ci să nu închideți cartea/ Ca pe recile-mi pleoape./ S-o lăsați așa, deschisă,/ Ca băiatul meu ori fata/ Să citească mai departe/ Ce n-a reușit nici tata.// Iar de n-au s-audă dânșii// Al străvechii slove bucium,/ Așezați-mi-o sub pernă/ Cu toți codrii ei de zbucium.*

Despre unitatea de gândire a poetului pe toată întinderea creației sale nu e de spus aici mai mult. Ea e de nenumărate ori probată. E un fapt comun, dar în permanență de afirmat și susținut, că *OPERA* eminesciană e o sinteză a limbii (= gândirii) române de până la el, în profunzimea detaliilor ei *istorice și poporane* (așa cum își numește Hasdeu genialul său *Dicționar, Magnum Etymologicum Romaniae*), dar și începutul unei ere noi pentru felul nostru de a vorbi și a crea românește, de a gândi (prin singurul mijloc posibil – limba română) la o dimensiune unică, specifică și, în același timp, universală. Problema care trebuie să ne preocupe, deschisă și de intuițiile și argumentele de excepție ale lui N. Georgescu și continuate de sugestiile subtile ale lui Theodor Codreanu, este aceea a distribuirii, în CARTEA-POESII, textelor, câte șapte, împreună din șapte în șapte, pentru a se exercita, a se limpezi magia farmecului dinăuntru, ca în cazul lui Dionis. Intenția incursiunii noastre în *codrii de zbucium* ai poetului nu e însă aceasta, dar o măsură cât de mică am socotit că suntem datori a implica și aici. Nu ni se pare lipsit de temei nici faptul că în romanul *Geniu pustiu,* Eminescu dă un nume cu totul special femeii iubite: *Poesis.* Ce înzestrare intelectuală, de inteligență a legat în mintea poetului un nume atât de spectaculos pentru a o identifica, în centrul lumii, pe EA: EA – POESIS. Nu cred că în toată literatura universală există un nume mai frumos dat femeii. Romantismul își depășește aici limitele, se clasicizează, căci nu mai e vorba de o ipostază oarecare, relativă, excepțională, spectaculoasă, ci de una absolută, de prototip. Cât privește intensitățile, Eminescu e în piscul emoției și al rațiunii, asemenea, la înălțimea lui Dante.



Într-o prefață excelentă a academicianului Eugen Simion la volumul de poezii ale lui Tudor Arghezi, *Opere I. Poezii,* Ed. Academiei Române, 2004, într-o colecție cuprinzătoare a literaturii române, în condiții grafice excelente, colecție inițiată și coordonată de domnul academician, se remarcă o intenție similară a constituirii *Cărții,* cu referire la poezia *Testament,* dar cu extensie la volumul prim al poetului interbelic, *Cuvinte potrivite.* Deși consideră „corect” punctul de vedere al lui G. Călinescu, conform căreia în *Testament* „este mai mult decât o estetică” prin „problema germinației cosmice”, acad. Eugen Simion opinează că esențial în acest poem este „tema Cărții”, cu diferența că la poetul nostru (spre deosebire de sensul mallarmean) „poezia este o *Carte* în care *se varsă* osemintele spirituale ale cărților anterioare”. (*Op. cit.*, p. XXXI)

Cosmologia este, conform dicționarelor, o „ramură a astronomiei, care studiază structura și evoluția cosmosului și legile generale care îl conduc”; *cosmogonia* e definită ca „ramură a astronomiei, care se ocupă cu studiul originii și evoluției corpurilor cerești și al sistemelor de corpuri cerești”; *cosmografia* e tot o „ramură a astronomiei, care se ocupă cu descrierea corpurilor și fenomenelor cerești așa cum sunt cunoscute din observații”, iar *cosmonomia* e „totalitatea legilor care guvernează universul”. Un dicționar bine cunoscut în perioada interbelică este *Dicționarul Universal al Limbei Române,* al lui Lazăr Saineanu, A Cincea Edițiune, revăzută și adăogită (Ortografia Academiei Române), Ed. Scrisul Românesc S.A., Fost Samitca, 1925, unde *cosmologia* este „știința legilor generale care guvernă lumea fizică”, iar *cosmografia* înseamnă „descrierea lumii astronomice”; *cosmogonia* cuprinde „istoria despre formarea lumii”.

Poet fiind, Eminescu putea fi preocupat îndeobște de felul în care ar arăta universul (sfera cosmică) și o preocupare de descriere ar fi de înțeles, dincolo de ce poate omul observa, ci și de ceea ce își închipuie. Așadar, îmbrăcat în straie de imagini, *voluptosul joc cu icoane,* din definiția atât de remarcabilă a poeziei din *Epigonii,* cu adaosul de *cugetare sacră,* mitică, *carte tristă și-ncâlcită ce mai mult o încifrează cel ce vrea a descifra* (ce mult, până la identitate, Lucian Blaga va dezvolta teoria misterului, de la revelație, simultan, cu partea ce se oferă, până la partea ce se ascunde) ne obligă la analiză cosmografică. Dar pentru că gândul nu se mulțumește cu ceea ce primește prin simpla observație, mergând pe dubla direcție a timpului, *îndărăt cu mii de veacuri, noaptea adâncă'a veciniciei* la *ziua cea de 'întâi* și înainte, până la extincție, la apocatastază, căci *gându-'l duce mii de veacuri înainte.* Așadar, cosmologie.

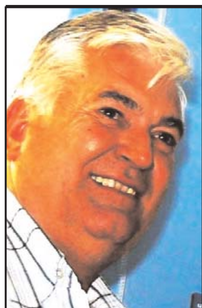
Remarcăm, fără a exagera în direcția unui Eminescu-om de știință, intuiția aproape stranie a unui timp cu dublă direcție, simultan, așa cum spune o teorie fizică actuală, înainte și înapoi, ca și cum aparent (?) timpul ar sta pe loc, ilustrat pe un ceas cu o limbă care merge înainte și o alta care merge înapoi. Așa s-ar explica și *avatarurile* lui Dionis, și ale faraonului Tla, dar și ale metamorfozelor luciferice. Interesul pentru cosmogonic e evident; e o prezență fără de care preocuparea lui Eminescu pentru tot ceea ce e legat de timp ar fi de neconceput. Nu numai *Imnul Creațiunii* din *Satira I,* dar și încifrările metaforice din structuri poetice neașteptate. De revăzut, pentru ilustrare, viziunea din zborul hyperionic, unde *vedea ca-n ziua... un cer de stele... căci unde ajunge nu-i hotar* etc. Sau în *Floare albastră,* cu *râuri de soare* „grămădite” în gând. Sau în *Sara pe deal,* cu stele... *ce clar izvorăsc în fântâne* ori *nasc umezi pe bolta senină.* Cu siguranță că Eminescu a consultat, a citit, măcar în germană, și cărți științifice, mai ales dintre cele care prezentau informații referitoare la cosmos, lucrări de astronomie și de fizică cosmică, a putut vedea imagini privite prin telescoapele destul de performante ale epocii, ca acelea din lucrările lui Humboldt, Bode, Newland, Quetelet, Flammarion, Kepler, Moitessier etc. O observație științifică, de exemplu, admitea curbura Oceanului terestru ca fiind aceeași în toate direcțiile; or această proprietate nu aparține decât sferei. Admițând existența Oceanului cosmic, e de tras aceeași concluzie: universul e sferic.

El zboară gând purtat de dor/ Pân' piere totul, totul. Nu e vorba de a zbura ca gândul și, cu adaos, ca dorul – de altfel, trimiterea către o semnificație însumată nu e de neglijat, dar trebuie scoasă imediat din sfera înțelegerii folclorice, căci ar putea cădea în superficialitate și automatism, în simplu clișeu – ci e vorba de gândul însuși, de rațiunea în sine, ideea de rațiune, judecata însăși, esența ei, chiar rațiunea de rațiune, așa cum e vorba, în *uvertură,* de frumusețea în sine, ideea de frumusețe, de rațiunea frumuseții, *prea frumoasa,* cu tot alaiul de superlative absolute; nu e vorba de rațiunile relative, de judecățile relative, plurale, multiplicate, cum nu fusese vorba de frumusețea relativă, întrupată, a unei oarecare, nu una devenită, așa cum o vede Cătălin (*Și ce frumoasă se făcu*), ci una închipuită, de abur ori de aer, precum frumoasa din *Miron…, fecioara cea fără corp:* „Dorește-ți orice, numai această dorință nu ți-o pot nicicând împlini; iată, sunt tot ce e mai minunat pe această lume, nici o femeie pământeană nu mi se poate asemui, sunt pururi tânără, pururi frumoasă, dragostea mea n-are sfârșit și nu cunoaște istovire – trup însă nu am.” Cititor genial, Eminescu reține pentru imaginea *prea frumoasei* acest dedaliu: e aici himera frumuseții care macină și copleșește pe cel care se încrede în ea; e Absolutul celor însetați de el, aleșilor, celor damnați să-l întrezărească și să-l caute. De aceea preferăm să rămână așa și în finalul poemului, căci ființa superioară nu poate renunța la ideal, la Absolut, esența ei.

(Va urma; fragmente din volumul în pregătire *Luceafărul înainte și după Luceafărul.*)



Sub crugul Eminescului



Poeți români din Serbia: Ileana Ursu

Florian COPCEA

Versurile Ilenei Ursu, de o producere catilinar expresionistă, sunt meditații revelatoare și aprofundate despre o permanență a spiritului existențial.

Cuvintele sunt ființe și, ca atare, pentru a nu „crește negrăite”, poeta le înzestrează cu rostul „să descopere/ noi și noi/ imagini poetice,/ să cânte/ despre viață/ și moarte” (*Vârste* din volumul *Pe limba peștilor,* Ed. Libertatea, Panciova, 2007). Poemul în cauză este parabola hyperionică a ființei care speră să capete nemurire în lumea terestră impunând motivarea poetică a metaferenței golului existențial, în care abisul capătă alt sens: „Treptele își schimbă sensul,/ Discordia dintre autor/ și text/ se majorează.// Poeții nu recunosc/ că se ofilesc./ Poeții se văd/ mereu tineri/ și mor/ nerecunoscând înfățișarea/ pe care le-a dăruit-o/ timpul.”

Ileana Ursu, din această perspectivă, circumscrie idealizarea viului prin recursul la o metafizică în care increatul își dezvăluie fără rezervă logica sigetică: „Ce știm noi despre oameni:/ înfățișarea,/ culoarea ochilor, înălțimea…/ Ce știm despre sufletul omului:/ darnic,/ stăruitor,/ bun/ (dacă am ști ce este/ un suflet bun),/ bogat…/ (…)/ De fapt,/ noi nu ne cunoaștem./ Nu cunoaștem nici propriul ego./ Suntem precum cireșele:/ ne naștem din sământă,/ creștem,/ înflorim si,/ când rodul vine,/ simțim dacă cireașa e gustoasă” (*Suprema putere*), sau: „Cu privirea întunecată,/ cu gura plină/ de întuneric/ privesc/ carnea palidă/ a viitorului.// Sunt dătătoare de viață/ cu privirea îmbătrânită,/ văd/ ce fapt pustiu/ e viața” (*Fapt pustiu, viața*).

Abandonarea formelor vizionare vaskopopiene, descifrate în volumele *Omul – pasăre neagră* (Ed. Libertatea, Panciova, 1990) și *Candelabrul candid* (Ed. Libertatea, Panciova, 1998), o determină să caute resurse poetice în codul genetic al unui imaginar care „reconstituie liber și imediat în fiecare clipă orizontul și speranța ființei umane în perenitatea sa”, imaginarul fiind „cel care, într-adevăr, apare drept refugiu suprem al conștiinței, precum inima vie a sufletului, ale cărui diastole și sistole constituie autenticitatea cogito-ului” (Gillbert Durand): „Antrenăm inimos cuvintele/ să nu scape necontrolate/ să nu ne trădeze/ altor inamici inimoși/ animatori ai acestui sport./ Din toate puterile vorbim adevăruri/ străine și departe de orice realitate/ căci, de fapt, în care/ și ce fel de realitate/ avem impresia că trăim” (*Candelabru candid IV*).

Cu volumul *Nu mă numesc Noel* (Ed. Libertatea, Panciova, 2004), Ileana Ursu ne propune expresia unui joc textual, de o paroxistică febrilitate, în care transpar ecourile unui transcendental fantastic: „Pe străzi/ Omul întâlnește femeia:/ Precisă și frumoasă,/ Precum orologiul din camera sa./ Albă și tristă,/ Ca și pereții camerei./ Femeia nu-și descoperă surâsul,/ Nici pielea sânilor./ Întinde doar mâna/ Și-i destăinuiește timpul/ Precis și efemer.// (…)/ Timpul,/ Neliniștit și efemer,/ Îi transformă în profeți” (*Balada străzilor*) și: „Am adormit cu gândul la un poem,/ Conștientă de prezența lui/ În aer,/ În porii pielii,/ În ultimul fum de țigaretă./ (…)/ Am adormit cu gândul la un poem,/ Conștientă că este unicul/ Și de aceea nu s-a învelit în cuvinte./ Poate și acum,/ Ca o boare nedefinită,/ Răscolește fulgii/ Din pernă” (*Poem*).

Discursul auctorial din *Pe limba peștilor,* după îndelungate peripluri inițiatice, destul de conformiste, este sincronizat la câteva din structurile și motivele moderne ale poeziei europene, unele dintre acestea azi demodate. Aș remarca, înainte de toate, coerența imaginarului, multe din subtilitățile poeticii din volumele anterioare fiind păstrate, proteic și profetic, și în poemele cărții respective. Teama thanatică a poetei față de „nămolul adevărului” unde „întrebările își pierd sensul”, pare a defini fascinația inauguralității (Derrida), supunând-o astfel „modului intelectual al Lirei” (vezi Matei Călinescu, *Conceptul modern de poezie,* Ed. Paralela 45, Pitești, 2005): „Ninge, vifornița a acoperit/ deja cupola de apărare a cuvântului./ Dragostea doar/ este veșnică./ Se apropie norii/ cenușii și de casa noastră/ (…)/ Nu o vom putea apăra/ nici cu dorința/ nici cu puterea./ Arma noastră este cuvântul,/ veșnica dragoste” (*Se apropie…*), sau: „Totul este zid:/ și casa, și cerul, și mărul/ din grădina de după zid./ Zid sunt amintirile/ pe care le las/ în sacoșele anilor trecuți/ într-un limbaj acum necunoscut./ (…)/ Numai cuvântul/ care neapărat poartă semința/ adevărului/ poate salva./ Căci și zidul/ e doar cuvântul/ nu-i așa!” (*Despre ce vorbesc*).

Chiar dacă în fulguranța imaginilor, de marcă suprarealistă, „zugravul adună/ boabe de nisip”, sugerând regăsirea timpului, poeta își păstrează nealterate extazele rostirii: „Acesta este tabloul greu/ al lumii/ care se dărâmă/ și adoarme printre ruinele proprii,/ care se naște din propria pierzanie./ Numai dicționarul din tablou/ înseamnă termeni pe care,/ deja mâine,/ îl va înlocui cel tare/ cu alți termeni./ În acest tablou/ nimic nu este definitiv./ Nimic nu crește cu țelul să înflorească./ Numai dicționarul păstrează/ aceea ce va rămâne/ când totul se descompune:/ cuvântul” (*Pictură*).

Poetica Ilenei Ursu este demetaforizată și se rezumă la un – am putea spune – baroc cu propensiuni ludice care, totuși, nu-i deviază drumul infrarealist: „Peisajele din amintiri/ sunt cele mai triste/ secvențe de viață./ Trăiesc doar în imagini/ îngropate în memorie,/ nici cel ce le posedă nu le poate/ învia/ nu le poate împărți/ altora./ Orice descriere,/ încercare de a le prezenta,/ orice cuvânt care le definește,/ doar atinge frumusețea/ păstrată în amintire./ Nu sunt vii,/ nu sunt moarte,/ nici pierdute,/ doar trist se năzăresc/ numai aceluia care le păstrează.// Nu se pot repeta” (*Trist*). Dacă la început Ileana Ursu se dovedise a fi atrasă de plânsul Penelopei, pe parcursul carierei a migrat spre ideea de transcendență care, indiferent de retorica stării de grație, acceptă o realitate desacralizată, hedonică: „Nu am fost în locuri de decizie,/ nu am răsturant lumi./ Adevărul este/ că am învățat micile legi/ ale corpului./ Din timpul meu omenesc,/ din limba care se frământă,/ atinge-mă, buză care cânți,/ pierdută în ceața/ orașelor pe care le visam” (*Adevăr*). Din această cauză, Ileana Ursu poate fi numită o poetă a lumii dinlăuntrul ființei omenești, cu volute stilistice inclasabile.

În câmpul liric feminin românesc din Serbia ea reprezintă o voce aparte, subordonată paradigmelor poetice atât de mult cultivate, de exemplu, de Ana Blandiana, Florica Mitroi și Ileana Mălăncioiu. Limbajul poeziei sale tinde să imprime energie tautologică topoilor existențiali: „…Cântă tăcerea existenței/ care zboară/ prin lumină.// Nu crede,/ Nu memoraliza,/ dar te întoarce,/ neîntrebându-te unde te întorci.// Aceasta este lumea/ în care cu toții/ suntem părăsiți./ Nu vei găsi răspunsuri” (*Propunere*).

Se observă în compozițiile poetei o voluptate sublimă, un discurs de o expresivitate francă, permisivă. Travaliul său estetic, ținând, desigur, de magia limbajului, o face să-și armonizeze eul subiectiv la viața exterioară unde „am experimentat/ cum să mă mențin la suprafață,/ să supraviețuiesc,/ să nu mă scufund” (*Lanțuri*). Viziunile poetice sunt abundent metaforice, au dimensiuni polimorfe: „Tu ești aceea ce a rămas/ din întregul visat,/ mare,/ imens./ Tu ești aceea ce a rămas/ din întregul plecat./ Partea care plânge după întreg./ Încă mai curg păduri/ și foșnesc mări,/ se nasc copii și plâng/ prin noapte./ (…)/ Pe oseminte omenești încă se mai poate călca/ fără să te împiedici./ Înainte de a ți se stinge pupilele,/ vei vedea ce ai privit,/ vei vedea doar ceea ce am văzut” (*Poveste*) sau: „Iubirea e moartă/ când nu o mai atinge/ lumina zeiască,/ când nu se mai bucură/ de bucurie./ E moartă/ când nu mai caută sens/ în viață/ ci se scufundă/ într-un nor/ de rime” (*Iubire moartă*).

Suntem martorii unui spectacol al transmutării sentimentelor, pus în scenă de un elan vizionar, care favorizează penetrarea spațiului paradisiac de viziunile eshatologice împrumutate din poetica înaintașilor: Vasko Popa, Radu Flora, Ion Milos, Ioan Flora. În această circumstanță, sunt de acord cu Ștefan N. Popa, autorul *Istoriei literaturii române din Voivodina* (Ed. Libertatea, Panciova, 1997), că Ileana Ursu dispune de „un univers ce fluctuează între abstract în plan poematic și real”. Simbolistica fertilizatoare a Ileanei Ursu este, într-un anumit fel, bazată pe elementele unui mit care se interfațează cu mesajul și eschatipul (ultimul termen fiind un model destinat să explice una dintre configurațiile imaginarului). Acest avatar presupune, cum se vede, deschiderea lexemului către înțeles, punând astfel poeta în împrejurarea de a produce gesturi cu aspect hieratic. Spectacolul textual al stărilor affective, incorporate unui limbaj semiotic, devenit, între timp, stil al modernității, este susținut de tristeți disimulate, de fulgurații apolinice: „Nimic nu mai este ca în trecut./ Fiecare generație spune aceste cuvinte,/ convinsă că este singura care/ a pierdut o parte din frumusețe trăind/ (…)/ Timpul seamănă în inimi/ nisipul/ care ne transformă/ inima în pustiu” (*Pustiul în inimi*). În poemul citat găsim exprimată dezordinea primordială din interiorul ființei – tragică și deznădăjduită; trăirea respectivă permițându-i întoarcerea în sine pentru a-și regăsi identitatea și a-și elibera sufletul de povara clarobscurului care o stăpânește. Poeta se află mereu, nu e greu de constatat, aparent restrânsă, în astfel de situații-limită: „De la primul contact cu aerul,/ de la prima atingere a lucrurilor,/ suntem angajați/ fără răsplată/ ai vieții.// Ca și trestia bătută de vânt,/ smulsă din apă, stau singură/ pe asfaltul umed./ Cu mâinele mă feresc/ de sufletul gol.// Viața este serviciu” (*Viața este serviciu*). Lucian Blaga mărturisea solemn: poezia se naște prin cuvânt. Drept este, dar ce ar însemna poezia dacă am avea doar necuvinte (= gânduri nerostite)? E greu de răspuns la dilematica întrebare, mai ales fiindcă „Oamenii s-au schimbat/ Demult./ Sub lespezile timpului/ Și-au ascuns inima,/ Le-au crescut unghiile,/ Ambițiile bolnave,/ cu ușurință/ Și fără repetiții,/ Unison,/ Și-au uniformizat/ Modul de gândire./ Au uitat limba/ Și bolborosesc cuvinte/ Ale căror înțeles/ Le este necunoscut” (*Altceva*), iar Nichita Stănescu a așezat cuvintele într-o oglindă și ne îndeamnă să le ascultăm duhul și să le vedem, reflectat, reversul.

Ileana Ursu, însă, spre deosebire de autorul celor *11 elegii,* mimează capacitatea de a ne comunica incomunicabilul, reușind, totuși, să dea o definiție aproximativă actului genezic: „Și această noapte/ (ca multe altele)/ trece/ cu mâna mea/ hotărâtă să scrie/ cu ochiul meu/ deschis/ dar fără coala de hârtie.// Este bine, este foarte bine/ că tot ce aș scrie/ tot ce aș cuprinde în/ colivia hârtiei/ în momentul următor/ e amintire” (*Noapte*), și chiar să ne asigure că ireversibilul „Cuvânt rostit se va întoarce/ va fi balerină pe scena conversației// (…)/ Vă spun: cuvântul rostit/ se va întoarce/ dar ce să fac/ cu greutatea umbrei sale” (*Greutatea cuvântului* din volumul *Omul – pasăre neagră*). Și poemul *Umbre* din cartea *Abilitatea vrăjitoarei* (Ed. Libertatea, 1981) impune cu putere hermeneutica unui registru poetic exploratoriu: „Umbre nevăzute/ insistă asupra unei amintiri.// (…)/ Cuvinte înaripate/ trec în tăcere./ O altă dimensiune/ a timpului”. Argumente serioase de a o numi pe Ileana Ursu o magiciană a (ne)cuvântului cuvântat care a influențat poezia modernă românească din ex-Iugoslavia. De ce să nu fim de acord cu Marcel Raymond: „…poezia tinde să devină o etică sau un mijloc neobișnit de cunoaștere metafizică; o nevoie o chinuie, aceea de a schimba viața, cum vrea Rimbaud, de a schimba omul și de a-l face să palpeze ființarea”.

Incursiune în memoria pietrei

Simpozion Internațional de Sculptură, Târgu-Jiu, 2017



Sorin Lory BULIGA

Simpozionul Internațional de Sculptură din cadrul Atelierelor Brâncuși, numit în acest an *Incursiune în memoria pietrei*, s-a desfășurat, conform tradiției, în municipiul Târgu-Jiu, între 1 august și 3 septembrie 2017. Organizatori au fost Centrul de Cercetare, Documentare și Promovare „Constantin Brâncuși”, Consiliul Local și Primăria Municipiului Târgu-Jiu, având ca parteneri Filiala Gorj a Uniunii Artiștilor Plastici din România și Institutul Cultural Român. Sponsori au fost firmele Andezitul SRL (care a pus la dispoziție blocurile de andezit din care s-au executat lucrările), Bosch și Triton (care au furnizat, ca și anul trecut, sculele și consumabilele necesare prelucrării pietrei).

Au participat șase artiști plastici profesioniști: Gheorghe Zărnescu (Foto 1), Mihai Țopescu (Foto 2) (România), Colin Figue (Foto 3) (Anglia), Rumen Dimitrov (Foto 4) (Bulgaria), Shan-Chi Teng (Foto 5) (Taiwan) și Yoshin Ogata (Foto 6) (Japonia). Curatorul taberei de sculptură a fost sculptorul Vlad Ciobanu, membru al U.A.P. din România. Locul de desfășurare a simpozionului a fost Centrul multifuncțional Bârsești.

Spre finalul simpozionului am realizat o serie de interviuri cu sculptorii, încercând ca, în urma dialogurilor cu ei privind arta (și mai ales arta lor) să devină mai „transparente” semnificația lucrărilor (despre care artiștii în general nu prea discută), curentul artistic de la care se revendică (dacă este cazul, pentru că unele lucrări pot fi foarte personale) și influența exercitată de Brâncuși asupra lor. Am să prezint în cele ce urmează doar răspunsurile artiștilor.

Shan-Chi Teng a realizat lucrarea *Spatial torsion* (*Torsiune spațială*), evident influențată de coloanele brâncușiene. Sculptura este alcătuită din două piese: una orizontală, mai puțin lucrată, care joacă în același timp și rolul de soclu, și una verticală, pe care sunt reliefate elementele plastice definitorii. Este vorba de romburi și de striații ce sugerează torsiunea și, totodată, ascensiunea.

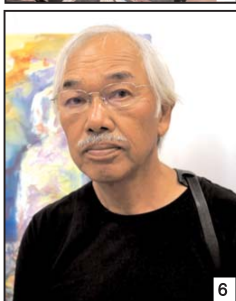
Artistul a declarat următoarele: „Brâncuși a sculptat idei. Iar opera lui mi-a dat și mie idei. Ca dovadă, lucrarea mea conține romburi, ca și *Coloana fără Sfârșit*, dar între ele am realizat striurile (ca niște spirale) ce sugerează torsiunea și ridicarea la cer. Prin cele două elemente principale, unul orizontal și altul vertical, am vrut să sugerez faptul că există o desprindere și o ridicare din pământ a coloanei (adică a elementului vertical din cel orizontal). De asemenea, am vrut să sugerez și ivirea unei idei. Astfel, ceea ce am realizat constituie o reinterpretare originală a coloanei lui Brâncuși. A fost important, pentru mine mai ales, să simbolizez ideea de desprindere din pământ, de torsiune și ascensiune la cer.”

Rumen Dimitrov a realizat lucrarea *Drop for Brâncuși* (*Strop pentru Brâncuși*): „Numele lucrării mele sau al acestui proiect este *Drop for Brâncuși*, în sensul de «strop de lacrimă». În mod esențial, proiectul meu constă dintr-un cadru, care poate fi de fapt o poartă, ce face trecerea între două lumi paralele (ca un pod în același timp), iar ideea este că acest mare strop apare dintr-o lume și intră în cealaltă lume. Deci, am încercat să redau acest moment de factură suprarealistă în această lucrare a mea, mai exact apariția unui mare strop în cadrul realității. Acest strop de lacrimă curge din cadru în partea de jos și din acest motiv am ales piatra naturală pentru postamentul în care este pus cadrul. De ce «lacrimă pentru Brâncuși»? Pentru că el a fost un mare artist, iar pentru mine a fost important să realizez un strop de lacrimă în memoria unui om pe care-l iubesc, dar o lacrimă de bucurie, de emoție și de respect. Lucrarea mea nu este figurativă; ea este una suprarealistă, din moment ce-am realizat o poartă și am surprins un moment în care un strop traversează lumile. Unii oameni nu vor înțelege poate semnificația adâncă, dar, pentru mine, cel mai important lucru este poarta prin care se poate trece dintr-o lume în alta.”

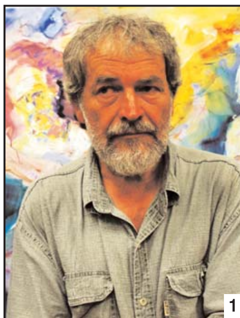
Yoshin Ogata a creat sculptura *Genesis/Water* (*Geneză/Apă*), care aduce cu simbolul sărutului incizat pe *Poarta Sărutului* din Târgu-Jiu. Despre artă și lucrarea sa a spus următoarele: „La început, după ce mi-am finalizat studiile la Academia de Arte Frumoase din Italia, am făcut sculptură figurativă, nu neapărat una de imitație, ci tot în sens modern. Apoi am făcut o sculptură apropiată de Brâncuși, mai simplă și mai puternică. Am lucrat atât în marmură, cât și în bronz. L-am descoperit pe Brâncuși la Tate Galery în Londra,



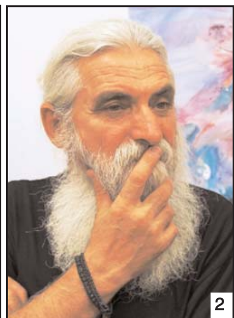
3



6



1



2



4



5

unde sunt câteva lucrări de mici dimensiuni, și apoi la Paris, la Atelierul Brancuși din cadrul Centrului Georges Pompidou. Nu mi-am schimbat modul de a sculpta imediat după aceasta, dar totuși am început uneori să lucrez în piatră, folosind tăietura directă, ca și Brâncuși. Am folosit marmură de Carrara și am realizat unele forme tradiționale (folclorice). Încet, încet, de la figurativ am trecut la nonfigurativ, probabil din cauza lui Brâncuși.

Lucrarea mea se numește *Genesis* și se inspiră din mitologia japoneză, despre originea pământului și a lumii (dar și în mitologia greacă se vorbește despre același lucru). Nu este o poveste atât despre Dumnezeu, ci mai mult despre omenire. Această naștere a avut loc la început din apă. Dumnezeu a amestecat în apele primordiale cu un băț și apoi, când l-a ridicat, de pe el au început să picure stropi care au format apoi pământul și animalele, plantele etc. Când apele au început să se evapore, Dumnezeu s-a dus să locuiască în Cer. Acest strop reprezintă, așadar, pentru mine, apele originare și geneza lumii în același timp. Totul a apărut din apă. Dar apa pentru mine ține și de experiența mea personală, deoarece încă din copilărie am văzut mereu apa, Japonia fiind o insulă. Când aveam 22 de ani am plecat pe mare timp de un an, lucrând ca pescar, doar cu scopul de a obține bani.

Aș vrea să adaug că nu are importanță dacă lucrarea este nonfigurativă sau nu, ci mesajul care a fost pus în ea, scopul pentru care a fost făcută. Chiar dacă unii pot să facă această separare figurativ-nonfigurativ, pentru mine lucrarea are de asemenea o «figură», mai exact, o figură abstractă. Și figurativul este OK pentru mine. De fapt, toate formele sunt figurative. Până la urmă, contează ceea ce am vrut eu să spun ca artist, ideea care conduce la forma lucrării. Stropii care au format lumea au fost nonfigurativi, dar au dus la crearea figurativului, adică a formelor din univers. Așa că la început a fost nonfigurativul, care s-a transformat apoi în figurativ.”

Colin Figue a creat sculptura *Form from the Formless* (*Homage to Brâncuși*) (*Formă din Inform/Omagiu lui Brâncuși*). A făcut următoarele aprecieri: „Lucrarea mea are conexiuni cu unele lucrări ale lui Brâncuși, mai ales sub aspect cosmogonic. Pentru mine, Brâncuși a fost dintotdeauna ca un far, ca un punct de referință, a avut o mare importanță prin opera și filosofia lui. În mijlocul atâtor prostii din jurul nostru și al unei agitații continue, el rămâne perfect nemișcat. Când i-am descoperit opera, ca student, a fost o mare inspirație pentru mine, mai ales în ceea ce privește percepția lui asupra spațiului și timpului, misterul vieții și misterul universului. În viața mea profesională am intenționat mereu să exprim minunea universului în care locuim și a imensității lui. Uneori devenim inconștienți de cât de vast este acest univers pe care-l locuim. Pentru mine este un minunat subiect de a medita asupra misterului și frumuseții, a vieții pe Pământ.

Brâncuși încerca să surprindă, să capteze ideea, spiritul, esența și fundamentul din profunzimea lucrurilor, în simplitatea lor. Acest spirit al lucrurilor eu îl simt uneori, dar din păcate nu pot să-l exprim prin cuvinte. Este ceva ce-l simți înăuntru, intuitiv, uneori doar pentru un moment; este ca un fel de realizare, ceva ce nu este rațional. Încerc să devin disponibil, deschis, că poate o să am parte de o astfel de experiență indescriptibilă în atelierul meu. Însă nu știu dacă este vorba despre Dumnezeu aici. Eu sunt un credincios, dar nu știu sigur ce este în ceea ce cred. Ceva magnific și uriaș ce nu poate fi explicat prin cuvinte. Oricum, ceea ce simt în astfel de situații este foarte aproape de o experiență religioasă. Încerc să nu descriu pentru că este foarte dificil să fac asta, dar încerc să relatez ce fac în lucrarea mea. Dar chiar și pentru o lucrare îmi ia uneori mult timp pentru a-i găsi un titlu.

De obicei, am un plan când mă apuc de o lucrare, dar în acest caz nu am știut cu ce material voi lucra, așa că am realizat această sculptură într-un mod spontan, mai degrabă rapid (am lucrat-o cu ciocanul, dalta și polizorul de mână). Forma ei mi-a apărut în minte din momentul în care am văzut aspectul interesant al pietrei, ca o pană, indiferent cum aș fi privit-o sau așezat-o. Nu pot descrie exact cum am făcut-o, ci am lăsat pur și simplu să se întâmple procesul creației și am folosit intuiția, mai mult decât o idee fixă cu care am venit la început. Mai degrabă a fost un răspuns la material. Trebuie să am încredere în mine însumi ca să pot să ajung la un rezultat. Ca semnificație, ea poate face trimitere la spațiul cosmic și la o trăire religioasă în același timp (deși nu aș folosi cuvântul *religios,* ci mai curând *sacralitate*, *respect* sau *reverență,* pentru că te simți atât de mic în fața misterului universului). Aș spune că ea are câte ceva din mai toate curentele de avangardă ale secolului XX sau le conține pe toate. Este nonfigurativă și figurativă (mai ales ca «scară figurativă», ca ceva ce simți că este în legătură cu altceva) în aceeași măsură. Lucrarea este ca o formă receptivă. Am admirat mereu lucrările de sculptură precolumbiană din America Centrală și probabil este cunoscută forma acelei mese sacrificiale unde era pusă inima victimelor, care creează o impresie foarte puternică, de forță, care sperie.

→



Brâncuşi - 61

În ceea ce priveşte operele lui Brâncuşi din parcurile din Târgu-Jiu, ele sunt magnifice şi este minunat să le priveşti, mai ales că eu sunt pentru prima dată aici. Cu toate acestea, ele m-au influenţat în ultimii 50 de ani."

Creaţia sculptorului **Gheorghe Zărnescu** este denumită *Dannymadlen.* El ne-a declarat următoarele: „Pe mine nu numai Brâncuşi m-a influenţat. Aş spune că orice artist mare te influenţează la început, până ajungi la ideile tale, până ajungi să îţi pui întrebări. Şi Brâncuşi te influenţează, şi Moore, şi artiştii contemporani. Ajungi să îţi pui întrebări şi la un moment dat ajungi la tine, ajungi la propriul tău interes, la propriile tale forme, la propriile tale idei. În momentul în care renunţi la formele carnale, când te duci spre esenţe, acolo te influenţează Brâncuşi, el te învaţă despre esenţa lumii, despre esenţa omului, despre esenţa universului. Evoluţia spirituală a lui Brâncuşi mergea în paralel cu evoluţia lui ca artist. În operele lui, el are esenţe nu numai din arta populară; peste arta populară el şi-a pus propria gândire şi propriile esenţe pentru a ajunge la formele sale, aşa cum se văd la *Coloană*, la *Masa Tăcerii* şi chiar la *Poarta Sărutului.* O împărţire în patru, aşa cum sunt la vechile temple. Porţile de intrare la acele temple se împart în patru şi şase. Există nişte măsuri sacre care te pot duce dincolo. Uitându-mă la operele lui, observ că el folosea aceste măsuri, fără ca noi să ne dăm seama. Ele te duc spre transcendent doar dacă-ţi propui să mergi acolo. Fără constientizarea acestor lucruri nu poţi să treci dincolo. Brâncuşi a rămas solitar în creaţia sa. Din momentul în care pleci pe direcţia lui, nu mai eşti tu, eşti mai mult Brâncuşi. Trebuie să găseşti totuşi un drum al tău, dar tot în sensul modernismului. Până şi jucăriile de azi au forme esenţializate. Este ceva care merge în pas cu evoluţia omenirii, totul se duce spre esenţă. Simbolurile vechi se păstrează, nu au cum să nu se continue, pentru că pleacă din aceleaşi măsuri, numai că oamenii le prezintă altfel, dar respectând şi ei aceleaşi măsuri.

Lucrarea mea am intitulat-o *Dannymadlen* şi i-am dat numele fostei mele soţii, care era artistă şi folosea nişte forme apropiate de ce fac eu aici, aşa cum ar fi crucea. E o lucrare nonfigurativă, dar s-a întâmplat să fie aşa. Ea se suprapune perfect peste personalitatea lui Danny, dar nu pentru asta am făcut-o. Am vrut să combin două forme total diferite: linia dreaptă şi linia curbă. Linia dreaptă să dea un fel de rezistenţă, o osatură ca să zic aşa. În toate lucrările încerc să reunesc formele contrarii. Şi Brâncuşi făcea la fel. De pildă, la *Masa Tăcerii* este sfera tăiată: linia dreaptă cu curburile. Am combinat tăieturile drepte cu cele rotunde încercând în acelaşi timp să le armonizez cu întregul. Lucrarea mea ar putea fi încadrată la postmodernism, care se revendică de la toate curentele din perioada interbelică. Eu am preluat din cubism tăieturile acestea care se văd în lucrare, din expresionism faptul că are o formă asimetrică, din dadaism unirea contrariilor, iar din Brâncuşi tăietura directă. Ca să existe viaţă trebuie să existe contrarii, care reprezintă motorul. Nu există viaţă fără acestea două. Locul în care se unesc cele două contrarii este, de exemplu, primăvara (şi chiar toamna un pic); mărţişorul este un simbol al celor două contrarii care se unesc. Le mai găseşti pe porţile maramureşene şi peste tot în arta populară românească. Acest lucru nu-l mai înţelegem astăzi, dar, vrând-nevrând, noi transmitem asta, făcând ceva ca strămoşii. Preluând tradiţiile, din păcate nu am preluat şi învăţătura lor.

Formele acestea îmi vin în minte în primul rând uitându-mă la piatră, pentru că ea îţi spune ce ai de făcut. Poţi să faci şi ce vrei tu, dar iese ceva sec. Dacă însă conlucrezi cu piatra, iese altceva. La lucrarea mea *s-a nimerit* să reprezint acel ceva particular psihologiei lui Danny datorită pietrei. Anul trecut am făcut la Bistriţa o lucrare pe care am denumit-o în acelaşi fel, tot cu forme sub aspect de cruce, numai că acolo am trecut prin piatră. Dacă piatra era altfel, putea să iasă altceva. Piatra îţi dă ideea, îţi vine-n cap. Te uiţi la ea şi încet, încet tu te apropii de ea, ea se apropie de tine. Nu sunt numai formele pietrei, ci şi conţinutul cumva. Se poate forma o legătură şi spirituală între tine şi piatră. La un moment dat cioplind, cioplind, închizând ochii, vezi focul din piatră, pentru că piatra are în ea un foc, conţine un foc primordial. Egiptenii spuneau că forţa vieţii (Qi-ul) se află în piatră."

Numele lucrării lui **Mihai Ţopescu** este *Energii captive 2017.* El consideră că, de fapt, lucrarea în sine trebuie să se exprime şi nu este nevoie de explicaţiile artistului. Pe site-ul său apare scris „Arta nu dă răspunsuri, arta pune întrebări", iar acest lucru, ne spune el, este de la Brâncuşi citire, deoarece el nu şi-a explicat niciodată opera.

Creaţia lui Mihai Ţopescu este o sculptură-manifest, încadrându-se în sfera artei conceptuale, fără să adere la vreun curent artistic anume şi, din acest motiv, redăm în continuare declaraţia sa exactă: „Titlul lucrării mele este *Energii captive* sau *România lui 2017,* aceasta fiind o temă la care lucrez de un an de zile: este o mămăligă gata să explodeze. Proiectul acestei piese era altfel. Mai exact, trebuia scris pe aceste centuri care se văd pe lucrare (aşa cum am scris doar pe macheta ei de ghips), care sugrumă, care strâng această mămăligă care este România la ora actuală, următoarele: justiţia, poliţia, serviciile, băncile, multicorporaţiile, partidele etc., adică toţi cei care au un cuvânt de spus, dar de fapt sugrumă această ţară şi nu o lasă să se dezvolte. Aceasta



este starea pe care o am eu de moment, asta simt eu ca artist vizual şi, din acest motiv, am făcut această lucrare, încercând să las amprenta României lui 2017. Iar umflăturile lucrării sunt potenţele oprite în dezvoltarea lor şi pe ele ar fi trebuit să fie scris artişti, profesori, medici, potenţe care nu pot să se exprime, deoarece ele sunt sugrumate de aceşti impotenţi care au salarii, pensii şi privilegii nesimţite şi care-şi bat joc de această mămăligă care este România actuală. Asadar, este vorba de o expresie a trăirii mele de artist din acest moment (aşa cum s-a întâmplat şi anul acesta cu pădurea la care am pictat trunchiurile copacilor), care ţine cont şi de experienţa, educaţia şi cultura mea şi a ţării din care provin, toate acestea lăsându-şi amprenta asupra lucrării de faţă, într-un anumit moment. Locul şi timpul condiţionează dintotdeauna o lucrare de artă. Iar în secolul 21 nu mai vorbim de obiectul în sine, ci de un concept, de o poveste.

Dacă te duci la bienale, cam de treizeci de ani încoace, se merge numai pe social, politic etc., iar obiectul în sine a cam dispărut. Rămâne ideea, povestea, mesajul. Toţi sculptorii, vrei, nu vrei, se revendică de la Brâncuşi, dar de la el încoace asistăm la un *déjà vu.* Aici, în Târgu-Jiu, trebuie însă făcute sculpturi, să se vadă că există sculptură şi după Brâncuşi, să se vadă o amprentă a lui Brâncuşi. În altă parte, la diverse simpozioane de pictură sau sculptură, trebuie să vii cu ceva nou (există şi un teatru conceptual acum). Aici mi-aş fi dorit să aduc un grafician, un pictor, un muzician, un balerin şi să le arăt diferite pietre, să le dai meseriaşi care ştiu să ciopleascǎ piatra şi să le spui: hai să facem nişte lucrări de sculptură, aşa cum le vedeţi voi. Arta contemporană nu o mai fac direct marii maeştri; ei dau doar ideea, vin cu propuneri, restul îl fac oamenii care lucrează în ateliere pentru ei.

Această ediţie a simpozionului de sculptură este extraordinar de bine organizată, oferindu-se condiţii deosebite (mai puţin cioplitorii, dar sper ca la anul să fie şi ei aduşi). Artiştii nu sunt numai valoroşi, ci sunt artişti cu cotă, care au realizat lucrări de asemenea de o valoare extraordinară. Eu am o vorbă: dacă vrei să fii mare, înconjoară-te de oameni mari! Dacă vrem ca acest simpozion să devină nu numai de valoare locală şi naţională, ci de valoare internaţională, atunci trebuie investiţi bani. Brâncuşi nu este un sculptor local, ci unul universal. Aşa cum se investeste în Enescu, la fel, aceeaşi sumă ar trebui investită şi aici. Pentru mine, un lucru foarte important este că am reuşit să conving cel mai important arhitect al lumii la ora actuală să vină să facă un muzeu Brâncuşi în Târgu-Jiu şi cel mai grav lucru este că i s-a întors spatele."

Vlad Ciobanu, curatorul simpozionului ne-a relatat următoarele: „Intenţiile mele personale privind acest simpozion sunt conjugate cu cele ale organizatorilor acestuia: Centrul Brâncuşi, Primăria Târgu-Jiu şi Institutul Cultural Român. Natura şi structura acestui simpozion sunt generate de ţinta pe care ne-am fixat-o şi de numele lui Constantin Brâncuşi. Când rosteşti numele lui, în general în lumea artei ţi se deschide o poartă foarte largă, un adevărat arc de tiumf şi trebuie să învăţăm să păşim cu demnitate prin acest arc pe care l-a deschis Constantin Brâncuşi. Adică să ne îmbăcăm frumos şi să intrăm ca în biserică, pentru că, într-un fel, intrând în cultura universală, intrăm într-o uriaşă catedrală. El este o mare deschidere a noastă către universalitate, către cultura lumii. De aceea, obligaţiile şi exigenţele noastre sunt altele decât într-un simpozion obişnuit.

În ţara asta sunt două simpozioane speciale: unul comemorativ, la Oarba de Mureş, *unde se fixează o temă generică* in memoriam şi aici, la Tâgu-Jiu, unde tema este libertatea creaţiei. Cum Brâncuşi nu a suportat ingerinţe în modul lui de a gândi arta, nimeni nu poate gândi în numele lui Brâncuşi în alţi termeni decât şi-a propus el însuşi. Scopul acestui simpozion este, în primul rând, de a-l omagia pe Brâncuşi (ceea ce declară toţi sculptorii care vin aici). Acesta este un proiect care creşte, având o ţintă foarte înaltă. În acest sens trebuie să concertăm instituţiile mari ale statului, având ţinta ca el să ajungă la nivelul Festivalului Enescu. Trebuie să depăşim micile asperităţi de natură politică şi de orice altă natură, deoarece creem un reper cultural care se numeşte Brâncuşi; el va rezona în lume, va da semn despre puterea noastră de creaţie, despre puterea noastră de a fi la un nivel înalt, că nu suntem la nivelul scăzut pe care uneori îl exprimăm atunci când ieşim în lume. Acest simpozion va creşte în intensitate şi în nivelul de participare în funcţie de cum se conjugă instituţiile importante ale statului. Mă refer la guvern, în general, şi la Ministerul Culturii, în special, la Institutul Cultural Român, la Centrul Brâncuşi şi Primăria Municipiului Târgu-Jiu şi la alte instituţii."

Ca o concluzie generală, aş putea spune că majoritatea lucrărilor realizate în ediţia 2017 sunt influenţate în mare măsură de operele lui Constantin Brâncuşi. În linii mari, astfel de influenţe brâncuşiene ar putea fi următoarele: sculpturi cu un profund substrat ideatic (cu trimitere la metafizică, mituri, cosmogonie), tăietura directă (cu care Brâncuşi a revoluţionat sculptura secolului XX), forme specifice (portal, coloană, sfere, romburi, spirale, simbolul sărutului cu aspect columnar), alternanţa suprafeţelor plastice (în care coexistă cele polisate cu cele nepolisate), cu porţiuni mai restrânse lăsate în stare naturală.

Este interesant că şi unele idei subtile brâncuşiene au fost înţelese şi preluate în lucrările lor de către sculptori. De exemplu, artistul taiwanez a înţeles ideea de ascensiune în spirală pe care o încorporează *Coloana fără sfârşit,* pe care o redă în lucrarea sa, fiind foarte puţin probabil să fi ştiut că ideea *Coloanei* i-a venit lui Brâncuşi de la un şurub de teasc spiralat pe care-l ţinea în atelierul său şi-l numea *Duhul atelierului meu.* Artistul bulgar a înţeles că poarta este o trecere metafizică între două lumi, neştiind că Brâncuşi îi spunea Malvinei Hoffman că *Poarta Sărutului* este o poartă către lumea de dincolo. S-ar putea spune că lucrările lor sunt complementare celor din ansamblul Calea Eroilor, relevând sensuri ascunse, încifrate şi mai puţin evidente în cele două opere brâncuşiene.

Sculpturile realizate în simpozion sunt de o mare valoare artistică (unele chiar excepţionale) şi vor îmbogăţi colecţia de artă contemporană a Municipiului Târgu-Jiu, contribuind la transformarea lui într-un oraş al sculpturii contemporane şi într-un veritabil muzeu de artă în aer liber. Nu trebuie uitat că destinul cultural al oraşului Târgu-Jiu a început în momentul în care creatorul sculpturii moderne, românul Constantin Brâncuşi (de la care se revendică o mare parte a sculptorilor contemporani, inclusiv majoritatea celor care au fost prezenţi în acest an la Târgu-Jiu), a hotărât să-şi amplaseze aici capodopera.



Filosofia culturii și matematica, cu Blaga și Barbilian (II)



Dragoș VAIDA

Cele mai multe referiri ale lui Lucian Blaga la matematică se găsesc în *Experimentul și spiritul matematic* (1949–1953) [11] (prefața), [12, pp. 7–56], studiu de Al. Tănase. În intervalul citat, apar cibernetica, tranzistorii și primele calculatoare. Pentru filosoful român, *matematizarea* este *fenomenul originar* al științei galileo-newtoniene.

Ca particularități ale matematicii sunt notate rigoarea și constructivitatea [12, p. 661]. Remarcăm că dezvoltările matematice recente au accentuat importanța preocupării privind constructivitatea (logica intuiționistă, teoria funcțiilor recursive, teoria complexității, teoria calculabilității ș.a.). Se știe că la origini David Hilbert a fost cel care a pus problema recunoașterii enunțurilor decidabile dintr-o teorie printr-o procedură efectiv uniformă. În celebra problemă nr. 10, Hilbert cere o procedură mecanică pentru determinarea faptului dacă o ecuație diofantică are soluții.

Din punctul de vedere al teoriei cunoașterii, punctul central în concepția lui Blaga este prezentat la p. 661 și în continuare: judecățile matematice nu sunt nici analitice și nici sintetice (amintim că pentru R. Carnap enunțurile logice și matematice sunt analitice).

Prezintă interes analiza unor enunțuri matematice făcută de Blaga în continuare [12]. Pentru matematician, uneori textul nu este lesne accesibil. Cu toate acestea, nuanțele distinse sunt de remarcat. De exemplu, discuția privind distincția dintre *identitate* și *egalitate* (p. 663) merge către distincția dintre *expresie,* privită ca o concatenare de simboluri, și *valoare,* asociată acestei expresii, într-o anumită interpretare a simbolurilor și a operațiilor care intervin. Recunoaștem aici un pas în direcția separării între sintaxă și semantică.

Pentru Blaga, referința principală privind filosofia matematicii o constituie H. Poincaré, *La Science et l'Hypothèse*. Marele matematician, citat de către gânditorul român, la întrebarea de ce generalizarea în știință îmbracă bucuros forma matematică, ne spune că știința trebuie să exprime legi numerice și că fenomenele observate se produc prin *suprapunerea* unui mare număr de *fenomene elementare* [12, p. 672]. În explicația citată, distingem, prin imperativul numericului, o trimitere la dezvoltări informatice ulterioare, iar, prin observația privind *compunerea* multor fenomene elementare, o trimitere la ceea ce s-a numit ulterior abordare sistemică.

Îi găsim citați pe Reichenbach, Birkhoff, von Neumann [12, p. 651], ca și pe filosofii școlii de la Marburg [12, p. 675]. Lucian Blaga nu înregistrează însă revirimentul de idei inspirat de opera lui Kurt Gödel (1906-1978), considerat, uneori, cel mai important filosof după Aristotel. Rezultatele acestuia din anii '30 au fost incluse în filosofia științei abia după câteva decenii; vezi conferința prof. Cristian S. Calude (NZ) *Incompleteness and Incomputability: Theory vs. Practice* (Facultatea de Matematică și Informatică, Universitatea București, septembrie 2017) asupra căreia vom reveni. Nu apar nici referințe la lucrările cercului de la Viena, deși o parte originală a acestora este tocmai asocierea intimă dintre logică și empirism. În acest cerc, *Tractatus* de L. Wittgenstein fusese introdus de matematicianul H. Hahn. Trebuie să ținem însă seama de caracteristicile momentului în care Blaga s-a afirmat în filosofie. *Alerta* față de ceea ce se petrece într-un domeniu este o atitudine mai apropiată de zilele noastre. În trecut, cercetătorul se simțea mai puțin presat de obligația de a face act de cunoașterea ultimelor dezvoltări.

Interesându-se pe drept de *matematica aplicată,* Blaga face *teoria cuplurilor metodologice,* realizate prin *asocierea matematicii cu diferite științe* [12, pp. 52–53]. Preocuparea pentru aplicațiile matematicii apare în condițiile în care alți filosofi români, în aceeași epocă, de exemplu, M. Florian, caracterizau matematica drept singura disciplină care nu decupează realitatea [17]. În știința galileo-newtoniană, matematizarea devine un criteriu de evaluare a eficienței unei științe. În cursul său despre evoluția gândirii științifice (în ms.), Blaga îl citează pe Pitagora pentru *inaugurarea aplicării matematicii denumite simbolice,* deci pentru conceperea matematicii, dincolo de aspectele pur cantitative. Ulterior, dar în același sens, în monografia dedicată teoriei algebrice a circuitelor de comutație (Moisil 1969), autorul scria că, în ultima jumătate de secol (textul este din martie 1968), „științele matematice au suferit o schimbare esențială, încetând să mai fie o știință cantitativă și devenind știință structurală".

Îi găsim citați, la Blaga, pe Leonardo da Vinci, potrivit căruia nicio cunoștință nu devine certă decât prin aplicarea matematicii la datele empirice, precum și pe I. Kant: „în orice disciplină a naturii, se găsește de fapt numai atâta adevărată știință câtă matematică se cuprinde în ea" [12, p. 625].



În evoluția gândirii științifice, regăsim *fondul* poziției lui I. Kant, în numeroase modele de dezvoltare a științelor în care matematizarea apare ca esențială și inevitabilă. Reține însă atenția că pentru Blaga, în filosofia științelor, până la urmă, verdictul este dat de însăși evoluția acestora.

În analiza demersului în aplicarea matematicii, teoria, ideea teoretică sau aprofundarea abstracțiunii sunt subiecte privilegiate ale studiului filosofic făcut. Un text cum este cel care urmează pare important, dar nu poate fi urmărit cu ușurință: „Datorită procedeelor de teoretizare abstractă, știința de tip galileo-newtonian asimilează elemente de *substanțialitate* cum ar fi «conceptele relaționale» și «legile». Dar elementele de substanțialitate intră în aria aceleiași științe și prin teoretizarea «imaginară», cum ar fi bunăoară ipoteza «undelor», a «corpusculelor» etc. Pe această cale a teoretizării imaginare, se încerca o convertire cvasiintuitivă a noțiunii transempirice a fenomenelor" [12, p. 670]. Reiese accentuarea teoretizării prin calificativele întrebuințate. În descrierea citată vedem o prefigurare a ideilor de *model* și de *structură* matematică.

Deși s-a format într-o epocă în care în matematică se insista asupra aspectelor cantitative, Blaga nu face obiecția standard, și anume că, prin natura matematicii, aplicațiile acesteia nu pot cuprinde decât preocupări cantitative. După Blaga, „în știința de tip galileo-newtonian..., atât observația matematizantă, cât și experimentul matematizant sunt puse în exercițiu în sensul unei stratificări în profunzime a existenței. În perspectiva aceasta, «calitățile» *sensibile* ale lucrurilor devin susceptibile de o substituire prin imagini (teoretice) de natură *cantitativă*" [12, p. 603]. Aceste imagini teoretice sunt ceea ce astăzi denumim *modele* matematice. Dezvoltările de dată recentă, exemple teoria grafurilor, lingvistică, semiotică și din logică (logicile polivalente), reflectă extinderea posibilităților de modelare matematică.

Sub o formă diferită, găsim la Ion Barbu idei înrudite. *Modelarea este „jocul secund".* „Din ceas, dedus" – dedus, deoarece este elaborare și nu observație imediată – „adâncul acestei calme creste" – modelul exprimă esențialul, prin abstracțiune – „Intrată prin oglindă în mântuit azur" – adică, prin reflectare, modelul dă o imagine eliberată de nesemnificativ – „Tăind pe înecarea cirezilor agreste,/ În grupurile apei" – fidel programului de la Erlangen al lui F. Klein, Dan Barbilian atribuie teoriei grupurilor un rol central – „un joc secund" – secund, deoarece gândirea reflectă realitatea – „mai pur" – deoarece modelul descrie o structură. „Nadir latent!" – acesta ar fi modelul, descris într-o variantă cu termenii „văzduh clădit" – construcție – „Poetul ridică însumarea/ De harfe resfirate ce-n sbor invers le pierzi/ Și cântec istovește" – istovirea se referă la funcția modelului de a explica – „ascuns" – modelul este abstracțiune – „cum numai marea/ Meduzele când plimbă sub clopotele verzi" – sub model realitatea apare prin transparență. Trimitem la eseul foarte interesant al prof. Sergiu Rudeanu, *Profesorul Dan Barbilian,* din februarie 22, 2013.

Intervenția modelului în cunoaștere modifică reprezentările tradiționale. Dicotomia experiment/teorie, în terminologia blagiană, este sursa unei antinomii transfigurate. După ce ne reamintește că una dintre problemele cele mai dificile ale teoriei cunoașterii și logicii este tocmai problema raportului între experiment și teorie, Blaga îi citează pe L. Pasteur, H. Poincaré, H. Hertz și P. Duhem, pentru a susține că experiențele sunt realizate *de la început* într-o perspectivă „teoretică", pentru a fi ulterior interpretate din nou în această perspectivă. Ideea anticipată înlesnește observația empirică. Este ceea ce observa și Barbilian atunci când atribuia axiomaticii o funcțiune euristică [2, p. 9]. Ideea permite relevarea cripticului [8, pp. 234, 237]. D. Barbilian nu gândește în alt fel atunci când se referă, cum face frecvent, la *substratul ascuns,* la *adevărata natură* a unui fapt matematic. Cu referire la intervenția teoriei, subliniază Blaga, „ceea ce nu s-a remarcat este că această situație se *accentuează* progresiv în cursul dezvoltării științelor experimentale" [12, p. 700]. Procesul descris este explicabil: cunoașterea caută să identifice o *coerență* în multiplicitatea faptelor, ceea ce reclamă o teorie. Pentru exemplificare, amintim că dezvoltările din informatică accentuează relațiile privilegiate ale acesteia cu matematica și reflectă tendința către formalizare, concretizată în *informatica matematică/teoretică* (*computer science*).

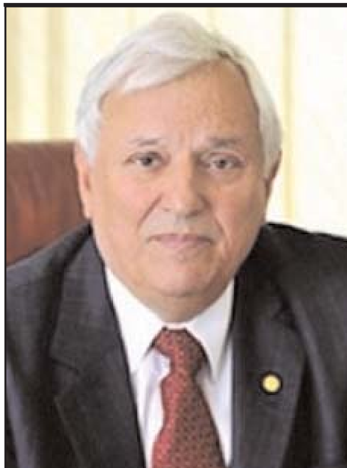
Între experiment și teorie relațiile se diversifică. La rândul ei, „oricât de autonomă ar părea în evoluția ei, matematica a fost la fiecare pas îmbogățită prin sugestii primite din afară. Nu încape îndoială: contactul cu diversele fețe și momente ale empiriei promovează mereu născocirile matematicii. Este drept că uneori matematica se dedă și unor născociri care par a se situa cu totul în ireal... De atâtea ori însă tocmai aceste născociri, prin care spiritul pare a evada în ireal, își găsesc ulterior aplicarea cea mai surprinzătoare în legătura cu empiria" [12, p. 658]. Dacă este adevărat că nu există o gândire care să nu fie „abstractă", atunci este tot atât de adevărat că această gândire nu poate inventa experiența, în sensul că pentru contactul direct, elaborarea nu poate oferi niciun substitut. În analiza gândirii științifice din antichitate, Blaga relevă rolul lui Arhimede, privit ca anticipator în asocierea experimentului cu aplicațiile matematicii [12, p. 559].

Ceea ce la Blaga se numește *cuplare metodologică* este ceea ce a devenit astăzi, în terminologia actuală, *interdisciplinaritate,* pluridisciplinaritate și transdisciplinaritate. Evoluția tradițională a domeniilor cunoașterii a fost preponderent pe verticală; modelul clasic este disciplina mereu aprofundată. Dezvoltările recente au pus însă în evidență cristalizarea unor științe orizontale, comunicând între ele. Parcursul orizontal este impus de aplicații. Materialul predat în cadrul unei unice discipline poate deveni insuficient pentru rezolvarea unei probleme sociale semnificative.

→



Seniori ai culturii



Acad. Ioan Dumitrache

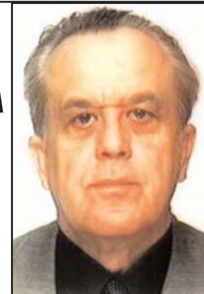
Acad. Ioan Dumitrache s-a născut la 26 august 1940, în Dărmănești, Argeș. A urmat Liceul „Nicolae Bălcescu" din Pitești (1954-1957) și Facultatea de Energetică a Institutului Politehnic București (1957-1962). Specializări în S.U.A., Germania, Franța. În 1970 a obținut titlul de doctor inginer în automatică. Din 1962 a urcat toate treptele ierarhiei universitare, din 1982 este profesor la Catedra de automatică a Politehnicii bucureștene. A fost decan al Facultății de Automatică și Calculatoare (1984-1990) și rector al Universității „Politehnica" din București (2000-2004). Vicepreședinte (1994-1998) și președinte (1998-2011) al Consiliului Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior.

Membru corespondent al Academiei Române din 2003 și membru titular din noiembrie 2016.

Opera sa științifică cuprinde, printre altele: elaborarea unei teorii unitare pentru analiza și sinteza sistemelor fluidice discrete bazate pe fenomenul atașării jeturilor la pereți solizi, incluzând elaborarea de modele matematice generale pentru funcționarea elementelor logice, elaborarea unui sistem unitar de elemente fluidice logice (pentru aplicații industriale), elaborarea conceptuală și fizică a primului element fluidic cu logică de prag; conceperea și elaborarea unor algoritmi de reglare și conducere a proceselor, structuri și algoritmi robuști de reglare cu predicție pentru procesele cu timp mort, proceduri de alegere și acordare a regulatoarelor în funcție de tipul proceselor, dezvoltarea și testarea unor algoritmi neliniari cu structură variabilă, conceperea unor structuri adaptive de conducere a proceselor și analiza robusteții algoritmilor adaptivi; conceperea și dezvoltarea unor sisteme de programe pentru proiectarea și simularea sistemelor dinamice, cercetarea și elaborarea unor modele matematice pentru caracterizarea unor biosisteme și procese biotehnologice, modelarea sistemului vizual și al sistemului respirator; conceperea și implementarea unor algoritmi și structuri pentru reglarea și conducerea adaptivă și optimală a acționărilor electrice; cercetări în domeniul controlului inteligent (a creat primul laborator de control inteligent și bioinginerie, a inițiat și a coordonat programul „Conducerea inteligentă a roboților mobili", a coordonat înființarea Laboratorului de Robotică Cognitivă) și multe altele. Rezultatele cercetărilor sale se regăsesc în peste 300 de lucrări apărute în țară și peste hotare. Este membru în comitetul editorial al mai multor reviste internaționale și editor-șef al revistei *Control Engineering and Applied Informatics. Doctor honoris causa* al Universității „Politehnica" din Timișoara (2000), al Universității din Craiova, al Universității din Pitești (2001), al Universității Tehnice din Cluj-Napoca (2004) și al Universității din Arad (2005). A fost distins cu Premiul „Traian Vuia" al Academiei Române (1973) și cu Ordinul Național „Serviciul Credincios" în grad de Mare Ofițer (2007). Cetățean de onoare al județului Argeș (2002).

(Referințe: Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. Dicționar 1866-2016,* Partea I (A-L), Editura Academiei Române, București, 2016)

Din Argeș, pe *piața comună a științei*



Petre POPA

– Domnule academician Ioan Dumitrache, istoria familiei dumneavoastră suprapune plaiuri muscelene, axiale Râului Doamnei, având tangențe și spre Râul Târgului. Aceste locuri ancestrale promovează sentimentalism, nostalgie, rațiune? Cum se numesc bunicii, părinții, frații și urmașii dumneavoastră, ce preocupări definesc existența lor cotidiană?

Zona Râului Doamnei cuprinde, pe ambele maluri, localități recunoscute, în istorie, din cele mai vechi timpuri. Este de ajuns să amintim așezările Nucșoara, Stănești, Domnești, Corbi, Pietroșani, Coșești, Dărmănești, Ciumești, Mărăcineni. Satul meu natal, Valea Nandrii, atestat în urmă cu peste 500 de ani, se situează sub coastele dealurilor de salcâmi și foioase, având, aproximativ, trei km adâncime, ca alternanță, pășuni, văi, păduri. Apartenența la aceste plaiuri desprinse, parcă, din poveste, îmi conferă sentimentul stabilității și dragostei de glie, bucuria conectării la frumusețile naturii, înfrățită cu pământenii. Bunicii mei, Constantin Păun și Maria Dumitrache, sunt născuți pe asemenea meleaguri, iar părinții mei, Maria Marinescu și Grigore Dumitrache, provin din obștile moșnenilor Muscelului. În familia tatălui meu regăsim patru băieți și două fete, din care, numai unul, Petre Dumitrache, a absolvit Școala Normală, devenind învățătorul comunei Ileana, județul Călărași, iar ceilalți au rămas acasă. În familia mamei, au fost trei băieți și o fată, crescuți de bunica mea, văduvă din 1916. La rândul lor, părinții mei, Grigore și Maria Dumitrache, au avut șase copii, doi băieți și patru fete. Eu am făcut clasele primare în satul natal, Valea Nandrii, iar cele gimnaziale, la Școala Elementară Dărmănești. Fratele, Dumitru, care a fost orb din naștere, va absolvi un liceu special din Cluj, apoi, Universitatea București, Facultatea de Filosofie. Sora noastră, Filofteia, a urmat o școală tehnică de țesătorie, lucrând, mai mulți ani, la Întreprinderea Textila Pitești. Celelalte trei surori nu au continuat studiile după cursurile gimnaziale.

→

Pentru Blaga, „aplicarea matematicii devine fertilă numai când se face în combinație cu alte metode" [12, p. 627]. Observând cu îndreptățire că natura rezistă la un asalt direct al matematicii, Blaga caută, așadar, acolo unde este de găsit, eficiența matematicii aplicate: aplicațiile rezultă indirect prin intermediul altor științe care ajung să poată folosi instrumentul matematic. Citez Discursul de Recepție la Academie al profesorului Solomon Marcus care releva că „Matematica își extrage probleme de peste tot. Am putea chiar spune că cele mai interesante aspecte sunt cele care apar la interfața matematicii cu restul lumii." Interdisciplinaritatea din numeroase cercetări ulterioare este, deci, corect anticipată de Lucian Blaga.

În ceea ce privește perspectivele matematicii aplicate, la un moment dat Blaga face afirmația următoare: „Dacă bunăoară s-ar descoperi mijloace de a considera și a trata în perspectivă «matematică» și alte «schimbări» în afară de «mișcare», atunci desigur că știința de tip galileo-newtonian ar înceta să încerce o reducție a tuturor «schimbărilor» la forme de «mișcare»... De ce n-ar fi cu putință un nou salt, care să permită matematizarea și a altor forme de «schimbare»?" [12, p. 689]. Textul nu ne este foarte clar. Se vede, totuși, că deschiderea schițată se armonizează cu extinderile de astăzi către *inteligența artificială,* către modelarea proceselor intelectuale. Apare posibilitatea realizării proceselor intelectuale, în alte condiții decât cele naturale; vezi *Seminar on Interdisciplinarity in Universities,* CERI, University of Nice, Paris, OECD, Centre for Educational Research and Innovation (CERI), 1972; A. Lichnerowicz. *Mathematics and transdisciplinarity*, p. 121–127.

Notă: Articolul de față este o versiune revăzută a lucrării [25].

Bibliografie

[1] D. Barbilian, *Determinism și ordonare*, în Octav Onicescu, Gr.C. Moisil, Ștefan Tițeica, Dan Barbilian, *Problema determinismului*, Editura Societății Cooperative Oficiul de Librărie, București, 1940.

[2] D. Barbilian, *Curs de Algebră Axiomatică,* Facultatea de Științe din București, 1945 (partea I).

[3] D. Barbilian, *Curs de Algebră Axiomatică,* Litografia Facultății de Științe, București, 1948.

[4] D. Barbilian, *Argumentul lui Euclid asupra infinității numerelor prime*, în *St. Cerc. Mat.,* VIII, 1–2, 1957, pp. 7–72, și în D. Barbilian, *Opera matematică,* sub îngrijirea lui P. Mocanu, vol. II, *Algebra,* Editura Didactică și Pedagogică, București, 1967, pp. 532–594.

[5] G. Barbilian – Ion Barbu, *Amintiri,* cuvânt înainte de Ov.S. Crohmălniceanu, Cartea Românească, București, 1979.

[6] I. Barbu, *Pagini de proză,* ediție, studiu introductiv și note de Dinu Pillat, Editura pentru Literatură, București, 1968.

[7] I. Barbu, *Poezii. Proză. Publicistică,* Editura Minerva, București, 1987 (ediție îngrijită de Dinu Pillat, antologie de Mihai Dascăl, repere istorico-literare realizate de Mihai Dascăl și Maria Rafailă).

[8] L. Blaga, *Trilogia cunoașterii – Eonul dogmatic, Cunoașterea luciferică. Cenzura transcendentă,* Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1943 (întocmai citat în 1987 [25], cu acordul redactorului de carte Sorin Mărculescu).

[9] L. Blaga, *Trilogia culturii – Orizont și stil, Spațiul mioritic, Geneza metaforei și sensul culturii,* Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1944 (idem).

[10] L. Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor,* ediție îngrijită și cuvânt înainte de George Ivașcu, Editura Tineretului, București, 1965.

[11] L. Blaga, *Experimentul și spiritul matematic,* prefață de Călina Mare, Editura Științifică, București, 1969.

[12] L. Blaga, Opere, 8, *Trilogia cunoașterii: Despre conștiința filozofică. Eonul dogmatic. Cunoașterea luciferică. Cenzura transcendentă. Experimentul și spiritul matematic,* ediție îngrijită de Dorli Blaga; studiu introductiv de Al. Tănase, Editura Minerva, București, 1983.

[13] A. Botez, *Matematică – filosofie – poezie. Lucian Blaga și Ion Barbu, Revista de filosofie,* 5–6/2000.

[14] Angela Botez, *Convergențe matriciale: Blaga–Barbu,* în *Arhitectura sistemului și conceptele integrative blagiene,* Editura Ardealul, Târgu Mureș, 2004.

[15] Angela Botez, *Blaga și Barbu despre matematică, filosofie, poezie*, în *Lucian Blaga. Confluențe filosofice în perspectivă culturală,* coord. Angela Botez, Victor Botez, Mihai Popa, Editura Academiei, București, 2007.

[16] M. Flonta, *Istoria științei și analiza culturală a cunoașterii pozitive* (în volumul citat la ref. [25]).

[17] M. Florian, *Reconstrucție filosofică,* Casa Școalelor, București, 1943.

[18] K. Gödel, *Über die Vollständigkeit des Logikkalküls,* Doctoral Dissertation, University of Vienna, 1929.

[19] S. Marcus, *Academicianul Gheorghe Marinescu la 60 de ani,* în *Gaz. Mat.,* LXXXV, 2, 1980, pp. 49–51.

[20] S. Marcus, *Întâlnirea extremelor,* Editura Paralela 45, Pitești, 2005.

[21] B. Nicolescu, *Ion Barbu, cosmologia jocului secund,* Editura pentru Literatură, București, 1968.

[22] C. Reid, *Hilbert* (with an appreciation of Hilbert's mathematical work by Herman Weyl), Springer-Verlag, Berlin, 1970.

[23] E. Simion, *Ion Barbu's Prose, Romanian Review,* 1–2/1995.

[24] B. Suceavă, *Matematicile și umanismul cel nou – note pe marginea unui text din 1940 al lui Dan Barbilian: Formația matematică, Familia,* vol. 41, nr. 10, 2005, pp. 102–103.

[25] D. Vaida, *Demersul matematic în filosofia lui Lucian Blaga,* în *Lucian Blaga – cunoaștere și creație,* coord. D. Ghișe, A. Botez, V. Botez, Editura Cartea Românească, București, 1987.



Seniori ai culturii

M-am căsătorit, în 1963, cu Marieta Arsene, absolventă a Institutului de Medicină și Farmacie „Carol Davila" București, actualmente profesor universitar (Oftalmologie) la facultatea de profil, mulți ani, șefă de secție și conducător de doctorat. Fiica noastră, Magdalena, căsătorită Anițescu, este, de asemenea, absolventă a Universității de Medicină și Farmacie București (1992), fiind astăzi profesoară la Universitatea din Chicago, Statele Unite ale Americii.

– Ce a determinat, la vârsta de 17 ani, opțiunea pentru Politehnica din București, iar aici, Energetica? Asemenea direcționări erau moda timpului ori este vorba de pasiune?

Împreună cu Andrei Ion, un coleg excepțional, ne-am pregătit, încă din clasa a IX-a, să dăm admitere la Politehnică. Doream să devin inginer, pentru a rezolva problema alimentării cu energie electrică, inclusiv pe valea Râului Doamnei, ceea ce era, atunci, o preocupare cetățenească majoră. Colegul meu, talentat la desen, a optat, însă, pentru Arhitectură, dar eu, consecvent, ajungeam la Energetică. Am susținut examenul de admitere în septembrie 1957, fiind 11 candidați pe loc. Totuși, voi deveni student al celei mai prestigioase instituții de învățământ tehnic din România! Eram preocupat să știu cât mai multe, am învățat cu pasiune. Proiectul de diplomă, prin tematică și conținut, mi-a deschis calea spre domeniul fascinant al automaticii. Am proiectat sistemul de automatizare al unei centrale termoelectrice pe cărbune, având cazane cu circulație forțată și grupuri turbogeneratoare de 100 MW. Practica pentru proiect, documentarea realizată sistematic au determinat succesul finalizării Examenului de Stat. La repartiție, ca urmare a rezultatelor profesionale, am fost solicitat să rămân în Politehnică, la Catedra de Automatică, nou-înființată la Facultatea de Energetică.

– La finalizarea studiilor superioare în Capitală, mentorii, pe care îi puteți nominaliza, împreună cu decidenții oficiali, v-au selectat, dintre zecile de absolvenți, să le dezvoltați demersurile. Momentul septembrie 1962 a inaugurat, prin urmare, cea mai importantă perioadă din viața dumneavoastră! Notificați: parcurgerea temporală a treptelor didactice; anul finalizării doctoratului, subiectul abordat, numele îndrumătorului; contextul obținerii titlului de profesor universitar și a calității pentru conducerea studiilor doctorale. Există nume cărora le acordați credit să vă continue proiectele?

Am intrat, așadar, într-o lume specială a vieții academice, unde cuvântul de ordine era *competența.* Atmosfera științifică din catedră, la conducerea căreia se afla distinsul profesor universitar Corneliu Penescu, membru corespondent al Academiei Române, m-a marcat și stimulat pentru performanță. Contactul cu ingineri din industrie și cercetare, invitați ca asociați în facultate, a favorizat participarea la primele contracte. În 1965, eram admis doctorand pentru *Automatizări electrice,* având conducător pe ilustrul Corneliu Penescu, amintit mai sus. De altfel, după 1963, inițiasem cercetări în domeniul foarte atractiv al fluidicii, în special sisteme fluidice numerice. Rezultatele, bazate pe Efectul Coandă, folosind tehnologia circuitelor imprimate în plăcuțe de zinc, au fost un succes. Primele elemente fluidice logice s-au prezentat, în 1963, la Congresul Federației Internaționale de Automatică/IFAC, de la Varșovia (Polonia). Tema doctoratului a fost din segmentul fluidicii discrete, iar teza, *Contribuții la sinteza sistemelor fluidice numerice,* era finalizată și susținută, public, în 1970. Introduceam, noutate în materie, conceptul element fluidic cu *logică de prag,* prezentând mai multe comunicări pe această temă și publicând primul articol în revista *Automatica,* din București (1973). Finalizarea activității de cercetare, în domeniul fluidicii, s-a concretizat prin elaborarea unei tehnologii industriale, mai multe demonstrații în cadrul sistemelor protecție și comandă, respectiv implementarea în industria energetică și la Combinatul Chimic Râmnicu Vâlcea. Prima aplicație am realizat-o la reactorul nuclear de pe Platforma Măgurele (București). În 1973, obțineam, împreună cu colectivul condus de profesorul universitar Ștefan Florea, Premiul „Traian Vuia" al Academiei Române, pentru un grup de lucrări științifice, inclusiv sistemul fluidic cu logică de prag, iar ca apogeu s-a publicat, la Editura Academiei, lucrarea *Elemente fluidice* (1979). Din 1975, voi iniția cercetări în domeniul *sistemelor numerice de conducere,* având la bază microprocesoare. Calitatea de conducător al colectivului mixt de cercetare, format din experți ai Facultății de Automatică, Institutului de Proiectări pentru Automatizare/IPA și Întreprinderea Automatica București, ne-a favorizat elaborarea primului sistem distribuit de conducere, introdus, apoi, în fabricație, la unitatea economică amintită. Continuarea acestor cercetări se concretizează prin elaborarea algoritmilor și strategiilor de conducere, inclusiv strategii de *conducere adaptivă și optimală.* Din 1987, conduc doctoranzi, până în prezent devenind doctori ingineri, sub îndrumarea mea, peste 35 de tineri talentați. Mulți sunt profesori universitari, cercetători de prestigiu în țară și străinătate (Angola, Canada, Franța, Germania, Nigeria, Siria, Statele Unite ale Americii).

– Observăm, din scrierile dvs, apartenența la școala ingineriei de limbă engleză. Ca urmare, ne permitem să reamintim una dintre asertiunile filosofului britanic Francis Bacon (1561-1626): „Știința este putere". În primele decenii ale secolului XXI, dar, mai ales ca nuanțe viitoare, când informațiile circulă, abundent, pe diferite canale, asemenea reflecții motivează, încă, fiecare națiune, să stimuleze cercetarea pragmatică? Se afișează, insistent, Piața Comună a Științei! Cum comentați asemenea realități?



Evoluția omenirii este strâns legată de progresele științei și tehnologiei, calitatea vieții cunoscând salturi spectaculoase, de la primitivism, spre zilele noastre, rezultatele cercetărilor fundamentale fiind determinante. Cele trei revoluții industriale, derulate până acum, au contribuit, esențial, la crearea civilizației, toate componentele primordiale existențialist având succese continue. Sunt percepute, fără echivoc, condițiile trecerii la cea de-a patra revoluție industrială. Secolul XXI prefigurează rezultate deosebite, pentru știință și tehnologie, în contextul marilor provocări suprapuse diminuării resurselor energetice, schimbărilor climatice, îmbătrânirii populației, reducerii resurselor de apă potabilă sau produselor alimentare. Globalizarea și dezvoltarea durabilă impun cerințe noi, privind sistemele de educație, formare, inovare. Apariția centrelor inter și multidisciplinare, la nivel european, orientarea preocupărilor spre direcții cu impact major asupra cunoașterii, cooperării grupurilor de cercetători în *era conectivității* reprezintă factori determinanți pentru realizarea a ceea ce numim *Piața Comună a Științei.* Dacă succesele domeniului pot deveni un bun al tuturor, într-o lume planetară, tehnologia, aplicațiile cercetărilor științifice sunt dependente de potențialul fiecărei țări, iar dezvoltarea inegală continuă. *Este important să știi, dar mai important este să știi să realizezi ceva și, în special, să realizezi ceva inovativ!* Se anticipează noua revoluție industrială, având la bază *paradigma Cyber-Physical Systems,* care înglobează rezultatele semnificative din domeniile calculatoarelor, comunicațiilor, controlului proceselor fizice. Internetul obiectelor și serviciilor reprezintă un salt tehnologic remarcabil, cu impact major asupra existenței noastre. Într-un viitor nu prea îndepărtat, vom fi parte a unui *mediu inteligent,* când colaborarea între *agenți inteligenți artificiali* și între *agenți umani* și *agenți artificiali* va reprezenta starea de normalitate. Se construiește, încet dar sigur, *societatea agenților inteligenți,* unde nivelul de educație, capacitatea cognitivă și inovativă joacă rolul esențial. Toate aceste progrese ale științei și tehnologiei vor deveni bunuri accesibile pentru societatea globalizată, dar cu disparități cauzate de evoluția economică inegală, specificitatea sistemelor educative, sănătatea populației țărilor aflate, încă, departe de lumea civilizată. Trecerea la societatea bazată pe cunoaștere presupune un efort colectiv, direcționat spre educație consistentă, activitate eficientă de cercetare și inovare, cu impact tehnologic susținut printr-o democrație reală, formativă.

– Senatul Universității din Pitești v-a conferit, la 18 mai 2001, titlul de Doctor Honoris Causa, expresie a prestigiului și respectului acumulate în Argeș. Ce semnificație acordați, personal, unui asemenea gest?

Acordarea titlului academic de *Doctor Honoris Causa,* de către Universitatea dumneavoastră (2001), a reprezentat un moment special din viața mea, plin de emoții, reamintindu-mi că, în perioada 1953-1957, eram un adolescent ambițios și dornic de cunoaștere, elev al actualului Colegiu „Ion C. Brătianu". Cu atât mai mult, această distincție m-a marcat, deoarece sunt fiul județului, al unui sat românesc din Argeș-Muscel. Rectorului, profesor universitar Gheorghe Barbu, îi port un real respect pentru contribuția deosebită la consolidarea Universității din Pitești, pliată, într-un timp relativ scurt, entităților de prestigiu ale României. Am fost onorat să prefațez ceremoniile similare, dedicate acordării titlului similar, cunoscutelor personalități contemporane, academicienii Viorel Barbu și Eugen Simion, profesorul Ioan Mihăilescu, rector pe atunci al Universității din București.

– Evident, cunoașteți bine, domnule academician, realitățile din Argeș–Muscel. Mulți dintre consătenii dumneavoastră au prosperat pe seama dinamicii industriale de la Colibași/Mioveni, lansate în 1952, extinsă, considerabil, după 1968, recalibrată prin Compania de Automobile Dacia-Renault (1999). Alte mari capacități productive nu au rezistat, însă, concurenței. Aderarea României la Uniunea Europeană presupune, așadar, reorientarea economiei spre domenii convergente. Pentru finalul convorbirii noastre, recomandați câteva traiectorii favorizante pregătirii tinerilor din generațiile actuale și cele viitoare.

Într-adevăr, industria din Argeș–Muscel a cunoscut, în ultimele decenii, un recul insurmontabil, multe companii fiind închise sau vândute la prețuri ridicole. Sunt și excepții de retehnologizare și lansare în competiția internațională, cum este cazul SC Dacia SA, de la Colibași/Mioveni. Reorientarea spre alte domenii și asigurarea locurilor de muncă pentru cei peste 20.000 de salariați ai unităților falimentate și lichidate presupune regândirea dezvoltării județului, elaborarea strategiei pe termen mediu și lung. Direcții benefice pot deveni, spre exemplu, agricultura ecologică, serviciile, turismul, valorificând, astfel, patrimoniul natural și istoric de care beneficiază acest areal. Cele trei orașe tradiționale, Curtea de Argeș, Câmpulung, Pitești, reprezintă, inclusiv în perspectivă, puncte de mare atracție turistică, aflându-se de-a lungul râurilor Argeș, Doamnei și Târgului. Cu infrastructură de transport și cazare la nivelul secolului XXI, județul nostru va concura Valea Prahovei sau Nordul Moldovei. Domenii sugerând beneficii, sunt, fără îndoială, producția de energie, cu includerea surselor regenerabile și, bineînțeles, dar nu pe ultimul plan, valorificarea superioară a pădurilor. Printr-o politică rațională și strategie concurențială, cred că zona Argeș–Muscel, în următoarele trei decenii, are șansa relevanței spectaculare, ținând seama de calitatea oamenilor, potențialul natural, așezarea lesnicioasă pe traseele dintre vechile capitale voievodale (Curtea de Argeș, Câmpulung) și noile reședințe statale (Târgoviște, București). Valorificarea fructelor și altor produse obținute de micii fermieri poate reprezenta un argument în plus, privind criteriile dezvoltării locale, interferate euroregiunilor Munteniei, agreate de forurile financiare continentale. Asemenea direcții impun pregătirea specialiștilor, meseriași, tehnologi, oamenilor de concepție. Ca urmare, devine oportună redimensionarea școlilor profesionale și tehnice, spre exemplu, pentru agricultură, medicină veterinară, tâmplărie, energetică. Totodată, Universitatea din Pitești are menirea să ofere programe corelate cerințelor acestor priorități. Școala viitorului presupune conservarea mândriei naționale și locale, tinerii fiind chemați să contribuie, conștient, la redefinirea economiei, spiritualității, culturii autohtone. Cinstea, corectitudinea, responsabilitatea sunt calități pe care suntem datori să le insuflăm elevilor și studenților, concomitent cu pregătirea profesională solidă, obiectivând capacitatea rezolvării cerințelor cotidiene și inovării perpetue. Unirea eforturilor celor solicitați să acționăm în asemenea direcții nu va fi zadarnică!

– Vă mulțumim!



Cărți și autori



Poezia - armonie nepieritoare

Aurelia CORBEANU

La sfârșitul anului 2016 a apărut la Editura TipoMoldova, într-o grafică excepțională, volumul *Trecea un cântec peste veacuri - Antologie de poezie franceză* al binecunoscutei scriitoare Paula Romanescu. Numărul de publicații originale și traduceri care alcătuiesc palmaresul scriitoarei este impresionant. Nu e nevoie să scriem aici titlurile tuturor volumelor de poezie și proză pe care le-a publicat, e suficient să amintim doar superbul volum de poezie *Dar noi, iubire, noi?/ Mais nous, mon âme, nous?,* apărut în 2007, numeroasele traduceri din literatura franceză în limba română și din literatura română în limba franceză și cele trei antologii bilingve: *Anthologie de poésie roumaine contemporaine – Poètes, vos papiers!,* 2014, antologia de poezie din închisorile comuniste *Unde sunt cei care nu mai sunt?/ Où sont-ils ceux qui n'existent plus?,* 2012; *Anthologie Poésie enchainée,* 1999. Pentru toate acestea (și nu numai!), Paula Romanescu, poetă și traducătoare de marcă, membră a USR, membră a Academiei Central Europene de Știință, Literatură și Artă (Sorbona-Paris, 2011), se înscrie între literații de frunte ai timpului nostru. A fost distinsă cu Meritul Cultural în Grad de Cavaler, decernat de Președinția României, în 2011, „pentru merite remarcabile avute la promovarea culturii în țară și în lume".

În prefața antologiei *Trecea un cântec peste veacuri,* poeta-traducătoare afirmă: „A dărui frumusețe înseamnă a te îmbogăți, îmbogățindu-i și pe alții... Selectând și traducând poeme din literatura franceză, apărute de prin secolul al paisprezecelea până în zilele noastre, am vrut prin aceasta să aduc un omagiu culturii unei țări de la care au luat lumină de-a lungul timpului și ai noștri tineri care nu s-au dus pe la Paris doar pentru a învăța la gât cravatei cum se leagă nodul..."

Poeții nu sunt prezentați în ordine cronologică, ci alfabetică, astfel încât așezarea lor alături creează o viziune unitară asupra temelor frecvente în creația lirică din toate timpurile: iubirea, viața, moartea, sperarea, disperarea, credința, bucuria, confundarea cu natura ca oglindă a perfecțiunii pământului – singurul paradis de care omul știe.

Dacă în secolul al XIV-lea, un Charles d'Orléans făcea stanțe ușurele dialogând cu inima (*Ce sfat îmi dai, inima mea?*), două secole mai târziu, Louise Labé cânta iubirea cu o senină îndrăzneală care le umplea de ipocrită indignare pe contemporanele sale care se prefăceau oripilate și strâmbau din nas a dispreț, dar, pe ascuns, îi citeau sonetele cu sufletul cuprins de o mistuitoare ardere păgână…

De când otrava dulce a iubirii/ Aprinse-n pieptul meu întâiul rug.../ Nici teama de-a muri în datul firii,/ Nu mi-a umbrit în suflet âst belșug.

Contemporan cu aceasta, foarte răsfățatul protipendadei feminine Pierre Ronsard cânta la mai multe corzi ale cordului său primitor de efluvii de iubire, nemurindu-le pe rând pe Cassandra, Maria, Elena și rămânând totodată disponibil pentru orice altă „roză" din vasta grădină a paradisului cu frumoase repede trecătoare. Nu ezita deloc (ba dimpotrivă!) să le îndemne pe acestea să se grăbească a culege „les roses de la vie" care, vai!, nu durează decât… o dimineață:

O, timpul se grăbește, dulce doamnă/ Sau poate noi ne trecem prea curând/ Și-apoi cuminți vom adăsta sub iarbă/ Iar dragostea ce ne îmbie, când/ Nu vom mai fi, de noi nici că-i mai pasă:/ Iubește dar cât încă ești frumoasă!

Poetul acesta cam nestabil în iubire, mai scrie și un adio *Frumoaselor Maria și Casandra,* pentru că o nouă roză îl îmbia, dar nu uită să le amintească:

În primăvara vieții cu un amor nebun/ V-am slăvit frumusețea...// Ajuns de-acum în toamnă deși nefericit/ Mă simt ca-n Primăvară, mereu îndrăgostit/ De tot ce mă-nconjoară ca și cum un blestem a/ Făcut ca zeul Amor să mă îmbie iar/ Cu sfichiuiri de bice ca niște limbi de jar/ Să iau cu asalt Ilonul și s-o fur pe Elena.

Recunoscându-și nestatornicia, într-un alt sonet își face un fel de *mea culpa: De mii de ori jurat-am […]/ Desigur, știu prea bine că ce fac nu e bine/ Și mai știu că iubirea-i curată nebunie./ Ei și? Ce dacă cerul nu-i de acord cu mine!*

Da, s-a oftat pentru iubire, s-a scris despre iubire veacuri de-a rândul, dar iată că și Louis Aragon, în secolul al douăzecilea, afirma dezamăgit că *Nu-i pe lume iubire fără durere vie/ Nu-i pe lume iubire care să nu se frângă.../ Nu-i pe lume iubire de lacrimi să nu știe/ Iubire fericită nu-i.*

Dar Anna de Noailles (Prințesă Brâncoveanu) simte că mai există și o altfel de iubire, iubire pentru întregul univers, iubire care descătușează sufletul, deși ea nu de încătușare ar fi fost îndreptățită să se plângă: *Suflete-al meu, iubește viața aspră, mândră, umilă/ Iubește orice trudă și efort omenesc/...Iubește floarea, crângul, pasărea și parfumul/ Surâsul viu și vesel al cetății ce cântă/ bucuria de a nu ști de ura rea și tâmpă/ De a nu păstra în taină gând tenebros niciunul.*

Această antologie de poezie este singura de până acum în traducere românească, în care sunt cuprinși aproape toți creatorii de cuvânt de origine română care au adus în literatura franceză prin creația lor partea de lumină din marea lumină a cântului nostru.

Mare parte din poeziile care compun antologia au ca temă trecerea timpului, înaintarea în vârstă, teama de a nu mai iubi și de a nu fi iubit, răzvrătirea împotriva sorții cea răspunzătoare de *toate relele ce sunt într-un mod fatal legate de o mână de pământ* (cum a spus acel Luceafăr răsărit din liniștea uitării…).

Iată ce-i spune în secolul luminilor Voltaire Doamnei du Châtelet (și o fi știut el ce spune!): *Timpul, puțin câte puțin,/ Mi-a dat de veste c-a plecat/ [...] Murim de două ori, se pare:/ Când încetăm de-a mai iubi/ Și, când iubirea nu ne are/ La suflet, de ce-am mai trăi?*

De mai înainte de plângerea lui Voltaire, Jean de Sponde, după ce acceptă ca implacabilă venirea morții, în finalul poeziei *Și totuși moartea…*, are o izbucnire optimistă: *Trăiți, oameni, chiar dacă știți că moartea pândește!* (De parcă am avea de ales!…)

Pe firul poeziei, să ne oprim și asupra acelora care abordează tema înstrăinării de locul natal. René Guy Cadou exclamă melancolic: *Bolnav sunt de păduri, de fân, de cai,/ De fetișcane îmbrățișate-n mai...// O, freamătul de frunze! Albul crin curat...* Sau: *Azi la oraș mi-e casa, iată/ Un peisaj fără grădini.../ Unde sunt zorii de-altă dată/ plini de miresme și lumini?*

Joachim du Bellay, adept al poeziilor cu formă fixă, în sonetul *Franță, ocean de arte, de arme și de legi,* elogiază țara care l-a hrănit, iar într-un alt sonet: *Fericit acel care precum Ulise…* (pag. 68) conturează și el duioasa imagine a cuvântului *acasă.*

Suferința, mânia, lupta, dorința de izbândă, revolta, îi animă și pe poeții secolului al douăzecilea. Vom aminti aici pe Jacques Brel cu poezia *E bine* (pag. 98). Cică întors dintr-o inspecție făcută pe pământ, diavolul e tare mulțumit pentru că a găsit acolo un adevărat iad: războaie, bombe, înșelăciune, trădare, foamete, sărăcie. Deci, *E bine!,* concluzionează el:

Acolo totu-i de vânzare: sfințenie, amor, onoare./ E bine!// În mari companii anonime/ În taină se unesc popoare./ Cei mari strâng munți verzi de dolari/ De la cei mulți, umili, mărunți;/ În Europa cea stilată,/ În vast decor de zile seci,/ Joacă Avarul în regie/ De fin de siècle 20./ De foame și de frig se moare/ Copiii-ntâi, apoi popoare./ E bine!

În același ton, Léo Ferré îi „mulțumește" și lui Dumnezeu, și lui Satan pentru „bucuriile" vieții de pe pământ. Cu amară ironie, în poezia *Mulțumesc, Doamne!,* poetul îi „mulțumește" lui Dumnezeu *Pentru salariile noastre prescurtate/ Ce ne fac zgura zilelor mai hâdă./ Pentru eterne săptămâni de trudă,/ Pentru pământul nostru fără cer/ Și pentru armele cu cicatrici,/ Pentru copii otrăviți ce pier/ În paradisuri artificiale, mici,/ Ivite din calicii fără soare/ Pentru război, pentru eroul care/ Se duce doar spre a muri puțin…* Tot astfel i se mulțumește și lui Satan (dar se pare că acesta ar înțelege mai bine limba engleză!): *Pentru că pomădezi minciuna/ din mintea grea a tuturor.../ Pentru că legea poate fi călcată,/ Pentru că, iată, pot să cânt în fine/ În lumea-n care botnița se ține/ Nu pentru câini, ci pentru oameni doar,/ Thank you, Satan!* (p. 229)

Deși prezente într-un număr mai mic, poeziile în care este cântată natura poartă semnătura unor Stephan Mallarmé (*Tristeți de vară*), Alfred de Musset (*Balada lunii*), Elena Văcărescu (*Cântec românesc*), Jacques Prévert (*Frunzele moarte*) etc. Vom cita câteva versuri din *Grădinile toamna* de Jacques Delille, în care eul liric se pierde în melancolia toamnei: *Prin crânguri desfrunzite, cu arborii golași,/ Rătăcitor și singur, frunze strivesc sub pași;/ S-au dus zilele-nalte de doruri și beție,/ Vino și mă cuprinde, dulce melancolie!* (p. 179)

Alphonse de Lamartine (poetul despre care Victor Hugo scria la apariția volumului acestuia *Meditații poetice:* „Iată în sfârșit poezii care sunt poezie!"), în poemul *Lacul* atinge tulburătoarea latură a frământărilor sufletului și ale naturii, impresionând până astăzi: *O, lac! Un an trecut-a întregindu-și durata/ Și lângă unda-ți lină care-o văzu trecând,/ Privește! Vin azi singur să mă așez pe piatra/ unde-o vedeai șezând.// ...O, lac, tăcute pietre, grote, păduri umbroase!/ Voi pe care el, timpul, vă-ntinerește iar,/ Păstrați din acea noapte blândă ca de mătase/ Amintirea-i măcar!* (p. 317)

Nu putem trece cu vederea acele poezii în care se definesc poeții și menirea lor de *…inși ciudați care trăiesc, se spune,/ Din pana lor sau nu (depinde deanotimpuri!)./ Sunt niște inși ciudați ce traversează brume/ Cu pași ușori de păsări sub aripă de cânturi.// În cenușiul vieții ei pun lumini solare/ Și-n alfabet cocarde tăiate-n diamant;/ Când trec cu fruntea-n stele, parc-ar pluti pe mare/ Purtând prin lume cântul să ia aer curat.* (Léo Ferré)

Paginile cu *Aforisme* (Martha Bibescu, Emil Cioran, Constantin Brâncuși, Henri Falaise, René Char) sunt destul de numeroase. Esențializante prin conciziunea formei, ele exprimă cugetări născute dintr-o cultură și o experiență de viață profunde, atrăgându-l pe cititor prin aceea că „exprimă o ipoteză a inimii" căreia „nu i se mai poate adăuga nimic." (Lucian Blaga)

Iată câteva. Marta Bibescu: *Când se războiește cu noroiul, zăpada e cea care se topește.* Constantin Brâncuși: *Rațiunea de a fi a artistului e aceea de a releva frumusețea lumii.* Emil Cioran: *Ultimele frunze cad ca-ntr-un dans. E nevoie de o mare doză de sensibilitate ca să faci față toamnei.*

Pentru asemănarea lor cu poemul tanka, voi cita și din poemele scurte ale lui Henri Falaise: *Doar o femeie – îndrăgostită/ poate desprinde voalul safirelor/ fără a sfâșia vraja eternei străvezimi; Spre târziu amurgurile/ au un parfum ciudat de adevăr/ în care gândul piere ca un ecou în curcubeu; Viața așterne riduri pe chipul poveștilor/ peste podoabele purtate, răul prinde rădăcini; Într-un fir de pădure, flora asta nebună/ ar încăpea ușor/ dacă nu ar fi cerul de dincolo de lună.* (p. 218)

→



O perspectivă stereoscopică a culturii române printr-un singur nume: Florea Firan

Gabriela RUSU-PĂSĂRIN

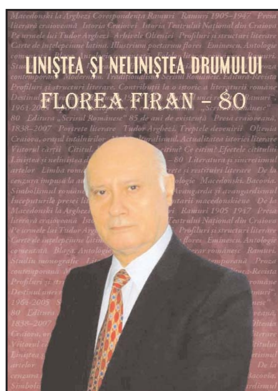


Volumul *Liniștea și neliniștea drumului. Florea Firan – 80* (Scrisul Românesc, Craiova, 2017) este un model pentru ceea ce reprezintă actul de *restitutio* cultural pentru un scriitor și pentru un timp al scriiturii. Tomul, impresionant ca dimensiune, este în egală măsură impresionant prin readucerea în actualitatea criticii a unor documente cu multiple semnificații culturale.

Sunt reunite, grație echipei redacționale a *Scrisului Românesc,* textele *laudatio,* de critică și istorie literară, despre viața culturală a scriitorului, profesorului universitar, a gazetarului și editorului, a directorului unor prestigioase instituții culturale craiovene și despre cărțile autorului. O carte care a așteptat mult până să fie publicată, ezitarea aparținând chiar criticului literar Florea Firan. Un tom *restitutio* cultural ar trebui să fie considerat similar cu o antologie de autor, dar, în acest caz, antologie de autori. Nu sunt puține vocile criticii literare care amprentează universul critic românesc timp de peste 50 de ani, o jumătate de veac în care Florea Firan a scris, a publicat, a fost animatorul prin excelență, a catalizat în jurul instituțiilor culturale pe care le-a condus cele mai importante voci ale criticii și istoriei literare dintr-un timp istoric, a reluat publicarea revistei *Scrisul Românesc,* impunând seria nouă, a continuat activitatea editorială a cunoscutei Edituri Scrisul Românesc, a făcut istorie și nu numai istorie literară. De aceea, volumul aniversar, apărut la patru ani de la împlinirea vârstei consemnate în genericul tomului, este necesara carte despre cărți fundamentale ale culturii române, cărți care îi aparțin, pe care le-a elaborat cu un aparat critic rar întâlnit, acribia profesională fiind atu-ul principal al actului său de creație. Cartea despre viața cărților sale în viziunea marilor critici și a criticii actuale este un mozaic inspirat de texte esențiale reunite în capitolul „Breviar critic" semnate de Ovidiu Papadima, Șerban Cioculescu, Al. Dima, Ion Zamfirescu, Pompiliu Marcea, Zigu Ornea, Liviu Călin, Constantin Cubleșan, Ovidiu Ghidirmic, Gabriel Coșoveanu ș.a., de referințe critice, interviuri și *laudatio* la diferite momente aniversare. Dar, așa cum ne-am așteptat, secțiunea „Remember" aduce în imagini din fototeca personală instantanee cu mari personalități la marile evenimente literare ale epocilor pe care autorul le-a traversat.

Marile voci ale criticii românești au consemnat în presa literară a vremii apariția unor volume de istorie și critică literară care se vor constitui în repere în cercetarea operei multor scriitori.

Teza de doctorat, coordonată de profesorul Ovidiu Papadima, *Presa literară craioveană (1838-1975)*, publicată la Scrisul Românesc în 1976, va rămâne cartea de referință pentru această temă în istoria presei românești. Într-o cronică amplă în *România literară,* la rubrica „Breviar" (1977, nr. 20, p. 15), Șerban Cioculescu sublinia complexitatea lucrării și acribia documentării în buna intenție de a oferi o perspectivă cumulativă a unui fenomen cultural, deloc provincial, cum s-a dovedit a fi presa literară craioveană: „Am apreciat seriozitatea în spiritul căreia Florea Firan încearcă să mențină echilibrul între tradiție și inovație, relevând totodată că încă din anii 1927-1928 lupta împotriva modernismului devenise anacronică (după acea dată, cu atât mai mult!)". Cronica însă se deschide cu aprecierea memorabilă asupra volumului care va fi „cartea de suflet" a autorului: „După remarcabila lucrare biobibliografică *De la Macedonski la Arghezi,* cuprinzând totalitatea scriitorilor de origine sau de așezare oltenească (1975), profesorul Florea Firan ne dă în aceeași editură o privire istorică despre *Presa literară craioveană (1838-1975)* (...)". Într-o frază de debut de cronică, marele critic literar surprinde cu limpezimea spiritelor elevate ierarhizarea valorică și perspectiva de interpretare drept fundamentele celor două volume de istorie literară.



Criticii vremii au consemnat cel puțin două aspecte de metodă ale istoricului literar Florea Firan: contextualizarea culturală, confruntarea „cu toată evoluția culturii și literaturii noastre până astăzi, cu toate ideologiile și curentele care s-au intersectat în acest timp" (Ov. Papadima), înțelegând *cultura specialistului și pasiunea profesorului de literatură pentru cercetarea izvoarelor culturii* „fără de care nicio construcție serioasă nu va fi cu putință" (Al. Dima, *Dezbateri critice*, Ed. Eminescu, 1977, pp. 62-67). Cartea care însă îi va aduce o recunoaștere academică în cel mai înalt sens al termenului este *Carte de înțelepciune latină/Illustrium poetarum flores. Ioan Inocențiu Micu-Klein.* Ediție și Studiu introductiv de Florea Firan (Ed. Științifică, 1992). Pentru acest demers excepțional, de recuperare a unui manuscris fundamental pentru cultura lumii și a-l pune în circulație însoțit de un studiu analitic, Florea Firan a primit Premiul „B.P. Hasdeu" al Academiei Române (1994).

Și, pentru că suntem la momentul consemnării recunoașterii publice a valorii contribuției sale la istoria și critica literară, amintim doar alte două distincții: Ordinul Ziariștilor Clasa I (Aur) acordat de Uniunea Ziariștilor Profesioniști și Premiul *Omnia*, pentru întreaga activitate științifică, acordat de Uniunea Scriitorilor, Filiala Craiova (2005). Este o recunoaștere în două domenii ale culturii: în cel al istoriei și criticii literare și în cel al presei culturale. Și istoria culturală a Craiovei are pagini notabile semnate de Florea Firan: cu aceeași dăruire pentru actul cultural de anvergură, va contribui prin demersuri personale la inițierea Festivalului și Concursului Național de Folclor „Maria Tănase", fiind recunoscut drept întemeietorul festivalului (mai 1969), și la fondarea Teatrului de Operetă din Craiova (1972), astăzi Opera Română Craiova. Iar contribuțiile sale de istorie culturală în volume, rod al cercetării științifice, sunt fundamentale pentru istoria culturală a Olteniei: *Istoria Teatrului Național din Craiova* (coord. și autor al cap. I, III, IV, VII), *Istoria Craiovei* (coord. și autor la partea culturală), istoria instituțiilor culturale pe care le slujește și astăzi, editura și revista cu titlu omonim Scrisul Românesc au monografii realizate de Florea Firan: *Destinul unei reviste, „Ramuri",* 1905-1947 (2004) și continuarea istoriei acestei reviste până în anul 2005 și *Editura Scrisul Românesc 85 de ani de existență* (2008), dar și albumul *Parcul Romanescu din Craiova* (1970, ed. română-franceză).

Sunt doar câteva repere dintr-o viață dedicată culturii române, cărților care au devenit reper pentru restituirea istorică a valorilor românești.

Revenind la volumul aniversar, amintim doar capitolul „Remember", o istorie a culturii și literaturii române în fotografii inedite, din care se desprind parcă din aura timpului chipuri remarcabile ale oamenilor de cultură care au participat la evenimentele culturale ale Olteniei, Florea Firan devenind astfel tezaurizatorul unei istorii inedite, pe care o așază în firescul parcurs al vieții sale trăite printre marile personalități. Pentru că o altă calitate a scriitorului și managerului cultural Florea Firan este de a cataliza în jurul său, ca un magnet, pe aceia care scriu istoria de-o clipă devenită eternitate. Iar Florea Firan a fost inițiatorul evenimentelor și cronicarul vremii în cea mai pură înțelegere a termenului.

Nimic nu este întâmplător în această viață. O dovedește și contextul lansării volumului aniversar.

Amintim două imagini memorabile: consemnarea aflată în secțiunea „Biobibliografie" și mărturia unui mare scriitor, martor al acestui moment important pentru istoria uniunii de creație și a scriitorului. La 16 decembrie 1976, Florea Firan devine membru al Uniunii Scriitorilor din România, având recomandările acad. Eugen Jebeleanu și Mihnea Gheorghiu. Sub forma epistolară, acad. D.R. Popescu, director al Editurii Academiei Române, consemnează: „Am fost de față, în *Sala oglinzilor* [a Uniunii Scriitorilor din România], când poetul Eugen Jebeleanu l-a propus pe craioveanul Florea Firan să fie primit în Uniunea Scriitorilor. Marele Zaharia Stancu, neîntrecutul presedinte al Uniunii Scriitorilor, a spus *da.* Validarea unei candidaturi venea printr-un simplu *da,* rostit de scriitorii prezenți în teribila odaie cu oglinzi."

După 41 de ani, în *Sala oglinzilor*, dar a Muzeului de Artă din Craiova, în cadrul manifestării de prestigiu academic și de tradiție culturală, „Colocviile Scrisul Românesc 2017", cu tema *Intelectualii, Puterea și Tehnologia,* avea să fie lansat volumul aniversar *Liniștea și neliniștea drumului. Florea Firan – 80.* O carte despre o viață, o carte despre cărți fundamentale ale culturii române scrise de Florea Firan, o perspectivă stereoscopică a culturii române prin voci emblematice, o carte care explicitează „liniștea și neliniștea drumului".

Deși mare parte din poezii sunt pătrunse de sentimentul tristeții, al înfrângerii, volumul se încheie cu versurile pline de încredere în frumusețea vieții ale lui Ilarie Voronca: *Vouă oameni de astăzi și de mâine/ Am ceva luminos de a vă anunța/ Pentru asta am luat încă o dată uneltele poetului,/ Că doar poetul poate spune câtă dreptate are viitorul!/ ...Terase luminoase/ Muncă în voioșie/ Făcută spre binele tuturor/ Și o iubire imensă/ Ca un fluviu care poartă spre ocean toate râurile/ Cât să unească sub același soare oameni și popoare.*

Ar fi nevoie de încă multe pagini pentru a putea cuprinde întreaga bogăție de teme ale poeziilor din această valoroasă antologie. Rămâne ca cititorul să descopere frumusețea lor, să se bucure de adâncul înțeles cu care se umplu cuvintele când evadează din limbajul obișnuit și devin nestemate poetice, limpezimi de oglinzi în care ne privim cu surprindere, sau bisturie cu care se operează relele din lume.

Citind și recitind poemele traduse, un gând rebel ne-a cutreierat adesea: Și totuși poezia românească parcă este mai profundă, parcă și natura este mai vie, trăirile mai intense, iar doina noastră rămâne fără asemănare!

Consider că alcătuind această antologie a poeziei franceze, autoarea și-a exprimat astfel dragostea pentru poezia poporului din a cărui cultură ne-am adăpat și noi, dar în același timp și-a mărturisit dragostea pentru limba română, flexibilă și plină de miez, în care se pot traduce atât de curgător cântecele lumii toate.

Poemul lui Ilarie Voronca *Frumusețea acestei lumi,* încheie, spuneam, într-un ton optimist volumul. Aceasta pare să fie și expresia optimismului scriitoareitraducătoare Paula Romanescu, a încrederii sale în armonia nepieritoare a poeziei, a vieții, a iubirii, a binelui și frumosului: *Va trebui să scoatem masca suferinței/ Și să anunțăm că pentru om e vremea bunătății,/ Și a veseliei, și a liniștii./ Ne vom îndrepta bucuroși spre ultima încercare/ Cu fruntea sus, libație a speranței./ Nimic nu va strivi frumusețea acestei lumi.*



Cărţi şi autori



Tragedia înstrăinării între generaţii

Marian MIHĂESCU

Epoca Elisabetană din istoria Angliei a dăruit literaturii universale pe unul dintre geniile sale, pe *Marele Will,* şi de atunci au trecut patru secole. Motive fundamentale precum *dragoste şi moarte, istorie şi putere, familie şi răzbunare* etc. fac obiectul unor teme eterne, dincolo de spaţii geografice ori timpuri istorice. În acest context estetic se încadrează multe dintre operele lui William Shakespeare (1564 –1616), cele de la răscrucea secolelor XVI–XVII (*Romeo şi Julieta* – 1597; *Iulius Caesar* – 1600; *Hamlet* – 1603; *Othello* – 1604; *Regele Lear* – 1605) fiind poate cele mai valoroase şi mai cunoscute.

Regele Lear dă măsura maturităţii artistice şi a înţelepciunii marelui poet englez.

Tragedie în 5 acte, piesa s-a bucurat în spaţiul cultural românesc de mai multe traduceri, puneri în scenă, emisiuni radiofonice ori emisiuni TV, dintre care amintim textul editat la Univers Enciclopedic, tradus şi adaptat de Mihnea Gheorghiu, ori cel de la MondoRo Gramar, aparţinând Alinei Loredana Brebeanu ş.a., cel dintâi beneficiind şi de talentul unui mare actor, precum George Calboreanu, în rolul principal, într-o producţie a Teatrului Naţional Radiofonic din 1955, din care am extras citatele în acest articol, cel de-al doilea, o traducere foarte apropiată de textul original în limba engleză.

Piesa începe ca un basm. Un rege, ajuns la anii senectuţii, îşi adună curtea şi, într-o atmosferă solemnă, îşi împarte regatul şi puterea celor trei fete pe care le iubeşte şi de la care este convins că va culege acelaşi nobil sentiment. Nu putem să nu observăm asemănarea izbitoare cu basmul românesc *Sarea-n bucate* din colecţia lui Petre Ispirescu de la sfârşitul secolului al XIX-lea. Cum izvorul basmului românesc coboară, desigur, în negura secolelor, putem admite existenţa unui fond comun european la originea *motivului literar.* Dar, în timp ce basmul nostru devine o parabolă despre linguşire şi înţelepciune, iar naivul părinte este nevoit, în cele din urmă, să recunoască bunătatea şi înţelepciunea mezinei sale, căci totul se sfârşeşte apolinic prin triumful binelui, povestea nordică bretonă începe sub aceleaşi auspicii senine ale iubirii, dar capătă treptat accente dramatice prin tulburarea intrigii, devenind o *tragedie a înstrăinării dintre generaţii.*

Vom remarca totuşi că, faţă de tragedia antică, unde omul este strivit de forţa implacabilă a destinului, în tragedia lui Shakespeare există o traiectorie tragică de-a lungul căreia urmărim prăbuşirea unor valori morale, atinse fie din interior de limite, fisuri ori vanitate, fie din exterior de forţe uzurpatoare, dar, alături de această traiectorie, autorul păstrează şi unele raze de lumină, concretizate în personaje morale care servesc cauza binelui, supravieţuind prăbuşirii generale.

Aşadar, *expoziţiunea* de basm nu insistă asupra unui cadru istoric exact, ci stabileşte generic ca loc de desfăşurare Britania, la palatul regelui Lear, neatestat istoric.

Plasată în Actul I, *intriga* de început este împărţirea regatului şi a puterii către fiicele sale, primele două, Goneril şi Regan, căsătorite cu ducele de Albany şi ducele de Cornwall, iar mezina Cordelia, peţită de ducele de Burgundia şi de regele Franţei. În fond, totul este un joc vanitos al regelui, căci fiecăreia îi este rezervată o treime din regat, cu obligaţia de a-l întreţine alternativ pe rege şi suita sa până la moarte. Dar, în timp ce vanitatea regelui este satisfăcută de declaraţiile linguşitoare de iubire ale primelor două fete, Cordelia nu aderă la acest tip de declaraţii şi, drept urmare, este dezmoştenită de rege; ba chiar şi cel mai credincios sfetnic al său, contele de Kent, este surghiunit fiindcă a încercat să-l abată de la această nebunească nedreptate. Rămasă fără avere, refuzată de ducele de Burgundia, Cordelia devine pentru regele Franţei „cu-atât mai prigonită, cu-atâta mai dorită” şi, prin urmare, regina lui. Există apoi, tot în Actul I, dar reluată şi complicată mereu de-a lungul celorlalte acte, o intrigă laterală, în sânul familiei contelui de Gloucester, cel care are un fiu legitim, Edgar, şi unul nelegitim, Edmund.

În *evoluţia intrigii,* cei doi fraţi sunt vectorii a două traiectorii dramatice ale piesei.

Acţiunea se *desfăşoară* ca în oglindă, pe două planuri, scenele dramatice urmărind alternativ destinul regelui Lear şi destinul contelui de Gloucester.

Loviturile primite pe rând de regele Lear de la fiicele sale în Actele I-II sunt subliniate de Bufonul care-l însoţeşte, „nebunul înţelept”, al cărui adevăr „e un dulău pe care-l dai în bice-afară”. După popasul la Goneril, înţeleasă cu majordomul Oswald să-l ia de sus pe „moşulică”, să-l ignore, să-l facă să înţeleagă că nu este bine primit, „nebunul” îi explică printr-un cântecel naivului rege cum coroana sa a devenit două coji de ou pe care l-a spart şi i-a golit conţinutul; când regele se lamentează strigând „Vrea cineva să spună cine sunt?”, „nebunul înţelept” răspunde simplu: „Umbra regelui Lear”. La Regan, lucrurile se repetă. Mai mult, contele de Kent, travestit şi devenit între timp incognito slujitorul de încredere al regelui pribeag, este pus în butuci fiindcă îl înfruntase pe majordom. Regan, înţeleasă cu sora ei, îi cere tatălui să-şi reducă suita şi să plece, fiindcă, oricum, nu-l poate primi înainte de rândul celeilalte sore. Şi iată cum două fiice ticălos de nerecunoscătoare îşi lasă părintele afară, în furtună.

Contele de Gloucester este victima lui Edmund, fiul nelegitim, care, prin viclenie, lasă să se creadă că bunul său frate, Edgar, uzurpă averea şi atentează chiar la viaţa contelui. Naiv ca şi regele Lear, cade în capcana nelegiuitului fiu.

Actele III-IV reprezintă „furtuna” prin care atât regele, cât şi contele sunt nevoiţi să treacă. Într-un plan paralel, aceleaşi acte prezintă evoluţia intrigii generate de rivalitatea dintre cei doi duci moştenitori, aţâţaţi chiar de surorile rivale şi de complotul lui Edmund împotriva tatălui şi fratelui. Dezmoştenit şi hulit, Edgar luase drumul pribegiei, travestindu-se în „bietul Tom Nebunul, bântuit de demoni”.

Iată-l întâi pe bietul rege Lear rătăcind pe câmp, în furtună, alături de bufonul său: „un sceptru şi-o tichie, un înţelept şi un nebun”; găsit aici de bunul şi credinciosul Kent, este condus şi adăpostit în coliba lui Tom. Cunoscând condiţia cea mai de jos, sărmanul rege filosofează gândindu-se la cei oropsiţi: „Hai isprăveşte-ţi azi huzurul, rege,/ Să fii ca toată lumea-ndurerată/ Şi vei afla ce n-ai ştiut vreodată:/ Să ştii a ţine cumpăna mai dreaptă”. Aşa-l găseşte contele de Gloucester, îl ia şi-l adăposteşte la o fermă; iar bunul şi credinciosul Kent încredinţează ducelui o scrisoare către Cordelia, debarcată la Dover cu armata soţului ei împotriva Britaniei. Scrisoarea cade însă în mâinile lui Edmund şi este luată drept dovadă de trădare. Îşi lasă părintele în mâinile ducelui de Cornwall şi a aprigei sale cumnate. Cornwal îi scoate ochii, iar un slujitor al contelui îl răneşte de moarte pe ducele de Cornwall.

Iată-l apoi pe bietul orb Gloucester pribeag şi el pe câmpul de la Dover dinspre mare, călăuzit de Edgar travestit acum în cerşetor, „un tată şi un fiu rătăcitor”. Nu-şi mai doreşte decât moartea, să se arunce-n mare de pe stânca cea înaltă de la Dover. Dar credinciosul fiu îl duce în câmp şi-i porunceşte să se arunce, făcându-l să creadă că se sinucide. Apoi, cu altă voce, îi spune că totul a fost doar iluzia poruncitoare a unui demon.

Întâlnirea pe câmp a contelui orb cu regele aproape nebun este emoţionantă prin replicile pline de filosofie ale fiecăruia: „Un om poate vedea fără ochi cum se petrec treburile pe pământ. Priveşte cu urechile!” – îl îndeamnă nebunul rege pe ducele orb, care-şi recunoaşte stăpânul după voce; „Ce amestec de judecată şi de cuvinte fără şir!” – cugetă ducele orb despre nebunul rege, care, printr-o licărire de minte rămasă, îşi recunoaşte prietenul din copilărie.

Actul V îndreaptă toate firele dramatice spre *punctul culminant.* Credinciosul Kent îl conduce pe sărmanul rege nebun în tabăra Cordeliei, unde, după ce se linişteşte, pare să-şi revină, recunoscându-şi fiica şi implorându-i mila: „Uşor, vă rog, uşor, căci sunt şi eu acolo un moşneag”. Edgar îl ucide pe Oswald, care încercase să-l captureze pe contele de Gloucester. În buzunarul lui Oswald, Edgar găseşte o scrisoare compromiţătoare a lui Goneril către Edmund. Scrisoarea ajunge la ducele de Albany înainte de luptă. Armata Britaniei învinge armata franceză, luând pe Lear şi pe Cordelia prizonieri.

Ultima scenă a piesei redă *punctul culminant.* Tocmai când Edmund, catalizator al urii, se crede stăpân pe toată situaţia, marea sa trufie îl va pierde. Îşi manipulase fratele şi tatăl, apoi îl lăsase pe conte lui Cornwall să-l ucidă. Manipulase ambele fiice ale regelui, profitând de iubirea dezonorantă a amândurora. Avea de gând uciderea ducelui de Albany. Poruncise în secret uciderea fără judecată a prizonierilor Lear şi Cordelia. Se împăunează cu victoria în faţa ducelui de Albany şi a surorilor rivale. Dar acesta, ştiind din scrisoare legătura dezonorantă dintre ei şi intenţia de crimă asupra sa, îl provoacă la duel. Din mulţime se oferă un cavaler care să lupte în locul ducelui. În sfârşit, sărmanul aducător al scrisorii îşi dezvăluie identitatea: „Sunt fostul Tom Nebunul”. Şi, adresându-se lui Edmund, înfruntarea este copleşitoare: „Eşti un sperjur faţă de tată şi de frate şi faţă de acest prinţ pe care-l minţi.” Prăbuşirea este totală. Edmund este ucis în duel, nu înainte de a-şi recunoaşte vinovăţia şi de a încerca să oprească uciderea prizonierilor. Dar prea târziu pentru Cordelia!

Deznodământul, plasat în aceeaşi ultimă scenă, este tragic. Cordelia este adusă pe braţe în faţa tuturor, bocită cu disperare de bietul ei tată: „S-a dus... s-a dus fetiţa tatei./ De ce un câine, un cal, un şobolan să vieţuiască-n pace şi tu nu?.../ S-a dus... s-a dus... s-a dus fetiţa tatei...” Bătrânul rege Lear se-ntunecă din nou la minte de durere şi se stinge.

Multe s-au spus şi se vor mai spune despre povestea regelui Lear. Poate fi efigia regelui naiv care renunţă de bunăvoie la mărire şi putere, fără să-şi asume niciun risc şi săvârşind politic o eroare. Poate fi imaginea Caesarului căzut din poezia lui Eminescu: „Trecea cu barbă albă – pe fruntea-ntunecată/ Cununa cea de paie îi atârna uscată –/ Moşneagul rege Lear”. Poate fi simbolul monarhului fără de ţară etc.

Dar, dincolo de tragedia lui personală, tragedia regelui Lear este *tragedia înstrăinării dintre generaţii.* Poate că regele Lear a greşit crezând orbeşte în vorbele măgulitoare ale fiicelor, după cum şi contele de Gloucester a crezut orbeşte în vorbele amăgitoare ale fiului nelegitim. Dar tragedia înstrăinării se produce prin generaţia care urmează, Goneril şi Regan, fiice nerecunoscătoare şi rivale între ele; contele de Cornwall, ginerele avid de putere; Edmund, fiul prea lacom şi prea viclean; Oswald, majordomul intrigant.

Şi totuşi, dincolo de tragedia regelui Lear, rămâne oare o rază de lumină?

Cordelia, fiica sinceră şi bună a regelui Lear, împarte tragedia cu bietul ei tată, trezind în cititori/ spectatori sentimentul sublimului. Prin caracterul ei însă se opune tragediei înstrăinării. Alături de ea, se opun înstrăinării prea credinciosul conte de Kent, prea oropsitul conte de Gloucester, precum şi bunul, credinciosul şi viteazul său fiu Edgar. Iar în planul puterii, ducele de Albany este singurul care n-a crezut în intrigile cuibului de viespi şi este singurul care rămâne în viaţă. Toţi aceştia, precum şi cei asemănători acestora, care au trăit înaintea lor şi care vor veni după ei, compun *fluviul generaţiilor* care formează *patria* aceleiaşi *ţări.* Aceasta este raza de lumină din tragedia regelui Lear.

Din păcate, fiecare generaţie poartă în sine şi morbul centrifug al înstrăinării.

Fie ca lecţia din tragedia shakespeariană despre regele Lear să fie un avertisment, un recurs la morală, o purificare prin catharsis.



Crocodilul din Casa de Piatră



Nicolae MELINESCU

După luni de manevre și supoziții, Zimbabwe, „casa de piatră" în limba shona, o țară din Africa australă ceva mai întinsă decât România, cu o populație de peste 16 milioane de locuitori, are un nou președinte, Emmerson Dambudzo Mnangagwa.

Fostul șef al statului, Robert Mugabe, în vârstă de 93 de ani, a fost constrâns să renunțe la putere după 37 de ani de utilizare cu mână forte și manevrare abilă a pârghiilor controlului absolut. Nu a părăsit de bună voie confortul palatului prezidențial și nici nu a făcut-o degeaba. Armata i-a impus domiciliu forțat pentru că vârsta înaintată nu-i mai permitea o exercitare promptă a prerogativelor sale și pentru că insista să o impună pe soția sa, Grace, în vârstă de 52 de ani, ca succesoare la șefia republicii. Protagoniști regionali – în primul rând Africa de sud – s-au implicat în negocierea unor soluții care să evite violența socială și derapajele politice, ceea ce i-a permis și nonagenarului să iasă cu fața curată dintr-o situație care ar fi putut degenera în război civil sau în destabilizarea țării. Statul îi va plăti lui Mugabe zece milioane de dolari și o pensie lunară de o sută cincizeci de mii de dolari, iar soției sale „numai" 75 de mii de dolari, asta pentru că a fost *cuminte* și nu s-a aliat cu comandanți militari pentru organizarea unei rezistențe armate. Ambii au primit imunitate absolută, precum și fiul cel mare, Chatunga Bellarmine Mugabe, un playboy filmat când își turna o sticlă cu șampanie de două sute de lire sterline peste un ceas de mână, cu diamante în valoare de 45 de mii de lire sterline.

În 37 de ani de conducător absolut al noii republici Zimbabwe, fosta colonie britanică Rhodesia (de Sud), Robert Mugabe a trăit o permanentă transformare. Considerat inițial noul tip de lider african luminat în timpul negocierilor cu britanicii și cu reprezentanții guvernului minorității albe, negocieri care au dus la independența recunoscută din 1980, Gushunga („bărbatul adevărat", cum îi plăcea să fie supranumit) s-a impus ca un naționalist dur, versatil, care a navigat între marxism și dictatură, aceasta din urmă fermecându-l tot mai mult de-a lungul anilor de domnie. Începuturile politice din deceniul 1960, când s-a dedicat luptei pentru accesul majorității africane la putere, într-o țară condusă la acea vreme de minoritatea albilor, au fost dominate de filosofia socialismului african, susținut de ghanezul Kwame Nkrumah, după independența țării sale, în 1957. Promisiunile făcute în campania electorală, ce a precedat primele alegeri multirasiale în 1980, privind respectarea proprietăților albilor în schimbul asistenței britanice și americane, au fost încălcate sistematic. Gukurahundi, sau „vântul care mătură pleava înaintea ploii", s-a dovedit rapid a fi un adevărat război împotriva fermierilor și oamenilor de afaceri albi, dezlănțuit cu sălbăticie de sinistra Divizie a cincea, pregătită de consilieri militari nord-coreeni. Mii de bărbați, femei și copii au fost goniți sub amenințarea mitralierelor de pe proprietățile lor fără dreptul de a-și recupera nimic din bunuri. Mulți au fost executați fără motiv, pentru o simplă întrebare sau o ezitare în cedarea valorilor deținute. Incendierea fermelor, capturarea sau uciderea vitelor, distrugerea recoltelor au provocat o catastrofă economică după anul 2000, când aproape patru milioane de zimbabwieni au fost nevoiți să se refugieze în Africa de Sud și când inflația a ajuns la câteva mii la sută. Zimbabwe este singura țară din lume care a tipărit bancnote de câte 10 miliarde dolari locali fiecare.

Dictatura Mugabe a fost un marș agresiv și amplu al clicii aflate la putere împotriva propriei populații. Pe măsură ce sărăcia mușca tot mai adânc din viața omului de rând, clanul Mugabe trăia într-un lux din ce în ce mai sfidător. Familia prezidențială s-a mutat în Palatul Albastru, în valoare de aproape o sută de milioane de dolari, acoperit cu țiglă azurie, comandată special în China. Pentru a-și consolida puterea, Mugabe i-a copleșit pe acoliții săi civili și militari cu daruri furate de la albi. Dărnicia s-a extins și asupra unor africani influenți, rezidenți sau cetățeni britanici, agenți ai apărării personale a imaginii președintelui. Protestele de stradă, lupta cu premierul democrat Morgan Tsvangirai, acuzațiile de fraudare a alegerilor din 2008 și 2015 nu l-au descurajat pe Gushunga. Nici propulsarea tinerei sale neveste, mare amatoare de produse de lux, care i-au atras porecla Gucci, nu i-au tulburat „dreapta cârmuire", deși participanții la manifestațiile tot mai frecvente au cerut insistent demisia președintelui și anchetarea sa pentru corupție și brutalitate în actul de conducere. Descoperirea unor rezerve importante de litiu în 2015 au făcut din Zimbabwe al cincilea mare exportator mondial. În condițiile cuceririi pieței internaționale auto de către vehiculele electrice care folosesc baterii cu litiu, acest „petrol alb" a devenit o monedă forte, pe care regimul Mugabe a folosit-o din plin pentru ca marii democrați ai lumii să-i ignore pe moment comportamentul despotic.

Că lumea în care trăim excelează în ipocrizie o dovedește numirea lui Robert Mugabe ca ambasador onorific al Organizației Mondiale a Sănătății, în octombrie 2017, cu numai o lună înainte ca el să fie înlăturat de la putere. Plasat sub sancțiunile Statelor Unite pentru încălcarea drepturilor omului, acuzat de deturnare și fraudare de fonduri, abuz de putere și sabotarea democrației și brutalizarea opoziției, Mugabe a reușit să-l pună în dificultate pe directorul OMS. Doctor Tedros Adhanam Ghebreyesus a anunțat imediat după înlocuirea președintelui că a fost nevoit să recomande acordarea titlului onorific unuia dintre cei mai sângeroși lideri africani, probabil la insistențele unor mari corporații.



Abandonarea președinției de către Robert Mugabe s-a prelungit pe durata mai multor zile în care soarta sa fost incertă, conducătorii armatei, inclusiv ministrul Apărării, general Sydney Sekeramayi, n-au prea avut o foaie de parcurs foarte clară. L-au plasat sub arest la domiciliu ca să-și pregătească un discurs de adio. Dar, ca și prietenul său Ceaușescu, s-a adresat națiunii printr-un mesaj televizat în care își asigura conaționalii că tot el va reforma țara și va readuce prosperitatea, ca și cum până atunci un cu totul alt personaj ar fi provocat situația dezastruoasă în care se afla Zimbabwe de ani de zile. Au intervenit mediatorii sud-africani care l-au salvat de urmărirea penală și i-au permis negocierea ieșirii din scenă fără scandal și fără pedeapsă. Capitol încheiat! Aparent!

Intră în scenă ca binecuvântat izbăvitor al nației un apropiat colaborator al lui Mugabe, până nu demult vicepreședinte, căzut pentru scurt timp în dizgrație, actualmente succesor de drept al fostului său șef, Emmerson D. Mnangagwa. Mai tânăr cu cincisprezece ani, noul președinte poate fi doar un compromis de tranziție pentru că provine din aceeași pepinieră totalitară ca și Mugabe. Luptător în războiul din brusă împotriva minorității albe, „crocodilul" a fost ministrul al Securității statului pe timpul masacrelor Gukurahundi, când douăzeci de mii de localnici din tribul minoritar ndebele au fost uciși alături de șapte mii de albi. Ulterior ministru al Apărării și ministru al Justiției, Mnangagwa a ținut sub control orice manifestare anti-Mugabe. Instruit în Egipt și îndoctrinat la școala ideologică din Beijing, și-a pus în aplicare calitățile de *guerillero* și a luat parte la mai multe atentate pentru care a făcut zece ani de pușcărie. După eliberare a fost expulzat în Zambia, unde și-a continuat studiile în drept. Atras de războiul anticolonial din Mozambic, și-a reîntâlnit tovarășul de detenție, Robert Mugabe, pe care l-a însoțit pe tot parcursul ascensiunii sale, de la negocierile pentru independență de la Lancaster House până la poziția de șef al statului. După proclamarea suveranității, la 18 aprilie 1980, s-a apropiat de serviciile secrete, cu care a orchestrat consolidarea noii poliții politice cu ajutorul căreia a suprimat activitatea Uniunii Africane Populare Zimbabwe (ZAPU) a lui Joshua Nkomo.

Campania sa împotriva „gândacilor de bucătărie", a opozanților albi și negri, a încurajat și a validat teroarea împotriva oricărei forme de rezistență față de regimul Mugabe și față de dominația veteranilor războiului din brusă. În 2000, când a pierdut în alegerile parlamentare, câștigătorul din fosta sa circumscripție, Kwekwe, a fost atacat de necunoscuți care au încercat să-i dea foc. Numit de Mugabe parlamentar pe un loc neeligibil, Mnangagwa a ajuns președintele parlamentului, a fost învins din nou în scrutinul pentru legislativ, dar a fost salvat încă o dată de fostul său tovarăș, Robert Mugabe. În semn de mulțumire, a coordonat Operațiunea Murambatsvina, în care au fost rase de pe fața pământului cartierele suburbane, adăposturi ale sărăciei, loc de refugiu al adversarilor politicii ipocrite a regimului. Sute de mii de marginalizați au rămas pe drumuri și mulți dintre ei au luat calea spre Africa de Sud, unde foarte curând au ajuns un fel de paria.

Numele lui Mnangagwa a fost fluturat în 2007, când securitatea lui Mugabe a descoperit o pretinsă tentativă de lovitură de stat, pusă la cale de militari de rang înalt care urmăreau înscăunarea lui Mnangagwa ca președinte. Zece ani mai târziu, același scenariu, cu aceiași protagoniști, dar cu alți actori în roluri secundare, a devenit realitate. Pentru Zimbabwe, al doilea grânar al Africii subsahariene, o țară bogată în crom și alte metale neferoase, un teritoriu scăldat de două mari fluvii – Zambezi la nord și Limpopo la sud – schimbarea președintelui a părut un eveniment așteptat și salutat de populație. Cât de consistentă va fi această rotație a cadrelor, rămâne de văzut. Africa a mai cunoscut asemenea momente entuziaste, care s-au transformat rapid în schimbări de operetă. Când regimul sinistru al lui Idi Amin s-a prăbușit în 1979, Uganda părea izbăvită după opt ani de groază. Caporalul ajuns mareșal a fost înlocuit cu Yoweri Museveni și din 1986 acesta nu s-a mai clintit de pe scaunul prezidențial. După 2005, noua constituție nu mai limitează numărul mandatelor prezidențiale, deci Museveni (73 de ani) rămâne președinte etern. Acuzat că plătește cu câte două mii de dolari pe fiecare parlamentar care îl susține, președintele s-a aventurat cu trupe în criza congoleză și în alte conflicte din zona Marilor Lacuri africane.

Republica Democrată Congo este un alt exemplu trist al schimbărilor de regim trădate. La căderea de la putere a lui Mobutu după aproape patru decenii de dictatură tolerată și finanțată de Occident în numele luptei anticomuniste, Laurent Kabila părea șansa reabilitării celei mai bogate țări a Africii. Vechile obiceiuri mor greu. Corupția, lupta pentru putere au provocat două războaie civile, peste cinci milioane de morți, o instabilitate politică gravă și o sărăcie cronică. Teoretic, Zimbabwe are șanse de relansare, dar promisiunea reabilitării politice, sociale și economice nu se apropie de speranțele cu care majoritatea africană și mediul internațional l-au creditat pe Mugabe când a pășit în fruntea statului ca prim-ministru și apoi ca președinte. Cât și cum vor fi adoptate măsurile reale de revenire la democrație, cum vor fi reactivate pârghiile care să pună la lucru un sistem dedicat mulțimii sărace, rămâne de văzut. Deocamdată, la cârmă se află cel poreclit admirativ „crocodilul".



La pas prin satul global



Eminescu și Tagore

Ion PĂTRAȘCU

D*oi poeți care nu s-au cunoscut niciodată,* este titlul simpozionului omagial, organizat la *Centenarul Eminescu,* în anul 1989. Ei nu s-au cunoscut, însă punctele de convergență dintre modul de gândire și de exprimare poetică sunt frapante, poate chiar de neînțeles pentru cei mai puțin familiarizați cu operele lor. Ei sunt aduși aproape, chiar în propria-i inimă, de Amita Bhose (1933-1992), ajunsă pe meleagurile noastre din îndepărtatul Bengal. Amita ni-i restituie pe cei doi poeți prin volumul *Eminescu și Tagore.* Scriitoarea, traducătoarea, profesoara de limba sanscrită și cultură indiană la Universitatea din București (1971-1992) recunoștea că *a fost doar o întâmplare primul meu pas în lumea eminesciană.* Fiind bursieră a statului român, la un curs de doi ani de limba română, Amita constata cu surprindere cât de mult rezona poezia *Ce te legeni, codrule* a lui Mihai Eminescu cu creațiile poetului ei preferat din Bengalul natal, Rabindranath Tagore (singurul laureat al Premiului Nobel din Asia anului 1913). După aceea, *Mai am un singur dor* a fost percepută de scriitoarea indiană ca *o melodie neîntreruptă, îngemănând toate hotarele timpului și spațiului.* După opinia sa, *poezia era o creație unică, în care (...) ritmul cosmic se manifestă mai puternic decât oriunde în creația eminesciană.* După acest contact inițial, Eminescu și Tagore sunt pentru Amita poeți-emblemă ai țărilor lor și punte trainică a relațiilor culturale româno-indiene.

Scriitoarea bengaleză s-a apropiat mai mult de Eminescu în anii în care și-a pregătit teza de doctorat, cu tema *Influența indiană asupra gândirii lui Eminescu,* care peste puțin timp avea s-o proiecteze drept unul dintre cei mai valoroși eminescologi, din țară și din străinătate. Teza de doctorat, susținută în anul 1975 la Universitatea din București, a fost publicată trei ani mai târziu sub titlul *Eminescu și India.* Autoarea a avut șansa ca îndrumător științific să-i fie un eminescolog renumit, prof. dr. docent Zoe Dumitrescu Bușulenga, care, sublinia Amita, *mi-a oferit o deschidere largă spre orizontul eminescian, plasat într-un context internațional.* După opinia specialiștilor, volumul *Eminescu și India* este cea mai amplă și mai sistematică tratare a relațiilor dintre gândirea indiană și opera lui Mihai Eminescu, fiind astăzi o lucrare de referință. Cercetarea exhaustivă pe această temă, se confesa Amita, *izvora din nevoia de a mă lămuri, pe mine însămi, deplin, de misterul apropierii versului eminescian de sensibilitatea și profunzimea liricii indiene.* Este lucrarea în care autoarea identifică numeroase puncte de convergență între personalitățile și creațiile celor doi poeți: ambii au început să scrie poezii încă din copilărie, au fost pasionați de studiu și cercetare, de o permanentă evoluție spirituală, nu în ultimul rând prin contactul cu alte culturi. Mai presus de toate, a fost poezia, despre care Tagore mărturisea că *este singurul adăpost a ceea ce este profund adevărat în viața mea.* La Eminescu ideea este stihuită astfel: *E menirea-mi adevărul numa-n inimă-mi să-l caut.*

Amita Bhose s-a aplecat cu multă pasiune asupra operei eminesciene, după cum remarca regretata Zoe Dumitrescu Bușulenga. *Este pentru prima oară când o minte indiană a judecat creația lui Eminescu în raport de străvechea cultură a Răsăritului... A regândit creația eminesciană într-o comparație neîncetată cu înțelepciunea tradițională, cu filosofia și literatura Indiei, fiind izbită de analogiile profunde dintre demersul gândirii mitico-poetic eminescian și cel al poeților țării sale.*

Pasiunea ei pentru opera poetului român a fost răsplătită în anul 1972 cu un Premiu al Uniunii Scriitorilor, după publicarea, în limba bengali, a volumului de poezie *Eminescu – Kevita (Poezii),* în anul 1969. Atunci, Eminescu era tradus pentru prima dată în acel spațiu geografic. Pentru Amita, Eminescu a fost întotdeauna un *kevita,* adică un *poet înțelept,* care, sublinia ea, având cunoștințe profunde despre filosofia și cultura indiană, ar fi putut fi chiar un poet al Indiei. *Cunoscându-l pe Eminescu, parcă l-am redescoperit pe Tagore, poetul inimii mele. Amândoi au determinat destinul cultural al țărilor lor.* Punctele de convergență din viața și creația celor doi poeți au constituit pentru Amita nu doar o mare și plăcută surpriză, dar și una dintre dificultățile majore pe parcursul traducerii poetului român, *pentru că universul lui se apropie atât de mult de cel al lui Tagore,* încât se temea ca nu cumva pasiunea sa pentru Tagore s-o influențeze în postura de traducătoare a lui Eminescu. Amita era cea mai în măsură să știe că Eminescu n-a scris aproape nimic despre India, că el nu era un indianist propriu-zis. Însă, sublinia ea, *prin scrierile sale, el a unit spiritualitatea indiană cu cea românească.* În opera eminesciană, Amitei i se înfățișa *o întreagă lume, în care Orientul se întâlnește cu Occidentul, Europa se unește cu Asia, infinitul se dezmărginește și granițele se șterg. O lume în care esența sufletului românesc rezonează cu spiritul indian.*

În volumul *Cosmologia lui Eminescu,* Amita Bhose prezintă un concept personal despre dimensiunea universală a poetului nostru nepereche. *Deși unii se tem că depistarea izvoarelor străine în creația lui Eminescu ar diminua meritul său de poet, noi susținem că numai un poet genial poate să asimileze idei afirmate cu mii de ani în urmă, să le prezinte într-o formă accesibilă epocii sale și să intuiască adevăruri care să găsească argumentări științifice abia peste o sută de ani.* Îndrăgostit de valorile universale, sublinia Amita, lui Eminescu nu avea cum să-i scape sensurile filosofice ale *Vedelor* și *Upanișadelor,* acele texte sacre hinduse, cu sensurile lor multiple: înțelepciune, cunoaștere sacră, învățătură sfântă, scripturi hinduse etc. Imaginea cosmologică din *Scrisoarea I* a lui Eminescu este inspirată de *Imnul Creațiunii* din *Rig–Veda.* La viziunea vedică din *Imn: Atunci nu era nici neființă, nici ființă, nu era văzduhul, nici cerul cel îndepărtat,* Eminescu replica: *La-nceput, pe când ființă nu era, nici neființă,/ Pe când totul era lipsă de viață și voință,/ Când nu s-ascundea nimica deși tot era ascuns.../ Când pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns.* Apoi, interogația vedică: *Ce acoperea?, unde?, sub a cui ocrotire, a apelor?; era oare un adânc fără fund?,* devine la Eminescu: *Fu prăpastie? genune? Fu noian întins de apă?/ N-a fost lume pricepută și nici minte s-o priceapă,/ Căci era un întuneric ca o mare făr-o rază.*

Gândirea budistă se reflectă în majoritatea poeziilor de maturitate ale lui Eminescu, din perioada 1870-1887. Astfel, în *Luceafărul* (tradus de Amita în limba bengali în 1969), Eminescu rezonează la gândirea budistă astfel: *Părând pe veci a răsări,/ Din urmă moarte-l paște,/ Căci toți se nasc spre a muri/ Și mor spre a se naște,* ceea ce sună ca o dorință de Nirvana. Aceeași inspirație și în *Epigonii,* unde poetul spune că *Moartea succede vieții, viața succede la moarte,/ Alt sens n-are lumea asta, n-are alt scop, altă soarte. Glossa,* după unii specialiști, ar fi cea mai budistă poezie a lui Eminescu, inspirată din cartea fundamentală a budismului, *Dhammapada.* După modelul acesteia, poetul tratează condiția omului în raport cu timpul, ceea ce este evident încă din prima strofă: *Vremea trece, vremea vine,/ Toate-s vechi și nouă toate;/ Ce e rău și ce e bine/ Tu te-ntreabă și socoate;/ Nu spera și nu ai teamă/ Ce e val ca valul trece.* Sub aceeași influență budistă sunt trecute și poezii precum *Rugăciunea unui dac, Memento mori, Ta twam asi, Eu nu cred nici în Iehova, Venere și Madonă* etc. Amita spunea că Eminescu putea fi chiar un poet indian, și chiar mai mult, întrucât, în *Glossa,* el își permitea să se inspire atât din *Rig-Veda,* cât și din învățăturile budiste. De la budism, Eminescu a preluat și floarea simbol a acestuia, nufărul, care semnifică iluminare. În poezia *Lacul,* Eminescu cântă nuferii albi și galbeni, nu florile mari și roșii ale budiștilor indieni. La el, *Lacul codrilor albastru/ Nuferi galbeni îl încarcă.*

Însă cunoștințele poetului român despre filosofia și cultura indiană nu se opreau aici. El nu era străin de *Codul de Legi al lui Manu* din India antică (sec. II-I î.Hr.) sau de opera marelui poet indian Kalidasa și capodopera acestuia, *Sakuntala,* scrisă în sanscrită (sec. IV-V d.Hr.). De altfel, Eminescu cunoștea și utiliza figuri mitologice din mai multe culturi și religii (zoroastriană, budistă, catolică și ortodoxă). În setea sa de cunoaștere, el trece ușor de la cultura Occidentului la marile filosofii orientale.

Interesul deosebit al lui Eminescu pentru sanscrită era cunoscut de contemporanii săi, însă Amita Bhose, profesoară și de limba sanscrită, a fost cea care a evidențiat cunoștințele lui substanțiale, până la nuanță, din această limbă a zeilor (el ar fi avut un vocabular de 2.500-3.000 de cuvinte și expresii). Scriitoarea bengaleză a adus dovezi convingătoare privind participarea lui Eminescu la cursurile de limbă sanscrită ale lui Weber de la Universitatea din Berlin. Tot ea a fost prima cercetătoare care a acordat o atenție serioasă manuscriselor eminesciene în care se află, în traducere, *Gramatica sanscrită mică* a lui Fr. Bopp, prima lucrare de acest gen în limba română. Conform opiniei avizate a Amitei, aceasta era încă *o dovadă a universalității sale, a deschiderii spre unghiuri filosofice, mistice, raționaliste mai puțin cunoscute.* Tudor Vianu aprecia, la timpul său, că *interesul lui Eminescu pentru sanscrită izvora din dorința de a pătrunde tainele creației prin parcurgerea textelor în original.*

Amita Bhose nu are doar meritul restituirilor. Ea a construit o punte solidă între culturile română și indiană. Pe lângă volumele cunoscute de publicul român, Amita a publicat peste 56 de traduceri din literatura română în limba bengali și circa 90 de articole și studii din bengali în română. Tot ea a fost sufletul simpozionului organizat cu prilejul Centenarului Eminescu din 1989, cu tema menționată deja: *Doi poeți care nu s-au cunoscut niciodată.* Astfel, această scriitoare din îndepărtata Indie, devenită un eminescolog reputat, chiar o româncă prin simțire și prin opera sa, comemora Anul Internațional Eminescu, proclamat de UNESCO, cu o manifestare pe măsură. Decizia UNESCO era urmare a receptării fără precedent a lui Eminescu în spațiul universal. Opera lui era deja tradusă în 150 de limbi și răspândită în 250 de țări ale lumii. Comemorări ale centenarului au fost în numeroase state, în forme specifice obiceiurilor locale.

Aici, voi aminti doar de inițiativa autorităților de la Moscova de a emite și pune în circulație (26 decembrie 1989) *Rubla Eminescu,* monedă în două milioane de exemplare, dintre care 200.000 de o calitate specială. Indiferent de subtilitățile gestului sau de comentariile de care a avut parte, decizia Moscovei a rămas un fapt istoric, de respect față de hotărârea unei organizații internaționale și care, de ce nu, poate semnifica și o perspectivă mai clară a rușilor asupra valorii universale a lui Eminescu. La noi, România lui Eminescu era prinsă cu alte treburi în 1989 și nu cu *Anul Internațional Eminescu,* proclamat de UNESCO. Vrem, nu vrem să recunoaștem, însă el a fost permanent o țintă predilectă a celor care vor să ne despoaie de identitate, începând cu prima fază a globalizării de după cel de Al Doilea Război Mondial și până în zilele noastre. Din nefericire, multă nefericire, s-a adeverit profeția poetului nostru din *Scrisoarea I: Neputând să te ajungă, crezi c-or vrea să te admire?/ Ei vor aplauda desigur biografia subțire,/ Care s-o încerca s-arate că n-ai fost vrun lucru mare,/ Ca-i fost om cum sunt și dânșii... Măgulit e fiecare/ Că n-ai fost mai mult ca dânsul...*

La finalul acestui articol, ce ar putea să-și dorească autorul? Își dorește ca Eminescu să rămână în inimile noastre, pe vecie, acea icoană minunată pe care ne-a lăsat-o Mircea Eliade: *Pentru noi, Eminescu nu este numai cel mai mare poet al nostru și cel mai strălucit geniu pe care l-au zămislit pământul, apele și cerul românesc. El este, într-un anume fel, întruparea însăși a acestui cer și a acestui pământ, cu frumusețile, darurile și nădejdile crescute în ele.*

Mircea Ionescu-Quintus, demn reprezentant al „Dinastiei Quintuşilor”



Elis RÂPEANU

Pentru Mircea Ionescu-Quintus, epigrama este un fel al său de a fi, el a trăit în epigramă şi pentru epigramă. În tot ce a scris, şi-a retrăit gândurile, şi-a concentrat puterea de redare a realităţii – condiţie a creaţiei artistice. Fostul ministru al Justiţiei e preocupat şi de definirea acestui produs literar, dând dovadă de înţelepciune şi modestie: revine asupra opiniei exprimate la *Întâlnirea epigramiştilor* în 1988: „Îmi amintesc că, acum vreo douăzeci de ani, mai tânăr şi mai grăbit în aprecieri, ziceam la o întâlnire de la Brăila că, «datorită dezvoltării sale impetuoase, datorită ancorării în realităţile sociale, cât şi a largii sale audienţe, epigrama a devenit un gen literar de sine stătător, care subsuma epitaful, madrigalul, duelul». Chiar dacă de atunci ea a continuat să se dezvolte, să-şi îndeplinească aceeaşi menire artistică şi moralizatoare,/…/ sunt dator să fiu mai prudent în estimări şi să consider că epigrama nu poate deveni al patrulea gen literar, ci rămâne, încă, pentru o vreme, o principală şi distinctă specie a liricii româneşti.” Cu aceeaşi preţuire faţă de această „importantă specie literară satirico-ironică”, precizează: „De fapt, statutul ei de creaţie literară i-l conferă autorii ei”. În acelaşi timp, manifestă o grijă permanentă pentru respectarea statutului ei literar. Astfel, în cotidianul *Prahova* (25 iunie 2009), patriarhul epigramei româneşti afirmă că nu prea are cuvinte de laudă pentru cei care încearcă să-şi facă un nume publicând tot felul de produse literare sub denumirea de epigramă: „Din ceea ce am constatat, cu mare uşurinţă se publică aşa-zise epigrame. Apar 10-15 volume pe an cu astfel de creaţii, dar care sunt mult sub nivelul epigramei româneşti adevărate”. Concluzia jurnalistei Ana-Maria Maxim este că, „în opinia lui Mircea Ionescu-Quintus, autorii noi au impresia că acesta este cel mai uşor gen literar, dar epigrama reprezintă, de fapt, cel mai greu gen”.

Epigramele lui Mircea Ionescu-Quintus exprimă întreaga gamă a comicului, de la umor la ironie şi sarcasm; predomină, totuşi, umorul, caracteristic românului: autorul „vânează” păcatul, dar e alături de păcătos. Ingeniozitatea schimbării de „macaz” duce la punctul de întâlnire a ideilor corelate:

Stau pe plajă-ntinşi la soare
Un flăcău şi-o fată mare;
Când lăsatu-s-a-nserarea
Mare mai era doar marea!

E sensibil faţă de femeia rezervată, cuminte:
Femeia, eterna poveste
În viaţa ei fără păcate,
Nici nu fumează, nici nu bea,
Nu are seamăn, nici etate
Şi totuşi, are ea ceva…

Aluzia fină se insinuează şi în *Autumnală:*
Covor fără pereche
Vântu-ndrăgostit lulea
Cântă frunzei la ureche
Şi ea, biata, va cădea.

Dar se mai întâmplă şi aşa:
Este-o vorbă nu prea nouă
Ce-o auzi pe la uluci:
Între două nu te plouă…
Mulţumesc, dar te usuci!

Există şi căsnicii nefericite, care duc la convingeri dramatice:
De când jurară amândoi
Că numai moartea-i va desparte,
Ea nu se mai temea de moarte,
Nici el de viaţa de apoi.

În şarjele epigramatice, sare la atac, speculând, uneori, poanta celui care-ntinde spada, întorcând-o „ca la Ploieşti”. Astfel, la afirmaţia sa că epigramele circulă din gură în gură, Mircea Trifu îl ţinteşte: *Judecate cu măsură,/ Poantele-i meşteşugite/ Circulă din gură-n gură/ Însă nimeni nu le-nghite.* Săgeata retrimisă se transformă în bumerang în replica celui vizat:
Da, poantele-mi plac la lectură
Şi-s îndrăgite mult, încât
Vor circula din gură-n gură
Chiar dacă ţie-ţi stau în gât.

Ca toţi marii epigramişti, era spontan, improviza catrene în care expresiile atacantului erau învăluite ingenios în sensuri născătoare de poante umoristice. Poetului Ion Bănuţă, cu pleşuvie, ca şi el, i se adresează, la primirea acestuia în Clubul „Cincinat Pavelescu”:
Patronul nostru Cincinat
Din Necuprins, când a aflat,
A spus zâmbind: într-adevăr
Acuma suntem toţi în păr.

Regretatul epigramist Ioan Pop din Cluj-Napoca se adresează celor doi fraţi, Mircea şi Nelu: *De la tată, mi se pare,/ Moşteniră cu dreptate/ Harul strofelor sprinţare…/ Fiecare jumătate.* Replica e de-a dreptul deprimantă:
Nu strălucesc pe firmament,
Dar, comparându-ne, îmi zic:
O jumătate de talent
E mult mai mult decât nimic.

Amintim şi reacţia lui Nelu Quintus în legătură cu „Dinastia Quintus” (un tată şi doi fii). Ion Grigore (1907-1990), profesor emerit, care şi-a câştigat notorietatea nu numai ca profesor de matematică al lui Nichita Stănescu, ci şi ca epigramist (străduţa de pe latura stângă a Liceului „I.L. Caragiale” din Ploieşti, care se numea Soarelui, azi îi poartă numele), îi roagă pe cei doi fraţi să semneze numerotat, *Ca să ştim care-i din voi/ Quintus unu, Quintus doi.* Nelu Quintus pune lucrurile în adevărata lor lumină: *Moştenind pe tatăl, bunu',/ Deopotrivă, amândoi/ Cum să fim „unu şi doi”/ Când ne ştim unu şi unu?*





În acest context, fratele cel mare vrea să rămână cel mare şi se adresează celui mai mic:
Deşi erai de mic odorul mamei
Şi tata deopotrivă ne-a crescut,
În cazul nostru, harul epigramei
E apanajul primului născut.

Creaţia Domnului Mircea demonstrează şi legătura dintre epigramă şi aforism – forma scurtă de literatură oarecum diferită de *maximă* şi *proverb:* acestea exprimă adevăruri generale, concluzii morale, sinteze izvorâte din analiza faptelor comune, sub formă de reguli de viaţă cu valoare universală, în timp ce aforismele sunt oglinda opiniilor autorului, e experienţa lui de viaţă, convingerilor sale, dând gânduri care nasc alte gânduri: *Numai femeia poate să-l facă pe bărbat să se simtă nemuritor; Când rătăceşti pe drumul amintirilor, timpul stă pe loc; Mai rău decât să fii singur e să te simţi singur alături de cineva* etc. Şi aforismul şi epigrama sunt construite pe contradicie, aluzie, jocul de cuvinte, ele exploatează cotidianul, dar şi universalul, superficialul şi ceea ce e profund, particularul şi generalul, ca o misterioasă picătură de diamant a spiritului. Însă, în aforism, artificiul iluziei constă într-o insinuare care nu explică totul, dar produce o surpriză, în timp ce caracteristic pentru epigramă este devoalarea implicitului prin explicitul poantei. Să nu uităm catrenul antologic al lui I.St. Bogza (1905-1988): *Tot omu-n lume-i efemer,/ În el e şi pământ şi cer,/ Dar în poet, pe drept cuvânt,/ E cer mai mult decât pământ.* Mircea Ionescu-Quintus, cu activitate de o viaţă în cadrul Justiţiei, ajunge la următoarea concluzie:
De când soarele şi luna,
De când valul spart de stâncă,
Adevărul e minciuna
Nedescoperită încă.

Prostia, motiv frecvent în creaţia epigramatică, îi prilejuieşte următorul catren:
În universul nostru strâmt,
Plin de virtuţi şi de ocară,
Prostia este o povară
Pe care cei vizaţi n-o simt.

Regretul faţă de neregulile prezentului şi-l exprimă în epigrame precum *O scrisoare pierdută:*
Şi Caţavenci, şi Tipătești,
Apar mereu pe-a vieţii cale;
Păcat că nu mai întâlneşti
Şi-un Caragiale.

Acest autor prolific a scris şi romane, ca şi Cincinat. Fiind structuri înrudite, asupra lor se revarsă vraja ochilor. Quintus spune: *Mi-e dor de ochii tăi adânci/ Scânteietori ca soarele de mai,/ Mi-e dor de vraja ce-o aduci/ Prinos al părului bălai* (compozitor, Nelu Danielescu, din Ploieşti), iar Cincinat e fermecat de raza ochilor verzi: *Frumoasa mea cu ochii verzi/ Ca două mistice smaralde,/ Te duci spre alte ţări mai calde/ Melancolia să ţi-o pierzi...*

Fiind o personalitate complexă, cu activităţi şi realizări notabile în mai multe domenii, deşi în ultimul timp a crescut popularitatea sa ca liberal, Mircea Ionescu-Quintus rămâne celebru, în primul rând ca epigramist şi umorist de înaltă clasă şi de o inteligenţă sclipitoare. Că, vorba aia: *În lumea asta de ocară/ În care gluma-i antidot,/ Umorul e o floare rară,/ Prostia creşte peste tot.* Chiar şi în calitatea sa de mare om de stat, n-a încetat să se manifeste şi ca epigramist, această „domnişoară balerină” care dansează în literatura română în poante ascuţite, făcând casă comună cu demnităţile de senator, ministru, preşedinte al P.N.L. Cu un cuvânt de spirit, a anulat adesea diferenţele de opinii. De altfel, însuşi mărturiseşte: „În cei zece ani în care am fost parlamentar, nu de multe ori, nu de puţine ori am rezolvat probleme serioase cu o glumă, câteodată chiar cu câte o epigramă.”

Noi, epigramiştii, îl considerăm nemuritor, contrazicând, prin exemplul personal, catrenul care circulă pe seama breslei noastre: *E breasla care-n viitor/ Va pierde mult din efectiv:/ Epigramiştii mai şi mor/ Şi unii mor definitiv.* Şi, exact în ziua în care l-am însoţit pe drumul care-l ducea acolo unde se află şi rădăcinile neamului, am înţeles că Mircea Ionescu-Quintus n-a murit, ci a devenit nemuritor. Înainte de a *pleca,* se adresează epigramelor sale:
Vă trimit din gură-n gură
Să cutreieraţi prin lume
Şi apoi la editură
Ca să apăreţi… postume.

Rămâne în sarcina U.E.R. redactarea unui volum care să cuprindă toate epigramele lui Mircea Ionescu-Quintus, împrăştiate în diverse publicaţii. E cunoscut, de asemenea, acest epitaf, capodoperă a modestiei:
Acum, iertat îs de păcate
Şi lumea-i slobodă să spună
Că am făcut ceva dreptate
Dar nicio epigramă bună.

Ne permitem să parafrazăm acest autoepitaf şi să spunem:
Acum iertat eşti de păcate
Fiind plecat, tot omul spune
Că-n viată ai făcut dreptate
Şi multe epigrame bune.



GO-ul, dincolo de joc



Valoarea educativă și terapeutică a GO-ului (III)

Yasutoshi YASUDA, 9 dan

Satul alpin de GO. După ce a demarat programul de GO la grădinița din Shonai, a apărut o altă oportunitate. Am fost chemat să prezint jocul de GO copiilor dintr-o grădiniță din Omachi, prefectura Nagano. Sub conducerea primarului, dl Yoshimasa Koshihara, orașul Omachi încerca să se înviorează, transformându-se într-un „sat alpin de GO". În una din zile, primarul a vizitat Nihon Kiin, Asociația Japoneză a Jucătorilor de GO din Tokyo, pentru a discuta modul de a pune în practică această idee, iar eu m-am nimerit acolo și l-am întâlnit. I-am povestit despre experiența mea cu grădinița din Shonai și l-am rugat să-mi faciliteze o vizită la o grădiniță din orașul lui, pentru a încerca și acolo ideea mea de dezvoltare umană. Primarul a aprobat cu bucurie și astfel a început relația mea cu orasul Omachi.

În august 1994, am vizitat grădinița Daisan din Omachi. Din nou am fost privit la început ca o pacoste, dar era de înțeles. Numai că era o grădiniță municipală, prin urmare, nu puteau să refuze ordinele primăriei. Reacțiile educatoarelor îmi erau familiare. „Cum poți să vii să faci lecții de GO, când programul este atât de încărcat?" Când le-am explicat intențiile mele, am observat că una dintre educatoare dădea din cap cu entuziasm, dar, privind mai atent, mi-am dat seama că, de fapt, ea nu aproba, ci era împotrivă... Poate și din cauză că aveau prejudecata că GO-ul este un joc groaznic, nu erau interesați de ce le spuneam.

Am terminat de bine de rău explicațiile și am hotărât să încercăm să joc GO-captură cu treizeci și cinci de copii de cinci ani. Introducerea a fost scurtă: „înconjoară și capturează". Am început să jucăm imediat. La fel ca la grădinița din Shonai, copiii au îndrăgit curând GO-ul, iar ochii le străluceau în timp ce deveneau total absorbiți de joc. Era dincolo de ce credeau educatoarele și astfel au realizat și ele că nu e deloc dificil a juca GO-captură.

„M-am convins că asta chiar se poate", mi-a spus Taeko Takizawa, directoarea grădiniței. Bineînțeles, până atunci, nu jucase niciodată GO. Atunci când i s-a cerut din partea primăriei să mă primească, a fost foarte surprinsă, pentru că gândea că o grădiniță nu are nimic de a face cu ideea „satului alpin de GO". Dar ceea ce îmi arăta că acolo erau cu adevărat educatori profesioniști era faptul că se gândeau totdeauna la ce este mai important pentru copii. După ce am jucat GO, am discutat din nou cu educatoarele și de data asta atitudinea lor era complet schimbată. Când am vorbit despre motivul pentru care era nevoie de GO, dra Takizawa înțelesese dinainte ce voiam eu să le transmit.

Schimbarea apărută la grădinița Daisan era aceeași pe care o observasem la Shonai. În particular, puterea de concentrare a copiilor era uimitoare. Copiii nu pot sta liniștiți dacă sunt plictisiți, iar educatoarele nu puteau crede că acei copii mici ar putea sta liniștiți treizeci de minute sau chiar o oră întreagă, concentrați asupra jocului de GO.

A mai fost un rezultat pozitiv la grădinița Daisan. Copiii care au învățat să joace GO au vorbit despre asta familiilor lor și astfel au început să joace cu frații sau cu părinții. Efectul printre părinți a fost foarte bun. Dra Takizawa mi-a spus că unii dintre ei au propus organizarea unei întâlniri de GO, la care să participe și copiii și părinții. Unii părinți au început să-și noteze partidele, pentru a întreba ce mutări ar fi trebuit să facă în anume situații. Educatoarele nu văzuseră niciodată părinții implicați atât de pozitiv. Dincolo de asta, acolo unde trei generații trăiau împreună sub același acoperiș, bunicii au învățat să joace GO-captură și au fost astfel în stare să comunice mai bine cu nepoții. Până atunci, avuseseră puține posibilități de comunicare, din cauza rupturii între generații, dar acum se bucurau împreună jucând GO. Povestea a fost mediatizată pe un canal TV local.

Domnișoara Takizawa a explicat în felul următor: „Există discipline ale educării copiilor, cum ar fi muzica, limba, sportul, îngrijirea sănătății. Noi îi ghidăm pe copii în funcție de fiecare dintre aceste discipline. GO-ul nu intră într-o categorie particulară. Învățarea sau ghidarea presupune că educatorii pun la dispoziția copiilor un model pe care ei să-l urmeze. La GO, însă, copiii învață o regulă simplă și apoi se gândesc singuri la pasul următor în timp ce urmăresc partidele pretenților. Ei pot face asta fără un model. Până acum nu a existat un alt exemplu de acest fel. Acest lucru va duce la o revitalizare a educației copiilor."

Nu există un șablon fix în jocul de GO. GO-ul este un continuum de creativitate și descoperire. Din acest motiv, nu există șabloane. Fie că jucăm propria partidă, fie că urmărim partida altora, nu putem face niciun pas înainte fără a folosi la cel mai înalt nivel creativitatea și capacitățile de gândire. Personal, deși sunt jucător profesionist de GO, nu am gândit jocul în acest fel până acum și am găsit ceva nou și înviorător în cele spuse de dra Takizawa.

Activitatea de GO din grădinița Daisan s-a extins între timp la alte șapte grădinițe din oraș. Expresia de vioiciune de pe fețele copiilor ne făcea pe toți fericiți.

În iulie 1995 a avut loc o întâlnire națională a persoanelor implicate în grădinițele și creșele care includeseră jocul de GO în programa lor. A fost prima întâlnire organizată sub titlul „GO și educație". Concluziile studiilor prezentate cu acest prilej au fost cu toate excelente. Cele ce urmează sunt preluate din prezentarea grădiniței Daini din Omachi.

„Experiența mea cu GO-ul m-a făcut să-mi dau seama că copiii au capacități mult mai mari de dezvoltat decât își imaginează adulții. Am crezut că nu se poate ca un copil să-l învingă pe un părinte și că ar fi nedrept să nu-l lași pe copil să câștige. Dar acum, oricât de mult încerc, rar îl mai înving pe fiul meu. Deși mă simt oarecum vexată, în același timp sunt fericită că am putut descoperi potențialul copilului meu.

În zilele noastre, copiii sunt tentați să privească la televizor și să joace jocuri pe calculator, fără să mai converseze cu părinții. Cu toate acestea, copiii mei mă roagă să joc GO cu ei. O fac și discut cu ei în timpul de relaxare de seară sau în pauzele lucrului prin casă. Sunt sigur că atunci când vor creste, copiii își vor aminti de acest timp prețios, plin de căldură sufletească, pe care l-am petrecut împreună. De asemenea, de fiecare dată când văd un copil jucând GO cu educatorii din grădiniță, mă gândesc ce norocoși sunt cu toții și apreciez atenția plină de afecțiune pe care educatorii o arată copiilor."

Au fost multe alte lucruri similare. Se spune că în societatea de azi există tot mai puțină comunicare între copii și părinți. Se mai spune și că relațiile umane în general slăbesc. Cu siguranță, GO-ul îi face pe copii mai activi, dar am fost cu deosebire bucuros să continui programul atunci când am aflat că în felul acesta se întărește și *dialogul părinți-copii.*

Cuvântul GO este o variantă a numelui folosit curent în Japonia pentru joc, care este *igo* și înseamnă „jocul încercuirii". În japoneză, GO-ul mai este numit și *shudan,* ceea ce, literal, înseamnă „vorbirea mâinilor" sau „comunicare cu mâinile". Este o conversație de la inimă la inimă, fără a fi nevoie de cuvinte. Astfel, comunicarea este posibilă indiferent de vârstă, gen sau naționalitate. Atunci când primesc scrisori de la mame, am convingerea că oamenii din vremurile de demult care foloseau termenul *shudan* știau că se poate comunica prin intermediul GO-ului.

→

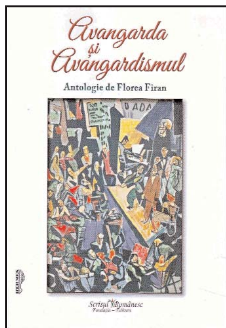
Semn(al) de carte

***Avangarda și avangardismul,* antologie de Florea Firan, Scrisul Românesc Editura-Fundația, Craiova, 2017**

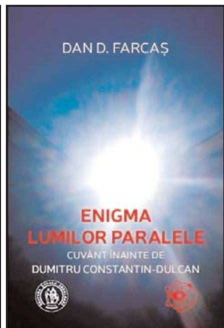
Volumul de față cuprinde textele integrale ale autorilor care s-au înscris la Colocviile Scrisul Românesc, ediția 2016, inclusiv ale celor care nu au putut să le susțină în mod direct, din varii motive. În numărul 9 din septembrie 2016 al revistei *Scrisul Românesc* au fost reproduse textele comunicărilor în sinteză susținute în cadrul Colocviilor de către autorii prezenți. (Florea Firan, în studiul introductiv)

Ion C. Ștefan, *Umbra dintre noi,* roman, ediția a doua, Editura Arefeana, București, 2017

Protagoniștii acestei iubiri ideale sunt uniți prin durerea care purifică, fiindcă este într-adevăr o iubire dincolo de iubire. Există pasaje în carte pe care le putem considera adevărate poeme în proză, elogiu al tinereții și al frumuseții, al Eternului feminin. (...) O carte grea de înțelesuri, copleșitoare și vibrând de emoții și frumusețe, această creație a scriitorului arefeano-bucureștean Ion C. Ștefan va sta ca mărturie că adevăratul drum spre alții pornește din propriul nostru suflet, având ca început lămurirea de sine. (Maria Mona Vâlceanu, în prefața la carte)







Dan D. Farcaș, *Enigma lumilor paralele,* Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2017, Colecția Noua Spiritualitate, coordonată de Dumitru Constantin-Dulcan

Cartea lui Dan Farcaș este o pledoarie pentru o Nouă Știință, una a totalității, a întregului existent. Conflictele și neajunsurile lumii actuale demonstrează că omul nu are acces decât la frânturi de adevăr despre sine, zbătându-se într-o angoasantă incertitudine și confuzie.

Este nevoie de o nouă gândire, o nouă paradigmă, o Nouă Spiritualitate, o Nouă Știință post-materialistă. Constatăm cu toții că, dincolo de condiția noastră fizică, materială, căreia i-am acordat o atenție aproape exclusivă, există realități pe care nu le mai putem ignora. În ciuda succeselor tehnologice, observăm cu toții că „nu-i pace sub măslini". Egoismul, agresivitatea, fanatismul, terorismul, demagogia, dorința de dominare a celor „mari" asupra celor „mici", sărăcia flagrantă și umilitoare a unor mase mari de oameni întrețin pretutindeni conflicte care se pot ușor solda cu o aruncare în neant a întregii planete.

Cultivarea iubirii și a frumosului, ne spune Dan Farcaș, poate oferi o șansă spre mai binele tuturor. (Dumitru Constantin-Dulcan, pe coperta a patra)



Halucinații ozenistice



Mircea OPRIȚĂ

Poetă și prozatoare, Olga Caba s-a născut la 23 mai 1913, în comuna Valeva (Volovoje Podkarpa) din Bucovina ucraineană, într-o familie de cadre didactice. După Liceul Comercial de Fete din Oradea, absolvit în 1929, a frecventat Facultatea de Litere și Filosofie din Cluj (licența obținută în 1934). Ca profesoară, a predat engleza în Botoșani, Focșani, Oradea, București, Sebeș-Alba, aici pentru o perioadă mai lungă (1936-1958). Între 1952-1953 a suferit o detenție la Mislea și Văcărești. A debutat cu poezie în 1933, în revista turdeană *Abecedarul,* continuând, fără mare succes, să publice versuri în revistele interbelice *Abecedar, Gândirea, Revista Fundațiilor Regale*. Culegerea sa de *Poezii* avea să apară relativ târziu, în 1970. Debutul editorial și l-a făcut cu memorialul de călătorie *Vacanță sentimentală în Scoția* (1944), urmat, iarăși la mare distanță în timp, de romane: *Cumpăna din cetate* (1977), *Pasul alăturea* (1979), *Totaliter Aliter* (1982), *Zodia vărsătorului de apă* (1988), între care și un volum de *Nuvele fantastice,* apărut în 1984. A murit în Sebeș, la 25 iulie 1995.

Complex, interferând cu umor și poezie planul realului cu cel imaginar, *Totaliter Aliter* este un roman de inițiere ezoterică prin pretextele genului SF și chiar pe coordonatele sale estetice. Convenția cărții mizează inspirat pe „labilitatea" – de fapt, complicația – perspectivei din care privește lumea personajul principal, Laura cea „suie". Excentricitatea ei ține de simțire și de inteligență și se traduce printr-un categoric refuz al banalității. Mai exact, tânăra e incapabilă să accepte cu resemnare condiția profund limitatoare a observatorului comun, insensibil, de un pedestru și practic realism. Cu o uluitoare disponibilitate perceptivă, Laura alunecă firesc spre fantastic. În lipsa prejudecăților, nicio barieră intelectuală nu-i va produce blocaje mentale, ori măcar reacții retractile, atunci când insolitul o va provoca. Iar obiectul acestei ispite este fie timpul („s-a deschis o cută a timpului care a fost totdeauna aproape"), fie „lumile suprapuse", care, în respectul paradoxurilor moderne, „încap toate pe vârful unui ac". Invitând mereu, cu o abilă insistență asupra aspectelor înșelătoare ale materiei, la reconsiderarea acesteia din urmă dintr-un unghi mitico-poetic, scriitoarea produce treptat acea „personală perspectivă metafizică" sugerată prin „elemente de science fiction perfect stăpânite", de care vorbea undeva Mircea Iorgulescu. Speculația paraștiințifică nu deranjează câtă vreme pe scheletul ei permite să se constituie, ca literatură, un produs esteticește viabil și valoros.

În bibliografia prozelor de inspirație ozenistică, *Totaliter Aliter* aduce noutăți care, totuși, în niciun caz nu arată că subiectul nu s-ar lua în serios. Până să le descoperim, ni se oferă soluția „clasică", într-o ordine convențională și precis gradată a momentelor: apariția „farfuriei", ruperea logicii unor fenomene, întâlnirea „de gradul trei", „răpirea", zborul intergalactic cu valoare inițiatică, vizita pe planeta-model și întoarcerea eroului în calitate de purtător al unui mesaj insolit. Tacâmul este complet, ca în cele mai ortodoxe lucrări ale genului. Surprizele țin însă de materialul turnat în schemă spre a-i da volum epic și consistență ideatică, de sensurile și profunzimea unei meditații, de scriitură. Toate acestea scot cartea Olgăi Caba din serie, asigurându-i avantajele unui regim excepțional. E adevărat, unele pagini de descripție a „ideosferei" lumii produc impresia de exces. Nu le reproșăm subiectivismul impregnat de parfumurile grele ale filosofiei orientale, ci stăruința în problemă până la transformarea dialogului inițiatic, pe alocuri, într-un manual ezoteric cu caracter didacticist. Dar modul în care se discută limitarea pământeană vizavi de gândirea cu deschidere cosmică e inteligent, fără simplificări rigide. Romanului i se lasă astfel posibilitatea de a-și contura opțiunile pe parcurs, din aproape în aproape, și numai după o bine regizată pendulare a ideilor. Ca într-un eseu filosofic, conflictul rămâne abstract și îmbracă un aspect moral. Sedusă de misterul unei gândiri superioare, al unei trăiri metafizice pure și infinit-cuprinzătoare, Laura se detașează cu bucurie de „micimea" rutinată a destinului ei terestru. O face pentru a descoperi, în finalul experienței sale stranii, reversul medaliei: prețul supraomenescului este omenescul, desprinderea de „suficiența" condiției originare înseamnă automat și o renunțare la bogatul amalgam de sentimente umane. Cu toată pledoaria pentru o vertiginoasă transcendere a limitelor intelectual-cognitive ale omului, morala fabulei întoarce gestul spre punctul de plecare. Înțelepciunea supremă acceptă normalitatea și chiar frumusețea unui destin specific, fatalmente limitat.



Când apelează la registrul comic, scriitoarea atinge performanțe maxime în episodul de utopie voltairiană al „carabonțienilor", un „neam de ființe cam de înălțimea turnului Eiffel", cu vag aspect de cangur monumental. „Gintă mult iubitoare de artă", carabonțienii organizează în cinstea minusculilor (prin comparație) vizitatori un spectacol grotesc, de un absurd perfect, cum trebuie să pară teatrul No, cu măștile, gesturile ritualizate și muzica lui monocord-tânguitoare, unor europeni ironici și neinițiați. Burlescul scenei devine de-a dreptul hiperbolic datorită proporțiilor cadrului, actorilor extravaganți și timpului de reprezentație, acesta din urmă ajustat după interminabilele zile ale planetei.

„Din nou, cortina-capac se ridică în aer. Scena înfățișa o pustietate, în primul plan cu o seamă de sfincși așezați în semicerc. Sosi apoi o creatură cu cap de purcel și labe de gâscă, se așeză pe jos și plânse lacrimi amare. Ceilalți o ascultară cu respect, între timp unul din sfincși se scărpină în cap, pe urmă căscă. Toba bătea în contrabas lugubru. Ploua, ningea, apoi iar ploua. Lucrurile merseră în felul ăsta cam o jumătate de ceas. Veni apoi o femeie, adică una din acele creaturi frumoase care sunt adorate în Carabonția, trăgând după ea cu mari poticniri un instrument cu corzi în formă de balenă. Cap de porc se simți și ieși după o reverență. Nimeni nu-l luă în seamă. Femeia se așeză pe locul lui și multă vreme cântă din gură foarte melodios, dar parcă fără multă convingere. Nu se acompania cu instrumentul adus. De ce îl mai adusese? Mai trecu o jumătate de oră. [...]

Se înfățișă apoi pe scenă un bărbat, se înclină profund în fața femeii care nu-l luă în seamă, se așeză la picioarele ei, își puse în cap o pălărie cu clopoței și începu să ragă. Veni apoi un al doilea, dar fără pălărie, și răgi și el. După ce dădu Dumnezeu de amuțiră amândoi, stătură multă vreme și se uitară la public, și publicul se uita la ei. Femeia își dădu cu lac pe mustăți și părea că se plictisește. Din când în când se scobea în urechi și făcea «nu» din cap. Cine știe ce voia să spună. Laura adormi, și când se trezi, peste vreo două ore, scena mută continua încă în același fel. Publicul părea absolut subjugat."

Musafira de pe Pământ va mai avea, de altfel, prilejul să doarmă copios și în continuare, pe locul ei din amfiteatru, deoarece spectacolul – „marea dramă națională" a carabonțienilor – se termină abia peste o săptămână, într-un imens cor de răgete nemângâiate. Când vizează personaje aflate la nivelul „normal" (uman) al acțiunii, ironia dă o linie fin caricaturală unor portrete vii, bine intuite sub aspect psihologic. Grotescul nu ocolește, totuși, nici situațiile derivate din sursă „realistă", însă profund deformate de contactul lor cu imaginarul fantastic. Este ceea ce se întâmplă, de pildă, atunci când birocrația polițienească are ambiția să aresteze echipajul extraterestru descins dintr-un OZN:

„– Vă rog să-mi predați pașapoartele dumneavoastră, zise el nu fără asprime, precum și o dovadă că ați fost vaccinați împotriva turbării, a holerei și a tifosului exantematic, brevetele dumneavoastră de pilot, certificatul de școlarizare al dumneavoastră și al copiilor dumneavoastră, o dovadă de stare civilă stampilată de autoritățile locale, alta de plătirea impozitelor, a curentului electric, lista rudelor din străinătate după alfabet și vârstă, carnetele de partid, dacă le aveți, precum și permisiunea dumneavoastră de aterizare, prevăzută cu timbrele și ștampilele de rigoare.

– Scârț! îl auzi pe Zem din nou.

– Să mă urmați imediat la secție amândoi, zise, simțind că i se ridică sângele la cap.

Mai auzi și o altă vorbă care îl orbi de furie.

– Gura! strigă ca la orice derbedeu. Mâinile sus!

Își și găsise cu cine. Cei doi stăteau și se uitau la el zâmbind. Cu propria lui mână se întâmplă însă ceva straniu. Când o vârî în buzunar după armă, dădu peste ceva rece și lipicios. O scoase iute ca din foc, cu un strigăt. Mâna lui era îmbrăcată, ca într-o mănușă, cu un strat gros de materie roșcată și sticloasă.

– Sânge! strigă.

– Nu vă speriați, zise Laura care stătea lângă el, e numai puțină marmeladă de portocale."

Un final ambiguu face și el parte dintr-o iscusită strategie a credibilității. El permite romanului *Totaliter Aliter* să fie citit eventual și ca o halucinație explodată din subconștientul eroinei, în momentul dramatic al unui accident.

Am mai învățat ceva minunat despre semnificația GO-ului la nivelul grădiniței. Citez dintr-o scrisoare a domnișoarei Miwako Tanaka, educatoare la grădinița Daisan: „Mi-am dat seama că originea cuvântului GO vine de la scena cu mai multe persoane așezate în jurul tablei de joc, gândindu-se la mutări. La început am crezut că originea termenului se referea la înconjurarea de piese, spre a fi capturate, dar ce frumos este să te gândești că scena din jurul tablei a sugerat cuvântul. Copiii adunați în jurul tablei împreună cu prietenii fac acest lucru evident. Când voi mai fi întrebată ce este GO-ul, voi răspunde cu încredere în acest fel. Îmi dau seama că acesta este, într-adevăr, începutul relațiilor interpersonale despre care ne vorbea dl Yasuda, adică începutul relațiilor umane, comunicării, stabilirii de noi prietenii."

Încă nu am uitat impactul pe care această scrisoare l-a avut asupra mea. Am spus de multe ori că GO-ul este important pentru comunicare, dar nu m-am gândit la o asemenea interpretare a termenului, aceea privind oamenii care se atașează unii de alții prin înconjurarea tablei de joc. Până atunci, credeam că, atâta vreme cât copiii se bucură, nu contează cu adevărat ce joc practică.

Dar, la o privire mai adâncă, este greu de găsit un alt joc care să aibă o bază similară, indiferent de vârstă, gen sau limbaj. Prin simpla apropiere în jurul unei table de joc, oricine stabilește o legătură cu ceilalți.

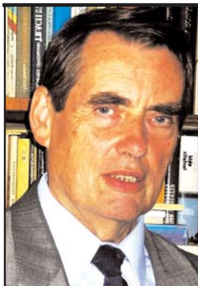
Atunci când am fost la grădinița Daisan pentru prima dată, nu mi-am dat seama că era acolo o fetiță cu probleme mintale, printre cei treizeci și cinci care jucau GO. Mai târziu, una dintre educatoare mi-a spus: „Nu am văzut-o niciodată zâmbind atât de fericită."

Știam că GO poate juca oricine și am spus asta oricui. Totuși, nu eram atât de convins că și copiii cu probleme mintale pot să joace – pentru că nu avusesem nicio experiență apropiată cu asemenea persoane. Întâmplarea de la grădiniță mi-a sugerat ideea să bat la ușa instituțiilor care se ocupau de persoane cu dizabilități. Lucruri incredibile mă așteptau și pe mine și pe cei care lucrau în asemenea instituții.

(Fragmente din cartea *GO as Communication. The Educational and Therapeutic Value of the Game of GO*, de Yasutoshi Yasuda 9 dan, Tosho-bunka, 2000, traducere în engleză de Yoshimi Nakao pentru Editura Slate and Shell, Richmond VA, 2002; informații din GO-ul românesc se pot găsi pe site-ul Federației Române de GO, www.frgo.ro)



Orizont SF



Vom deveni cyborgi?

Dan D. FARCAȘ

Argumentam în articolele anterioare ale acestui serial că este practic imposibil să nu existe, în Univers, civilizații extrem de vechi, care au depășit stadiul nostru de evoluție, cu sute de milioane, dacă nu cumva chiar cu miliarde de ani. Am convenit că le putem numi *hipercivilizații.* Așa cum spune *Paradoxul lui Fermi,* reprezentanții acestor civilizații, foarte bătrâne, trebuie să fi sosit încă demult pe Pământ, totuși nu îi vedem nicăieri.

Este un cerc vicios în care ne rotim de la începutul acestui serial. Într-un asemenea impas, tehnicile de analiză ne sfătuiesc să obținem mai multe date și să dăm definiții mai precise. O primă observație ar putea fi că, pentru a ști dacă sunt sau nu aici, ar trebui să-i putem recunoaște. Deci, ar trebui să știm cum arată. Cu alte cuvinte, primele întrebări pe care trebuie să ni le punem sunt: au ei oare, chiar și la sute de milioane de ani diferență în evoluție, o înfățișare asemănătoare cu a noastră? Folosesc același tip de vehicule? Comunică tot prin unde radio? Ș.a.m.d.

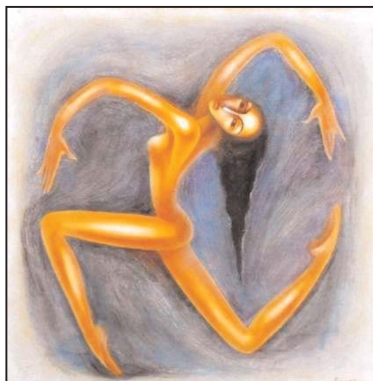
Acum 550 de milioane de ani, strămoșul nostru era un viermișor. În acel timp (sau chiar cu mult înainte), undeva, într-un alt colț al Universului, mai mult decât sigur, niște ființe aveau deja înfățișarea, inteligența și tehnologia noastră. Noi am evoluat între timp, din acel viermișor până la înfățișarea și civilizația actuală. E de presupus că ei au evoluat, la rândul lor... Oare la fel de mult ca de la viermișor la om? La ce formă puteau să ajungă astfel? Sau au rămas la aceeași înfățișare, precum „fosilele vii", de pildă, coelacantul, care, după ce și-a găsit o nișă în ecosistem, a rămas neschimbată 400 de milioane de ani?

Oricum, în evoluția noastră, de acum înainte, vor conta infinit mai puțin mecanismele oarbe ale hazardului și ale selecției naturale, ștafeta fiind preluată de modificările artificiale produse prin tehnologii avansate, între care vor fi și unele la care azi încă nici nu ne putem gândi.

Între altele, se vorbește tot mai mult despre *augmentarea umană,* adică depășirea, temporară sau permanentă, a limitărilor actuale ale corpului uman, folosind mijloace naturale sau artificiale, atât la nivel de individ, cât și la cel al unor grupuri care vor transmite noile caracteristici la urmași. Sunt țintite: îmbunătățirea memoriei, a comunicării, a percepției, a gândirii, dar și a calităților fizice. Ele se pot realiza prin mijloace dintre cele mai variate, de la neurostimulatoare și suplimente alimentare până la implanturi (cum ar fi stimulatorul cardiac), ori proteze speciale, de tipul exoscheletului.

O soluție mai radicală, dar care va întâmpina și o rezistență mai mare, este terapia genetică, de pildă, selecția embrionilor, înlocuirea unor secvențe ADN, sau clonarea exemplarelor considerate reușite. Dacă, în unele țări, legislația va interzice astfel de manipulări, alte țări, mai puțin „corecte politic", le vor putea chiar promova, pentru a obține astfel o superioritate a propriei populații, în competiția mondială.

Viitorologul și specialistul în inteligentă artificială Ray Kurzweil și-a arătat îngrijorarea că, în decursul secolului nostru, și persoanele individuale ar putea fi obligate să recurgă la tehnologii de augmentare umană, pentru a rămâne sau a deveni competitivi, în sport, în armată, pe piața muncii și în alte domenii. Oamenii vor putea astfel lucra și în medii care le-au fost anterior inaccesibile; implanturile retiniene vor permite vederea nocturnă, neurostimulatoarele vor îmbunătăți concentrarea, memoria și viteza de gândire etc. Cercetările privind „nutriția artificială endogenă", care ar integra în corp și alte reacții biologice (de pildă, de tipul fotosintezei), ar permite supraviețuirea indivizilor, fără hrană, chiar și săptămâni de zile.



Așa cum am mai scris pe această pagină, astfel de acțiuni cu caracter de eugenie vor duce la sărăcirea biodiversității și a neurodiversității umane. Obiective nesăbuite și egoiste, pe termen scurt, vor avea consecințe grave pe termen lung asupra indivizilor și asupra societății. S-ar accentua și stratificarea între clasele socio-economice, întrucât cei cu mai puțină dare de mână n-ar avea acces la astfel de îmbunătățiri. Situația este deja prezentă de altfel în cazul unor operații, extrem de scumpe, de corectare a unor deficiențe.

Sunt foarte multe situațiile în care îmbunătățirea corpului uman ar duce la schimbări profunde în viața de zi cu zi. Ne putem gândi doar la sport, întrebându-ne până la ce limită i se va putea permite unui om „îmbunătățit" să concureze într-o competiție oficială.

Implanturi și proteze, din ce în ce mai sofisticate, vor înlocui sau amplifica treptat tot mai multe funcțiuni ale corpului fizic. Omul va fi astfel transformat treptat într-un „organism cibernetic" (prescurtat *cyborg*), în care biologicul și tehnicul vor conlucra. Nu există o limită clară a proporțiilor. Un cyborg poate fi considerat, la un capăt, și un purtător de pompă de insulină, sau de stimulator cardiac (pacemaker), dar, la capătul celălalt, și un personaj (deocamdată SF) care are doar creierul unui om, restul fiind un robot comandat de acest creier.

Dar și pentru oamenii „normali" această tendință aduce schimbări importante. Mark Zuckerberg, șeful companiei Facebook, a afirmat că specialiștii de aici lucrează la o interfață creier-computer care să le permită oamenilor să comunice cu calculatorul folosind doar puterea minții.

Și Elon Musk, cunoscut specialist și om de afaceri, crede că, în viitor, oamenii vor fi nevoiți să devină cyborgi dacă nu vor să ajungă irelevanți. Pe măsură ce sistemele de inteligență artificială se dezvoltă – a declarat Musk, în 2017 – oamenii vor trebui să-și compenseze slăbiciunile biologice pe care le au, integrându-și creierele cu computerele. Astfel, oamenii vor beneficia de o putere de procesare mai ridicată și vor putea concura mai bine cu roboții în competiția pentru locurile de muncă. În acest scop, el a investit în compania Neuralink, dedicat conectării creierelor oamenilor la computere, folosind implanturi speciale. Pe această cale – spunea el – oamenii vor putea deveni experți în botanică sau anatomie în câteva secunde sau minute, vor putea asimila, într-un timp foarte scurt, cantități mari de informație și vor putea să-și descarce, pe un suport extern, gândurile, cunoștințele și amintirile, care vor fi astfel păstrate, pentru a fi accesate în viitor.

Kevin Warwick, de la Universitatea din Coventry, era preocupat chiar de copierea completă a unei minți conștiente de pe un creier pe un substrat nonbiologic. El afirma că „creierul și trupul unei persoane nu trebuie să fie neapărat în același loc".

(Va urma)

(Urmare de la pag. 32)



Într-un colț, undeva lângă o scară (spre care mansardă o fi ducând?), Emil Cioran – imaginea exactă (?!) a celui ce va fi înțeles atât de adânc drama „din inconvenientul de a te fi născut".

Este pe aici și o pădure de verde, străvezie, cu trunchiuri zvelte și frunziș ca un chiot de lumină cântătoare. De jur-împrejurul sălii ovale. Ca o horă de brazi și păltinași. E grafică. Dar atât de vie!

Dobitoacele din ograda țăranului, adunate într-o cuminte conviețuire, dialoghează tăcând în legea lor. Am spus lege? Atunci cred c-ar fi nimerit să amintim și *Decalogul pentru Mircia*, poezie scrisă de poetul Nichita Stănescu pentru artist:

1. *Să nu-ți minți ochii cu ochii.*

Asta parcă a mai spus-o și Micul Prinț al lui Antoine de Saint-Exupéry: „On ne voit bien qu'avec le cour. L'essentiel est invisible pour les yeux."

2. *Să nu-ți furi realul din real.*

Păi ce alt scop are arta decât să dea realității esență, miez și înveliș nou?

3. *Să nu te înșeli pe tine însuți ca și cum ai fi altul.*

Aici ar cam fi ceva de obiectat: dacă te-ai crede un altul, atunci înșelarea ți s-ar îngădui?

4. *Să nu vorbești în numele nimănuia, căci numele tău al nimănuia este.*

Măcar să poată vorbi fiecare în numele său și să se facă totuși înțeles!

5. *Să-ți faci chip cioplit.*

Aici credem că stă, ca într-un căuș de palmă dumnezeiască, miezul fierbinte al artei creatorului Mircia Dumitrescu.

6. *Să-ți faci chip din linii.*

Vai, cât de straniu este păienjenișul de linii care recreează simplitatea redându-ne-o ca pe-o nouă minune pe care-o știam și, totuși, parcă nu.

7. *Să-ți faci chip din trilul ciocârliei.*

La asta nu m-aș fi gândit niciodată. Dar acolo în pădurea fără cer, ca într-un univers de limpezi frunzișuri, dacă asculți cu sufletul, nu se poate să nu vezi chiar chipul tău de prea multă vreme ignorat și care, fără veste, îți iese în cale ca dintr-o răsfrângere din oglinda care-și aduce aminte că va fi fost cândva nisip.

8. *După ce le-ai făcut toate acestea, încearcă să le-mbrățișezi dacă poți.*

Încercați, dacă trebuie, de mai multe ori. Veți reuși. Dar nu cumva să vă mințiți ochii sufletului!

9. *Îmbrățișarea chipului cu chip sărut se numește.*

Nici nu se putea o mai succintă și mai deplină tălmăcire a *Sărutului* lui Brâncuși din Cimitirul Montparnasse de la Paris, lucrare care veghează mormântul tinerei Tania Rașevskaia care n-a vrut și n-a putut trăi fără iubire. Ar mai fi de zis că sculptorul Mircia Dumitrescu face prin lucrarea sa o adâncă reverență Magului de la Hobița Gorjului. Și știe el, dar și noi, de ce.

10. *Numai chipul se îmbrățișează cu chip, căci brațele sunt făcute pentru ararea câmpului.*

Cât de vast trebuie să fie câmpul sculptorului-grafician-pictor-gravor-poet Mircia Dumitrescu și cât de neobosită ararea lui cu degetele-i adânc văzătoare!

Dintre multele premii și distincții ce i-au fost acordate, le voi aminti doar pe acelea cu care, legitimându-se, orice creator de artă ar trebui să fie considerat zeu național: Premiul „Bogdan Petriceicu Hasdeu" pentru viziunea grafică și tipografică a Manuscriselor Mihai Eminescu; Premiul Național pentru Renașterea Cărții Bibliofile, decernat de Ministerul Culturii și Cultelor; Premiul Fundației Naționale pentru Știință și Artă pentru facsimilarea integrală a Manuscriselor Mihai Eminescu.

În rest…

Care rest? Toată arta sa este un întreg, iar întregul se răsfrânge în fiecare lucrare!

Ars longa...

Eugenia Enescu



Născută în 1944, la București, Eugenia Enescu descinde dintr-o familie veche de agricultori din părțile Buzăului, oameni obișnuiți să trăiască numai din rodnicia muncii lor. Bunicul ei a pierit ca un martir apărându-și agoniseala vieții împotriva acaparării abuzive a colectivizării.

A absolvit Liceul de Arte Plastice „Nicolae Tonitza" din București, apoi Facultatea

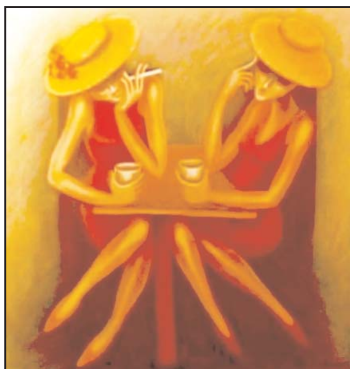


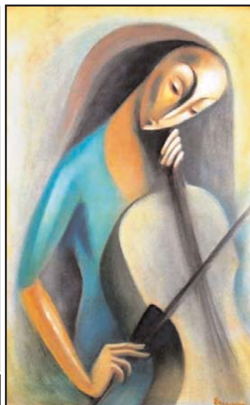
de Arte Decorative, secția de ceramică-sticlă, din cadrul Institutului de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu" (1971). Este membră a Uniunii Artiștilor Plastici din România. Din 1973 a avut numeroase expoziții personale, cu lucrări de sticlă, ceramică sau pictură, mai ales în București, dar și la Slatina, Sinaia, Câmpulung Muscel, Pitești, Râmnicu Vâlcea. A participat la expoziții de artă românească în SUA, RDG, URSS, Grecia, Elveția, Bulgaria, RFG, Japonia, Spania, a efectuat călătorii de studii și documentare în URSS, Iugoslavia, Ungaria, Polonia, Cehoslovacia, RDG, Italia, Franța, Spania, Anglia, Grecia, Turcia. Este cunoscută drept unul dintre cei mai prolifici și talentați artiști sticlari din România.

Artista se exprimă în două domenii distincte: sculptura în sticlă și pictura. Relația dintre ele e prezența umană. Volumele antropomorfe din sticlă sunt nuduri de femeie, amulete arhaice, misterioase, pline de grație, singulare, zvelte, parcă încremenite în tăcere. Aceeași siluetă feminină, în pictura sa, este o prezență expansivă, dezinvoltă, dedicată unui dans exotic, surprinsă într-o gestică largă, în salturi ciudate, asemănătoare celor din ritualurile sacre ale străvechii Indii. Goliciunea trupului este parcă înveșmântată în preocuparea absorbantă de a spune ceva, de a semnaliza – prin contorsiuni ciudate, excesive, de maximă amploare – un pericol, o amenințare, un risc ce se află în spatele privitorului. Un nesfârșit dans, după ritmul unei muzici suprimate și respectând o geometrie acaparantă, se desfășoară în pânzele Eugeniei Enescu.

În pictură, artista e preocupată de „glife", de scrierea prin gest a unui mesaj secret, accesibil inițiaților ori celor captivați de pânzele sale. În sticlă, tehnicile pe care le utilizează uimesc: artista descoperă acele culori și combinațiile lor capabile să fascineze, să atragă, să îndemne la atingerea obiectelor; sticla parcă devine mai prețioasă decât orice bijuterie. Cupole transparente protejează ori sufocă minerale stranii, iradiante, aspre, colorate dens, purități impure prin necunoașterea sursei lor. Elementul surprinzător, neîntâlnit în panoplia tentativelor de utilizare a sticlei ca materie primă, îl constituie mâinile: abordarea acestui element anatomic presupune o virtuozitate artistică; iar când aceste mâini sunt realizate din sticlă, ele constituie deja o performanță. Mâinile Eugeniei Enescu – un ecou al preocupărilor sale din pictură – pot susține în gesturi tandre, delicate, bulgări de minerale, bijuterii, simboluri. Aceste mâini oferă, prezintă, găzduiesc ori murmură o implorare.

Sculpturile sale în sticlă au calitatea de a se adecva, delicat dar ferm, oricărei incinte; prezența câtorva dintre sculpturile acestei artiste pot determina o identitate locului, pot oferi sugestii de ambientare: dezinvoltele curbe descrise de „construcțiile" sale, dimensiunile fizice agreate de orice perimetru pe care sunt așezate, se adecvează oricărei modernități de conjunctură, personalizând, definind, impunând, argumentând identitatea spațiului. Pictura artistei este un spectacol al comunicării despre ce se petrece într-un exterior agresiv; sculptura sa propune un interior calm, al echilibrului emoțional. (Paul Cornel Chitic, în *Enciclopedia artiștilor români contemporani,* vol. V, Editura ARC, 2000)







Număr ilustrat cu lucrări de Eugenia Enescu.

Mircia Dumitrescu și Decalogul său artistic



Paula ROMANESCU

De când cu *Decalogul* acela care începe cu „Să nu…", creatorii cei de lut însuflețit făcuți după chipul și asemănarea Lui au tot încercat să-și adapteze crezul la reguli și legi care să corespundă intensității focului interior în care-și vor fi ars imaterialul suflet pentru ca materiala alcătuire ieșită din mâinile lor să se poată numi artă.

Trăiește chiar în timpul pe care-l numim al nostru un creator de artă pe care nu-l cuprinde o singură definire, el fiind deopotrivă profesor, pictor, grafician, gravor, sculptor și, mai cu seamă, poet dăltuitor de imagini în lemn, lut, culoare, cuvânt. Numele său este Mircia Dumitrescu, profesor la Academia de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu", doctor în arte vizuale, membru corespondent al Academiei Române.

Arta sa nimeni și nimic n-ar putea s-o definească mai deplin decât propriile-i lucrări, care au fost expuse până la sfârșitul anului 2016 în Sala de Expoziții „Theodor Pallady" de la Biblioteca Academiei Române.

Intrând în sala de expoziții, te trezești într-un univers straniu și familiar totodată, înconjurat de făpturi hieratice zămislite ca de duhul pământului, al codrilor, cântului de păsări, liniștii și neliniștii devenite chip de om.

(Continuare la pag. 31)

Semnează în acest număr